

Գործարար

NOV 2010

ГОРЦАРАР

ИЮНЬ № 6 (62) 2004 г.

стр.3

Россия всегда была и останется страной многонациональной. Да и неважно, какой национальности человек, если он талантлив и стремится не только к личному благополучию, но и общества в целом. Исторически сложилось так, что русский и армянский народы на протяжении многих веков тесно связаны узами дружбы и сотрудничества. Очень много армян оставили свой след в истории России — писатели, артисты, политики.

И я думаю, что обе страны заинтересованы в том, чтобы отношения в будущем изменялись только в лучшую сторону. А то, каким будет будущее, во многом зависит от молодого поколения, от того, насколько активно оно будет участвовать в его создании.

Одним из представителей молодого поколения, который выступает за укрепление отношений между нашими странами, является Карен Самвелович Дасоян.

Карен Дасоян родился 27 января 1982 года в городе Кировакане. В 1993 г. его семья переехала в Москву. Здесь он успешно закончил среднюю школу и поступил в Московский государственный университет путей сообщения. Россия стала для него второй родиной. Большую часть своей жизни он прожил здесь, но не забывает и о своей исторической родине.

Он всегда обращал на себя внимание умением сходить с людьми, добиваться поставленной цели, не боясь трудностей.

В 2002 г. вступил в ряды Российской партии самоуправления трудящихся, основателем которой был Святослав Николаевич Фёдоров. После трагической гибели академика С.Н. Фёдорова руководителем партии стал видный российский политик Левон Хоренович Чухмакчян.

За этот год К. Дасоян активно проявил себя в рядах партии и был избран членом Высшего Совета РПСТ. Это стало его первым шагом на пути в политику.

В 2003 г. написал Программу Молодёжного движения, собрал вокруг себя высоко организованных и политически грамотных молодых ребят и был единогласно избран руководителем Молодёжного движения Российской партии самоуправления трудящихся. Под его руководством Молодёжное движение начало свою работу во многих регионах Российской Федерации. В этом же году К. Дасоян был избран председателем общественного молодёжного движения «Позитивный Сценарий» по городу

Москве и депутатом Молодёжной Думы России. Под его руководством была создана фракция РПСТ, одна из наиболее крупных в МДР.

Он принимает активное участие в мероприятиях Молодёжной Думы, в частности, в семинарах в Москве, Санкт-Петербурге, Оренбурге, Голицыно, в недавно прошедшем «круглом столе» в Совете Федерации Федерального Собрания Российской Федерации.

В декабре 2003 года на итоговом слушании МДР Карен Дасоян был награждён почётной грамотой и нагрудным знаком Молодёжной Думы России за активную работу с российской молодёжью.

Карен Дасоян — перспективный молодой политик с высоким творческим потенциалом, всесторонне развитый интеллектуальный человек. В нём гармонично сочетаются лучшие человеческие качества: доброта, отзывчивость, порядочность, честность. И тот факт, что в свои 22 года он избран депутатом Молодёжной Думы России, говорит о его трудолюбии, способности руководить, желании внести свой вклад в будущее — будущее двух государств.

Для осуществления разносторонних проектов между Россией и Арменией Карен Дасоян неоднократно встречался с Юрием Людвиговичем Навояном, который до 2002 г. работал начальником департамента Министерства образования и науки Армении, а ныне является председателем региональной общественной организации «Русско-Армянское Содружество».

Основные задачи Молодёжного движения РПСТ — всестороннее выражение интересов людей, создающих материальные и духовные ценности своим трудом, талантом, инициативой; воспитание и развитие у молодёжи моральных и культурно-этических качеств; последовательное устранение безработицы, беспризорности, наркомании и молодёжной преступности, составляющей половину всех преступлений в России и странах СНГ, в том числе и в Армении; организация доступной для молодых людей сети культурно-просветительных и спортивно-оздоровительных учреждений (включая летние трудовые лагеря и базы отдыха).

На снимке: (слева направо) Карпов А. Е. — президент Международной ассоциации фондов мира, многократный чемпион мира по шахматам, член Президиума РПСТ, Дасоян К.С. — член Высшего Совета, руководитель Молодёжного движения РПСТ, лидер фракции РПСТ Молодёжной Думы России, Манаров М.Х. — летчик-космонавт, Герой Советского Союза, член Президиума РПСТ.

Молодёжи России и Армении предлагается путь, раскрепощающий личную инициативу человека, интеллектуальные и физические возможности, дух коллективизма, позволяющий не на словах, а на деле вывести страну из кризиса, обеспечить прорыв к благополучию и духовному обогащению всех граждан общества.

От молодёжи во многом зависит укрепление более тесных отношений между нашими странами. Карен Дасоян стремится к тому, чтобы руководство Республики Армения в лице Президента Роберта Седраковича Кочаряна уделяло больше внимания проблемам молодёжи, потому что она будущее общества.

Личным вкладом в достижение поставленных высших целей могут стать книга Карена Дасояна «Выдающиеся сыны Армении в России» и брошюра «Молодёжь в политике России», которые в настоящее время готовятся к печати.

Лариса СИННИКИНА.

В школу - по воскресеньям

Школа... Сколько светлых воспоминаний и теплых чувств возникает при произношении этого слова! Школа... Сколько радости, гордости и нежности в этом слове для нас - усатых, седовласых, чуть сгорбившихся людей... Это слово, как длинный-предлинный незримый мост, измеряемый не километрами, а годами.

Для других, безусых и длинноволосых с бантиками, школа - второй родной дом, это вторые родители, это тоже дорога, тоже длинная, но которую еще предстоит пройти с подъемами и спусками, с улыбкой и слезами, с наградами и потерями, дорога, которая обязательно выведет этих «других» - наших детей и внуков - в самостоятельную жизнь.

Армянская воскресная школа не имеет привычного первого и последнего классов. Эта школа для своих учеников имеет начало, но не имеет конца, потому что у просвещения и усовершенствования знаний нет предела. Это касается и освоения любого незнакомого языка. А если это ещё и язык твоих родителей - тем более. Язык, наряду с музыкой, кухней и внешностью, - один из основных компонентов национальной идентичности.

Контингент посещающих армянскую воскресную школу, конечно, разный - и по возрасту, и по степени знания языка.

Одни приходят сюда, чтобы начать с первого слова «базис», другие, покинувшие родной дом и родную землю, - чтобы не забыть то, что знали.

Армянский народ, всегда имевший хоть горсть собственной земли у подола Арарата, тем не менее рассеян по всему свету.

Армянский народ, имея свой язык, свою, ни на что не похожую, письменность, своих гениев, делал мировые открытия, совершал невероятные подвиги. Тем самым вписывая «золотые страницы» как в энциклопедию своего народа, так и того народа, который великодушно его приютил, дал возможность не только жить, но и творить.

Сейчас в мире трудно найти страну или город, где жили бы армяне и не имели бы своей воскресной школы или газеты.

Дорогие учащиеся армянской воскресной школы! Совершенствуйтесь, пожалуйста, и дальше постижение тайн нашего древнего, богатого армянского языка. Это откроет перед вами ворота в историю и литературу нашего народа не с подачи переводчика-чужестранца, а из общения с оригиналом. Это позволит заглянуть в домашний архив своих родителей и узнать то, что прибавит чести и гордости вам и вашей фамилии.

Писатель Роберт Баблоян.

«Верацунд» означает «возрождение»

О московской армянской воскресной школе

Посольство Республики Армения. Бывший особняк семейства Лазаревых. Второй этаж. Идут занятия. Лучше не прерывать. Жду. У меня намечена встреча с людьми, которые год за годом почти пятнадцать лет учат детей армянскому языку. Без веры и языка путь идет к уничтожению, вернее, к растворению нации в потоке цивилизаций. В этом истина. Как и в том, что родную речь нужно знать, чтобы не настало время, когда языковой барьер станет стеной между детьми и родителями, когда подвиг людей, сумевших на протяжении столетий под чужим игом сохранить родной язык и веру, назовут славной страницей из книги мифов Древней Армении. Разговор был

Армянская воскресная школа «Верацунд» была создана в 1988 году по инициативе армянской диаспоры в Москве и при помощи Министерства просвещения Армении. Активное участие в организации школы принимала Джульетта Голамирян из Института усовершенствования учителей Армении. Несколько

с утверждением Устава школы. Огромную помощь в организации школы оказало и оказывает посольство Республики Армения в РФ, предоставив благоустроенные помещения для проведения занятий в здании посольства. Самых уважаемых слов заслуживают педагоги школы, и особенно учителя армянского языка Ирина Таронаци и Шогик Пайлеваниян. Это мастера своего дела и большие патриоты. С историей знакомятся на уроках Александра Григоряна. Дети в школе поют много армянских красивых песен, и это заслуга учителя пения Маринэ Асланян. А также танцуют армянские танцы под руководством Вардана Тадевосяна, которому удалось создать детский ансамбль танца. Директор школы Михаил Газиянц долгих 25 лет был директором школы в Ташкенте. В последующие годы ему посчастливилось открыть воскресные школы в Ташкенте и в Нью-Йорке. И ныне он является директором Московской армянской воскресной школы.

«У нас дети учились и учатся бесплатно. Это принципиальный вопрос. Воскресная армянская школа должна быть открытой для всех. Но если есть желание - помочь можно всегда» - говорит директор школы Михаил Газиянц.

позднее школа получила свидетельство Правительства г. Москвы о ее регистрации как образовательного учреждения и лицензию на деятельность за № 3462-2

долгим... Попробуйте угадать, сколько стоит материнская любовь и любовь к Отечеству? Не знаете? Я тоже затруднилась ответить на вопрос учительницы воскресной армянской школы Ирины Таронаци. «Все лучшее в мире бесценно», - сказала она. Мне показалось, что я нахожусь в другом измерении. Что-то напомнило годы, проведенные в Армении. Наверное, желтая обложка армянского букваря, а может, томик детской Библии на полке. Нет, все дело в том, что здесь пахнет моей школой, подумала я, отбросив все мысли, мешающие сосредоточиться, и нажала на пуск диктофона.

Главной задачей школы является обучение армянскому языку, знакомство с историей, культурой и традициями армянского народа, а также с песнями и танцами. Уместно привести мудрые слова замечательной армянской поэтессы

Сильвы Капутикян:

...Не запятнай же чистоты,
Куда бы ты ни правил путь,
И если мать забудешь ты,
Армянской речи не забудь.

В первые годы школу посещали всего 40 детей. Сейчас - более 200 человек. Число ее выпускников приближается к тысяче. В воскресную школу приходят и дети, и взрослые. Курс обучения рассчитан на четыре года для школьников и на два - для студентов. В школу зачисляют всех желающих без ограничения. В зависимости от степени знания языка их распределяют в разные группы. В школе также проходят занятия по музыке, национальным танцам, по истории Армении. Учащиеся знакомятся с национальными мультфильмами и кинолентами, произведениями писателей, поэтов и художников Армении, участвуют в театральных постановках и творческих вечерах. Желающие имеют возможность заниматься

самими составляют маленькие брошюры-буквары. Нет также словарей. Большая потребность в русско-армянских и армяно-русских словарях. Даже переиздание словаря, выпущенного в начале 90-х годов, было бы существенной поддержкой, говорит Ирина Рафаэловна. А ведь в школе учатся разные дети. Многие из них родились в Москве - в семьях, где родители, увы, не являются носителями языка. Некоторые могут выезжать на ка-

В ноябре 1988 года в Москву приехал Католикос Всех Армян Вазген I, с которым была организована встреча учащихся воскресной школы. Он благословил учителей и учащихся, подарив на память армянские кресты и значки с изображением Св. Эчмиадзина. Сказанные им слова и благословение оставили глубокий след в сердцах присутствующих и запомнились на всю жизнь.

никулы в Армению и возвращаться оттуда, как говорит Ирина Таронаци, «пропитанными армянским духом». Но у большинства такой возможности просто нет. Между тем проблема книжного дефицита известна давно. Она была в центре внимания и на курсах повышения квалификации учителей армянских диаспор, проведенных в этом году в Ереване. Интересно, что западные армянские школы не стоят перед проблемой нехватки учебных пособий. Вообще, там очень остро поставлен вопрос обучения, и основную роль в этом традиционно играет национальная цер-

В 1989 году гостем школы был французский композитор и певец Мартен Йорганц (Йорганджян). Он родился в Стамбуле и 25 лет прожил в Париже. Сочинил много известных песен, одной из которых является «Айб-Бен-Гим...» - про армянский алфавит. Мартин Йорганц сказал: «Я сочинил ее для того, чтобы малыши, родившиеся в армянских семьях вдали от Армении, могли выучить эту песню и таким образом познакомиться с армянским алфавитом... Армяне, где бы они ни жили, должны знать свой язык». С тех пор наши дети на всех концертах поют эту песню.

ков. Родной язык был и остается мостом, объединяющим армян, рассеянных по всем уголкам земного шара.

Армянская воскресная школа действует с благословения Католикоса Всех Армян Вазгена I. «Это наша радость и гордость. Его слова, обращенные к коллективу учителей и учащихся, помогли нам преодолеть очень многие трудности», - говорят учителя. Во время визитов в Москву в 1989 и 1990 годах в церкви Святого Арутюна были организованы встречи учащихся школы с Католикосом Всех Армян. «Это были незабываемые минуты. Католикос сам был учителем, когда жил в Румынии, и знает, какой это труд. Доброе слово Вазгена I не только напутствие Его Святейшества, но и благослове-

ние, исходящее прежде всего от учителя учителя», - говорит Ирина Таронаци. Первое, что читают ученики воскресной школы, как только обучатся грамоте, - десять Божьих заповедей. Ведь в Армении на протяжении столетий в силу отсутствия политической независимости во главе просвещения народа стояла церковь. Да и процесс изобретения письменности в самом начале пятого века был ускорен угрозой авторитарного существования армянской апостольской церкви. Нельзя не вспомнить первую фразу, которая была переведена из Ветхого Завета Архимандритом Месропом Маштоцом и Католикосом Сааком Партевом: «Познать мудрость и наставление, понять изречения разума». Для одних - просто притча, для других - смысл существования.

Территориальное расположение воскресной школы не случайно. Здание быв-

шего Лазаревского института восточных языков буквально пропитано духом просвещения. В 1815 г. промышленником и государственным деятелем Иваном Лазаревым на этом месте была открыта семинария. Ее еще называли рассадником армянских школ. В 1824 г. она была преобразована в гимназию восточных языков, в 1827-м - в Армянский институт восточных языков, в 1848-м - в высшее учебное заведение первой категории - Лазаревский институт восточных языков. В 1871 г. институт перешел в ведение Министерства просвещения Российской империи, а в 1921 г. Совнарком Советской власти принял декрет «О Московском армянском институте». В 1921 г. на базе института был создан Московский институт востоковедения, который, впрочем, вскоре прекратил образовательную деятельность. Среди его выпускников были поэты Рафаэл Патканян, Иоаннес Иоаннисян, Ваан Терьян, историки Мкртич Эмин и Григор Халатян. Маленькая историческая справка показывает, во что может перерасти небольшая семинария, открытая исходя из тех же благих намерений, что и воскресная армянская школа. Во всяком случае, славные традиции Лазаревского института - устраивать встречи с видными деятелями науки, религии и культуры - уже продолжают. Для учащихся воскресной школы организуются встречи с армянскими писателями, художниками, артистами и официальными лицами.

В 1990 году при поддержке Министерства просвещения Армении была организована поездка 40 учащихся в пионерс-

кий лагерь «Академия» в Цахкадзоре. Многие из них впервые посетили Армению. «Это был огромный урок. Мы рассказываем детям об истории, культуре и традициях родного народа, но когда они видят все это, дышат этим воздухом, пьют воду и видят камни - это, пожалуй, самое большое счастье», - говорит Шогик Пай-

школе учились двое детей из этой семьи - Каролина (7 лет) и Андраник (5 лет). Они армяне по отцу и поляки по матери. В силу обстоятельств Каролина с рождения была отдана на воспитание в Польшу и когда вернулась в Москву трехлетней девочкой, то говорила только по-польски. В 6 лет ее отдали в воскресную армянс-

Они побывали в Св. Эчмиадзине, где встретились с Католикосом Всех Армян Гарегином II. Большинство из них были в Армении впервые. Поездка у детей оставила большие впечатления об Армении и гостеприимных встречах.

Школа постоянно интересуется жизнью и достижениями выпускников школы и,

В 1990 и 1991 годах при поддержке Министерства просвещения Армении с целью приобщения к родной культуре были организованы поездки в пионерский лагерь «Академия» в Цахкадзоре и в столицу Армении г. Ереван.

В 1995 году была организована встреча с выдающимся армянским писателем Геворгом Эммином и известным художником из Франции Титраном Агаджаняном. В этом же году состоялась встреча с писателем и поэтом Робертом Баболянном, художником Рудольфом Хачатрянном.

леваян. В 1991 году вместе с Ириной Таронаци Армению посетили 27 учащихся, из них двадцать - впервые. В программе было предусмотрено посещение всех исторических мест. Наверное, можно не упоминать о том, что пятнадцать дней на родине оставили неизгладимый след в жизни детей и, возможно, сыграют свою роль в их судьбе.

В истории школы за прошедшие 16 лет было много интересных событий и примеров, о которых необходимо рассказать. В самом начале существования воскресной школы, в 1988 году, пришла в школу русская по национальности девочка Екатерина Соколова. У нее и в десятом поколении не было намека на армянские гены. Она сказала, что хочет выучить армянский язык. Учителей заинтересовало, что могло побудить девочку учить трудный армянский язык. Оказалось, что она с родителями гостила в Армении по приглашению друзей. Ей понравились природа, люди, их гостеприимство и радушие. Именно поэтому она пришла в армянскую школу. В последующие годы Екатерина Соколова стала одной из лучших учениц. К окончанию школы хорошо владела армянским языком и письмом. В 1992 году Катя написала письмо на армянском языке тогдашнему президенту Армении Тер-Петросяну и получила от него ответ с приглашением приехать в Ереван. Летом 1993 года она с родителями поехала в Ереван, и президент уделил ей много внимания. Тогда же Катя Соколова с согласия родителей крестилась в церкви Св. Саркиса в Ереване.

Школа уделяет большое внимание детям из смешанных семей. Эти дети, сознательно поступившие в армянскую школу, учатся с большим усердием, и для нас представляют большой интерес.

Четыре года проучилась в школе Краснушкина Елена. Ее отец - известный художник Краснушкин Евгений Владимирович. Его мать - карабахская армянка. Он выяснил, что по линии матери история семьи восходит к известным армянским фамилиям, в том числе и к великому художнику Айвазовскому. Леночка окончила нашу школу, говорит по-армянски, поет и танцует армянские танцы.

Интересен пример семьи Геворкян. В

кую школу, и она, окончив ее, стала говорить по-армянски.

Еще хочется сказать несколько слов о детях семьи Казумянов. Их отец Врам - армянин, а мать Рукхона - таджичка из Душанбе. Сами дети Баград и Света по желанию отца учились в воскресной школе с 1996 года и окончили ее в 2000 году. Они учились хорошо и освоили армянский язык и письмо, проявили большие музыкальные способности, выучили много армянских песен и национальных танцев.

Три года (1994 - 1997 гг.) учился в воскресной школе Горлинский Володя. Его мать - армянка. Мальчик полностью освоил армянский язык, увлекся народной музыкой. В 1997 году Володя стал лауреатом конкурса юных музыкантов г. Москвы.

И таких примеров много. Также не остаются без внимания дети из семей, где оба родителя - полностью обрусевшие армяне, не владеющие родным языком, иными словами, русскоязычные армяне. Цель школы является научить их бегло говорить по-армянски, приобщить к армянской культуре, развить и сохранить в них армянское начало.

В 2001 году Министерство образования и науки Армении проводило месячные курсы повышения квалификации учителей армянского языка в г. Ереване. В них приняло участие 30 учителей из 11 стран: из Аргентины, Греции, Франции, Болгарии, России, Египта, Сирии, Ирана, Грузии и др. После завершения курсов был проведен педагогический конкурс. По результатам этого конкурса учительница армянского языка школы «Верацунд» Пайлеваян Шогик заняла первое место и получила почетную грамоту. Это является не только гордостью, но и показателем мастерства педагогов этой школы.

По инициативе Союза армян России (САР) в октябре 2002 года группа педагогов и учащихся армянских школ города Москвы была направлена на праздник «Дни САР в Армении». Эту группу возглавила супруга посла Армении в Российской Федерации г-жа Елена Смбатян. Детей воскресной школы «Верацунд» сопровождала учительница Ирина Таронаци.

Большое впечатление на детей произвела встреча и с юной 12-летней художницей Маги Овсепян. Она родилась в Ереване в 1990 году. С раннего детства увлекается рисованием. С 1999 года занимается живописью, в этом же году становится участницей программ фонда Спивакова. С 1996 года по сей день Маги нарисовала более 50 картин, которые экспонировались в Москве, Ереване, Греции, Германии, в международном фонде им. Спивакова, в культурных центрах Венгрии, США, в еврейском культурном центре Москвы. Работа Маги «Памяти 11 сентября» была высоко оценена американским культурным центром и передана в дар этому центру. В 2002 году Маги становится лауреатом Всероссийского конкурса «Мой дом - мой мир».

конечно же, радуется вместе с ними их успехам. Нам приятно привести несколько примеров.

Учившийся в школе (с 1992 по 1998 год) Адамян Артур поступил в академию им. Гнесиных в Москве и показал там отличные способности. В 1999 г. он стал лауреатом Международного конкурса скрипачей «Виртуозы XXI века».

Мискарян Давид, выпускник 2000 года, поступил в музыкальное училище им. Прокофьева по классу гитара и неоднократно занимал призовые места в различных конкурсах (в 2002 г. - на Всероссийском конкурсе гитаристов в г. Белгороде, в 2003 г. - в г. Нижнем Новгороде завоевал 1-е место).

Бильян Ваге - ученик воскресной школы с 1997 по 2001 год. Активно занимается традиционным карате, неоднократно завоевывал призовые места. В 2002 г. в городе Тольятти в соревнованиях по денто фудокан завоевал 1-е место и получил диплом победителя. В 2003 г. на первенстве России в г. Пятигорске также завоевал 1-е место. Всего у него 11 медалей и 11 дипломов.

Краснушкина Елена, ученица 1993 - 1997 гг., учится в художественной студии и имеет большие успехи. В 2002 г. она заняла 1-ое место в конкурсе «Лучший детский рисунок», посвященном Венгрии, и была премирована поездкой в Венгрию.

С 1995 г. по 1998 год учился в школе мальчик Горлинский Владимир. Он поступил в академию им. Гнесиных по классу гитара и в 2002 г. в г. Белгороде стал лауреатом Всероссийского конкурса, получив вторую премию. В 2001 году на Международном конкурсе «Гитара России» занял 3-е место. Также он является стипендиатом фонда Владимира Спивакова.

Стоит отметить Агорову Лену - ученицу 1997-2000 гг. Она занимается спортивными танцами в клубе «Фантазия», является членом Московской ассоциации спортивных танцев с 1998 года. Лена - призер многих конкурсов. В 2000 году со своей сольной программой она выступила в Берлине, а в 2002 году на конкурсе спортивно-бальных танцев в Москве завоевала первое место по классу «Д».

Ученицы Пашян Оксана и Севилян Мариам - неоднократные призеры по бальным танцам. В 2002 г. на конкурсе бальных танцев «Викинг» они завоевали 1-ое место.

Приведем еще один интересный пример. Училась в школе с 2000 по 2002 год русская девушка Александрова Елена, пожелавшая выучить армянский язык, потому что в кругу ее друзей много армян. Увлекаясь вышивкой, она решила изобразить на холсте семь самых известных армянских церквей на фоне, конечно же, нашего Арарата, которые вышивала несколько месяцев. К годовщине воскресной школы она прислала письмо, где пишет: «Изучая армянский язык и традиции, я настолько полюбила древнюю культуру Армении, прониклась глубоким уважением к ее народу, что мне захотелось все эти эмоции, накопившиеся в моей душе, передать в вышивке, где я стремилась отразить силу, сущность этого древнего народа, его богатую историю, стойкую христианскую веру».

С 1998 по 2001 год в школе училась Мелкумова Эльза, которая впоследствии училась в международной музыкальной школе, проявив прекрасные способности. В 2002 г. она стала лауреатом Международного конкурса славянской музыки «Пржбрам».

Особо хотим отметить Сабину Мурадяна - известную певицу-композитора. Она была ученицей воскресной школы в период с 1988 по 1992 год. Сабина - одна из самых известных учениц. Является участницей и победительницей многочисленных конкурсов, проводившихся в разных странах. Перечислим хотя бы несколько из них: 1989 год - участница III Международного женского фестиваля (Гамбург), одна

из героинь книги «Женщины Москвы», 1991 год - 1-ое место в телеконкурсе «Утренняя звезда» (Гран-при), 1992 год - I Международной фестиваль «Славянский базар» (Витебск), документальный телефильм «Сабина», вошедший в сериал «Звезда 2000 г.», 1995 год - 1-ое место на X Международном музыкальном фестивале в Македонии (Гран-при), 1997 год - участница VI Международного фестиваля, посвященного 850-летию Москвы.

В 2002 году в воскресную школу пришел учиться мальчик Манукян Степан, мама которого Манукян Асмик тоже была ученицей этой же школы с 1989 по 1992 год.

Школа помнит и своих учителей, которые сейчас не работают в ней. Это учитель истории армянского народа Роберт Овнанян, преподаватель музыки Гаянэ Антаранян и концертмейстер Сатеник Меграбян.

История любого народа хранит в себе имена меценатов. Бескорыстие, великодушие, отзывчивость и... желание остаться неизвестными - это те качества, которые объединяли этих людей во все времена. С 1994 года финансовую поддержку школе оказывает юрист и предприниматель Карен Багдасаров. Он же с 1988 года помогал армянской школе в Ташкенте. Его называют благодетелем, который делает все безвозмездно и бескорыстно, никогда нигде это не афишируя. Карена Багдасарова и Ивана Лазарева отделиают столетия, но объединяет стремление во всем быть полезным своему народу.

С вопросом: «Зачем нужно изучать армянский язык?» - я обратилась к родителям и самим учащимся школы. Студент второго курса Арсен Геворкян, который родился и вырос в Москве, ответил очень коротко: «Родной». В этом простом, как

зеркало, ответе отразилось нечто большее - понимание того, что мы никогда не спрашиваем себя, почему любим отца и мать, почему тоскуем по далекому дому, почему до боли привязываемся к чужому человеку. Действительно, неужели нужна причина, чтобы изучать родной язык? А один из родителей - Тигран Закоян - сказал: «Мои дети должны знать армянский язык. Я не могу назвать ни одного достойного армянина, который бы не знал своего родного языка».

Можно ли говорить о наличии достоверных данных по числу людей, покинувших Армению за последние десятилетия? Едва ли. У остающихся крепнет надежда на получение гуманитарной помощи со стороны богатой диаспоры. Между тем теряется нечто намного большее - то, что в будущем невозможно будет выразить ни в одной из существующих ныне у. е. Скоро станет модным писать и говорить исключительно на «перспективных» языках, Исаакяна, Туманяна, Варужана, Севака и других классиков армянской литературы читать в переводах на эти же языки, национальную музыку слушать после соответствующей обработки. Этот список можно продолжать бесконечно. Увы, понимание того, что «перспективность» языка определяется интеллектуальным потенциалом нации, владеющей им, придет, но придет позднее. Возможно, тогда соберутся вместе новые Алишаны, которые отрекутся от мира соблазнов и на протяжении десятков лет на заброшенном острове будут переводить, писать, печатать и издавать - словом, сохранять и создавать национальные ценности.

Диана МКРТЧЯН.

«ПОРОЙ МОЖЕТ ПОКАЗАТЬСЯ, ЧТО ДИАСПОРЫ-ТО И НЕТ»

Посол Армении в Российской Федерации Армен Смбатян считает, что армяно-российские отношения еще переживают адаптационный период. Мы представляем вашему вниманию интервью Армена Смбатяна, в котором он излагает свое мнение об армянской диаспоре России и др.

- Изменилось ли ваше представление о Москве и российских армянах, когда вы приехали сюда в качестве посла?

- Мне казалось, что я очень хорошо знаю Москву. И это было так. Я не раз здесь бывал, у меня здесь много друзей, знакомых. Но есть множество нюансов, которые не могли просматриваться из Еревана или с позиции другого города и страны, сколь бы информированным ты ни был. Приехав сюда уже в должности посла, я увидел совершенно другую Москву. По-прежнему очень интересную, но другую...

- Сильна ли армянская диаспора в России?

- Несмотря на свою многочисленность, она все-таки в институциональном плане слаба. Вообще понятие «диаспора» и понимание ее роли здесь только-только формируется. И со стороны порой может показаться, что диаспоры-то и нет, потому что у большей части проживающих в России армян в сознании еще не закрепилось, что они ныне находятся на территории пусть очень дружественного, но иностранного государства.

- Отсюда и проблемы...

- Я не считаю, что это проблема. Просто необходимо пережить так называемый адаптационный период, за который мы должны привыкнуть к мысли, что наше сотрудничество и нашу дружбу

нужно продолжать в условиях независимости наших государств. Более того, именно в этих условиях наши взаимоотношения, имеющие немалый потенциал и уже очищенные от всяких идеологических подтекстов, смогут полностью реализоваться.

- Может ли Ереван хоть как-то приостановить миграционный поток?

- Просто надо работать как в Армении, так и в общине для создания новых предпосылок, способствующих возвращению наших граждан на родину. К числу таких предпосылок я бы отнес решение вопроса русского языка. Если армянская семья переезжает из России в Армению, а в семье есть дети, то эта проблема стоит достаточно остро. Здесь ребенок учится в русской школе на русском языке и после возвращения в Армению сразу приступить к обучению на родном языке, конечно, тяжело. Я могу привести сотни примеров, когда наши соотечественники отправились на родину, но именно по этой причине в скором времени уехали обратно. Если у нас в Армении откроют новые русские школы, я уверен, будет огромный поток реэмигрантов из России.

- Сейчас в России жесткая миграционная политика. Скажете ли это на уменьшении армянской диаспоры?

- Не думаю, что в процентном отношении что-то изменилось. Есть какие-то примеры, когда боятся приезжать или боятся оставаться, потому что их пребывание в России сопряжено с

214

«hАЙ СПЮРК»- ЭНЦИКЛОПЕДИЯ ЖИЗНИ ДИАСПОРЫ

Вышла в свет «Энциклопедия армянской диаспоры» («hАЙ СПЮРК»), включившая в себя исторические, политические, культурные сведения о жизни наших соотечественников в 70 странах мира. 10 лет над этим объемным томом трудились армянские ученые-энциклопедисты. Как возникла идея создания энциклопедии «hАЙ СПЮРК»? Насколько полно как в гео-

- Амалия Аршаковна, как возникла идея создания «Энциклопедии армянской диаспоры»?

- В то время мы работали над энциклопедией «Армянский вопрос» и чрезвычайно активно контактировали со Спюрком. Тогда у Константина Худавердяна, под чьим руководством шла работа над «Армянским вопросом», возникла идея создания энциклопедии «hАЙ СПЮРК», в которой отразилась бы жизнь диаспоры сегодня. Дело в том, что история возникновения, формирования, роста армянских общин в разных странах мира очень полно представлена в 3-томном труде египетского историка Аршака Алпояджяна «История армянского беженства» и трудах других авторов. Алпояджян отразил историю Спюрка до 1930-х годов. А посему была необходимость продолжить и дополнить материал, более широко и подробно представив все аспекты жизнедеятельности Спюрка сегодня. После того, как решено было приступить к созданию «hАЙ СПЮРК», были разработаны методические и организационные вопросы, началась самая трудная и сложная работа - составление словника. Во-первых, возник вопрос: как должен быть представлен Спюрк? Наша цель была дополнить и представить историю Спюрка в последние 50 лет, дать максимально полную информацию о его общественно-политической жизни в той или иной стране, о церквях, школах, культуре (литературе, театре, живописи, кино, танцах и т. д.). Причем мы постарались дать не общие, а очень конкретные сведения: в какой общине какие действуют школы, театры, танцевальные группы и т. д.

- Кстати, о школах. Ведь до 1963 года в Спюрке не было ежедневных армянских школ?

- Да, за исключением школы Мурада Рафаэляна в Италии, основанной еще в XIX веке. Но тогда, кстати, не было и понятия «спюрк», появившегося только после Первой мировой войны, прежде всего после геноцида армян в Османской империи в 1915 г., когда наши соотечественники рассеялись по всему миру. Само слово «спюрк» ведь произошло от слова «рассеяться». Так вот, что касается армянских ежедневных средних школ в Спюрке, то первая была основана в Лос-Анджелесе в 1964 году. Следом, в эти же годы, в Америке открылось сразу 12 армянских школ, подробная информация о которых есть в «hАЙ СПЮРК».

- А как вы получали информацию?

- Это, пожалуй, было самое сложное. Мы всегда поддерживали тесный контакт с Комитетом армянского Спюрка, и по нашей просьбе они присылали самые последние сведения, которые сами получали как через частных лиц, так и благодаря делегациям, приезжавшим в Армению. Более того, информации порой бывало так много, что ее приходилось тщательно изучать, дабы в окончательном виде представить в энциклопедии как можно более объективно.

- В смысле, информация, получаемая из разных источников, противоречила друг другу?

- К примеру, мы получали сведения от представителей разных партий - дашнакцаканов, рамкаваров, гнчаков, и они, как правило, отличались своим подходом, точкой зрения на различные события, имевшие место в Спюрке. Так что нам приходилось тщательно просматривать газеты этих партий, чтобы ознакомиться со всеми точками зрения и представить информацию объективно.

- Вы думаете, это удалось?

- Думаю, да. Во всяком случае, ни одной жалобы мы не получили, только благодарности. Интересно, что к нам приезжали армяне из Спюрка и брали у нас более подробную информацию, скажем, об истории своей школы.

- Все общины в информационном смысле представлены одинаково? Или о каких-то сказано больше, о других - меньше? К примеру, жизнь армянской общины в США представлена

графическом, так и в социальном, культурном, общественном плане она охватила жизнь армянской диаспоры? На эти и другие вопросы отвечает бывшая заведующая редакцией истории армянского народа Армянской энциклопедии и руководитель группы энциклопедии «hАЙ СПЮРК» Амалия ПЕТРОСЯН.

подробнее, чем жизнь какой-нибудь другой общины, просто в силу отсутствия достаточной информации?

- Нет, об информационной бедности не может идти речи. Все общины представлены одинаково полно. Разница лишь в самой общине - где-то она больше или меньше, где-то активнее или пассивнее. Об армянской общине в США сведений больше, потому что на сегодняшний день она самая большая. Когда мы только начали работу над энциклопедией, армян в Америке насчитывалось 450 тысяч. Сегодня их - 1 млн 200 тысяч. А в Японии, к примеру, всего 50 армян. Но даже о столь малочисленной общине мы смогли собрать сведения благодаря МИД РА. Малочисленны армянские общины также в Албании, Чехии, Словакии, Норвегии, Финляндии. Все это - новые общины, сформировавшиеся в 90-х годах прошлого столетия. В Швеции, к примеру, армянская община была и ранее, но выросла и стала заметной тоже в 90-е годы.

- А как насчет армянской общины в России? Ведь и она гигантски разрослась в 90-е годы. Удалось ли собрать полную информацию?

- Да, удалось, хотя были определенные трудности. Много армян в России проживало и проживает нелегально. Но сведения об общинах мы представили очень подробно. Ведь армяне в России проживают повсеместно. К примеру, в Красноярске армянская община насчитывает 100 тыс. человек. У них есть свой устав, действующая воскресная школа. Есть армянские общины в Иркутске, Чите, Магадане, Туле, Калуге, Самаре, Саранске и т. д. Не могу не сказать отдельно о среднеазиатских республиках, где также действуют армянские общины, причем ядро их - сплошь научная и творческая интеллигенция. Вообще, чем замечательнее «hАЙ СПЮРК»? Не только тем, что он дает информационно насыщенный материал об истории и жизни нашего Спюрка. В энциклопедии представлены и выдающиеся личности - архитекторы, врачи, педагоги, предприниматели, ученые, т. е. наши соотечественники, жившие или ныне живущие в самых разных уголках мира, которые составляют гордость армянской нации.

- Сколько человек работали над созданием энциклопедии «hАЙ СПЮРК»?

- Редакция истории и несколько человек из других редакций. Кстати, не могу не отметить весьма неприятную деталь. В списке сотрудников, трудившихся над созданием энциклопедии, не указано имя старшего научного редактора Валиды Мелкумян, которая занималась материалами, касающимися культуры. По чьей-то неграмотности, невнимательности, упущению человека, немало сил и труда вложивший в энциклопедию «hАЙ СПЮРК», оказался фактически забытым.

- Есть еще ляпы?

- Есть. Энциклопедия снабжена множеством фотографий и картами стран, где действуют армянские общины. Но несколько стран оказались лишены карт. Почему - непонятно.

- «hАЙ СПЮРК» издан на армянском языке. Не думаете ли вы, что было бы целесообразно издание энциклопедии на русском и английском языках? Речь ведь идет о Спюрке.

- Это было бы здорово. Например, Константин Худавердян в свое время очень правильно поступил в отношении энциклопедии «Армянский вопрос», которая была издана сначала на русском, а потом на армянском языке. Кстати, на русском она разлетелась мгновенно. Подобного рода энциклопедии, ориентированные не только на внутреннее пользование, обязательно должны быть изданы не только на армянском языке - с тем, чтобы донести информацию до возможно более широкого круга людей за пределами Армении и армяноязычного мира.

Беседу вела Зара ГЕВОРКЯН.

ТАЙНЫ ИЗ ГЛУБИН ТЫСЯЧЕЛЕТИЙ

Прочитав недавно в «Голосе Армении» статью академика Париса Геруни «Армянский алфавит - за тысячи лет до Маштоца», я вспомнила беседы на эту же тему с архитектором Суреном Петросяном десяти-двадцатилетней давности и решила привлечь его к обсуждению темы. Позвонив, услышала печальную весть и решила заехать к его семье. Впечатление было такое, что хозяин в любую минуту войдет в гостиную и присоединится к нашей беседе, а собеседником он был отменным. На стенах - его графические рисунки, проекты как

Вспоминается, как на своей персональной выставке в ноябре 1992 года он самозабвенно рассказывал о результатах своих 25-летних поисков. Еще бы, ему удалось открыть крупнейшую, не имеющую себе равных в мире галерею наскальных рисунков, протянувшуюся на десятки километров в Гегамских и Варденисских горах.

Тогда на выставке всех потрясли листы с таблицами армянского и греческого алфавитов, а довольный архитектор констатировал: «На основе выявленного большого материала по петроглифам Армении я составил три таблицы армянского, греческого и латинского алфавитов. Это наводит на мысль, что основой составления указанных алфавитов послужили знаки пиктограмм и идеограмм пяти-семи тысячелетней давности. Они имеются у нас в горах, а также вдоль побережья Эгейского моря».

Гигантская галерея наскальных рисунков, обнаруженная архитектором Суреном Петросяном, содержит тысячи тайн, и прежде всего мифологию, которую прекрасно сохранили греки и наш выдающийся историк Мовсес Хоренаци, изложивший в «Истории Армении» отрывки из богатейшей древнеармянской мифологии, подтверждение которой зафиксировано в наскальных рисунках, в первую очередь - миф о рождении Ваагна и Ваагне-драконоборце.

«Моя галерея, - говорил Сурен Петросян, - содержит в себе всю мифологию, начиная от сотворения живой природы из первобытного хаоса». В иероглифах, насчитывающих несколько тысячелетий, запечатлены сцены охоты и прихода весны, животные, птицы, люди и множество драконов. Изучение этих иероглифов показывает, что люди, создавшие их, имели абсолютно четкое представление обо всем, что изображали.

Но самый богатый материал дают наскальные изображения, обнаруженные архитектором в области астрономии, что указывает на высокий уровень астрономических знаний наших далеких предков, ибо датировка наскальных изображений, согласно мнению ученых, такова: самым молодым рисункам - четыре, а самым старым - восемь-десять тысяч лет. «Среди наскальных рисунков множество изображений в виде астрономических знаков: созвездия Лебеда, Скорпиона, Стрельца, Льва, Змеи и др. Многие петроглифы, найденные в горах Армении, почти полностью повторены в книге известного польского астронома XVII века Яна Гевелия в образе мифологических фигур, изображавших созвездия: созвездие Цефея и Дракона, созвездие Дракона, созвездия Быка и Айка, Ориона и Быка и другие», - рассказывал Сурен Петросян. Таким образом, было получено новое неопровержимое доказательство версии всемирно известных исследователей истории астрономии - Маундера, Фламариона, Сварца, Олькотта и других - о том, что «жители Армении были пионерами в изучении звездного неба и

нашедшие свое воплощение (Татевская ГЭС, Дом и Музей хлеба в Сисиане, насосная станция в селе Брнакот Сисианского района, десятки плотин, мостов и многое другое), так и не дождавшиеся реализации, и среди них проект Карадара - музея каменного искусства. Ведь коллекция наскальных изображений Сурена Петросяна насчитывает более 15000 фотографий и рисунков, сделанных его рукой за 25 лет путешествий по горам Армении.

что ими в древности были наименованы многие созвездия». Сурену Петросяну удалось обнаружить изображения части лунной поверхности, на которой четко просматриваются кратеры, долины, горы. Наши далекие предки оставили богатейшую научную информацию. Но как же древний наблюдатель высек подробную карту поверхности Луны? Ученые для ответа на этот и другие вопросы имеют и другой вспомогательный материал: в Гегамских горах на высоте 3250 метров Сурен Петросян обнаружил циклопическую крепость, а рядом с ней лунные - месячный и годовой - календари и другие астрономические знаки.

В Варденисских горах, у подножия Сев Сара, архитектор обнаружил древнейший астрономический центр III-II тысячелетий до н. э., а у самого Селимского перевала нашел каменные плиты с выбитыми на них созвездиями.

Сурен Петросян, посвятивший обследованию и исследованию гор и хребтов Армении 25 лет, приподнял завесу над многими тайнами и загадками. И среди них еще и такая: оказывается, много тысяч лет назад наши далекие предки знали, что Земля круглая!!! Одна из находок Сурена Петросяна в горах Армении полностью подтвердила высокий уровень знаний наших далеких предков: земной шар с четырьмя человечками на нем по окружности!!!

Это и была одна из первых находок архитектора Петросяна: «Я с детства любил горы. Став архитектором, часто брал этюдник и отправлялся на поиски новых интересных мест. Причудливые очертания гор будили воображение, помогали работать. Однажды я обнаружил на скалах необычные изображения: черточки, лунки, линии. Чувствовалось, времени с тех пор прошло немало - рисунок выглядел стертый. Но тут пошел дождь, и изображения выступили на камне, словно под действием проявителя. И произошло настоящее чудо: я увидел земной шар с четырьмя человечками на нем...» - рассказывал Сурен Бондоевич Петросян. Я думаю: каких замечательных людей мы встречаем подчас на своем пути. Сколько смысла, добра, света, возвышенных идей несут в себе они. Наполняя свою жизнь высоким содержанием, накапливая буквально по капле духовное богатство, они все оставляют людям. Сурен Петросян оставил нам богатое наследие, о дальнейшей судьбе которого нам надо позаботиться.

В рукописях остались его книги (на русском и армянском языках), издать которые в наших общих интересах. Как архитектор, он составил великолепный проект Карадара, строительство которого украсит землю Армении, как и другие его воплотившиеся проекты. Но это тоже наш долг перед памятью такой незаурядной личности, какой был архитектор Сурен Петросян.

Мэри ЧОЛАКЯН.

ВПЕРВЫЕ В КРАСНОДАРЕ САМОДЕЯТЕЛЬНЫЙ АРМЯНСКИЙ ТЕАТР

В Краснодаре 25 апреля состоялась премьера спектакля на армянском языке. Значимость постановки огромная - это первый армянский спектакль, который, несомненно, является начальным этапом закладки фундамента армянскому театру в Краснодаре. Вниманию армянской диаспоры была предложена пьеса-комедия Г. Геворкяна «Завещание» («Ктак»). Постановка осуществлена руководителем самодеятельного театра Ангин Антоном.

ТРОЕ АРМЯН - ЧЕМПИОНЫ РОССИИ ПО БОКСУ

На проходившем в Саратове юниорском (1987 г. р.) чемпионате России по боксу большого успеха добились наши соотечественники. Как нам сообщил президент Краснодарской городской федерации бокса, председатель коллегии судей ЮФО, заслуженный тренер Вартан Акопян, победителями стали Эдуард Амбарцумян (Сочи, 57 кг), Армен Овсепян (Камчатка, 64 кг) и Давид Арустамян (Москва, 69 кг). На третью ступеньку пьедестала поднялись Эдгар Мурадян (Москва, 54 кг), Армен Ктойян (Саратовская область, 54 кг) и Геннадий Рыбалко-Татулян (Туапсе, 60 кг). Теперь победителям первенства предстоят бои в Северной Корее на чемпионате мира среди юниоров, который состоится в июле 2004 г.

Непобедимый Тигран

У армянского и еврейского народов есть много схожего. Скажем, хотя бы то, что на исторических землях у первых Ара-рат стал пристанищем праотца Ноя, что у вторых в Вифлееме родился Иисус Христос... И невольно приходится думать, что и обычные смертные, явившиеся на свет вблизи библейских святынь, наделены особой аурой... Почему я начал свой рассказ о Тигране Петросяне таким вступлением? Потому что каждый народ гордится своими сынами. Они поднимают престиж нации.

Ими гордятся будущие поколения. Помню, до 60-х годов прошлого века имя Тигран среди армян не было столь распространенным, и даже несмотря на всеобщее народное уважение к исторической личности царя Тиграна Великого. ... И лишь чемпион мира по шахматам так сильно воодушевил тогда новоиспеченных родителей называть своих чад именем Тигран...

Я лично прежде не проявлял особого интереса к древней и мудрой игре. Лишь поверхностно знал, что ее родина Индия и что армянские историки Мхитар Анеци и Вардан Аревелци упоминали ее еще в XII веке под названием «Чатрак». Так или иначе, я стал ярким поклонником шахмат в 1963 году, когда свои мечи скрестили, казалось, тогда непобедимый 52-летний чемпион мира Михаил Ботвинник, сохранявший это звание с 1948 года, и потомок выходцев из Западной Армении, из Муша, 34-летний Тигран, сын Вартана. Мне приятно сознавать, что мы оба с ним ходили в одну и ту же 72-ю тбилисскую среднюю школу на улице Лермонтовской в районе Сололаки. И что оба посещали кружки во Дворце пионеров. Он - шахматный, а я - фотокружок. Только вот в разные годы, ведь Тигран возрастом постарше...

Июнь 1963 года. Фойе Тбилисского театра армянской драмы переполнено теми, кому не удалось попасть в зрительный зал. Им приходится довольствоваться лишь, в лучшем случае, небольшими карманными шахматами, чтоб разбить каждый очередной ход участников шахматного поединка. Зато внутри зрительного зала, на сцене, выставлена громадная шахматная доска. Рядом комментари ведет международный мастер Михаил Буслаев. Такое ощущение, будто бы все тбилисские болельщики здесь, и одновременно тоже в переполненном тбилисском шахматном клубе выступают живые участники матча... Наконец все ожидания наши оправдались. При счете 12,5:9,5 чемпионом мира впервые становится Тигран Петросян. В день, когда это произошло, люди покидали наш театр со слезами радости, обнимались, целовали друг друга. Радость была беспредельной. Мы почти неделю праздновали победу, так, как будто это была победа каждого из нас. В доме у однофамильца чемпиона, в районе Авлабара, у мастера сапож-

ного дела Жоры Петросяна устроили грандиознейший пир. Кто знает, в скольких еще армянских семьях отмечали это знаменательное событие?! И как было не гордиться тем, что победителя в день награждения облачили в царскую мантию с изображениями шахматных фигур и, главное, венчали короной, достойной самого Тиграна Великого. Журналисты заслуженно нарекли чемпиона Железным Тиграном за его незаурядную способность вести железную защиту и цепкую хватку в нападении...

Наступает 1966 год. Петросян защищает свой чемпионский титул против молодого претендента Бориса Спасского. Внимание всех любителей шахмат приковано к сцене московского Театра эстрады. Мы все верим в силу, которой славен Железный Тигран. Ни один малейший просчет противника не будет упущен. Ни один из хитроумных ходов против чемпиона не останется неразгаданным. И если позиции оказались равными, то Тигран изматает того, кто сидит по ту сторону шахматной доски. Наша уверенность в исходе матча несомненна. Поэтому начиная с первого же поединка матча настроены отправиться в Москву, чтобы присутствовать на церемонии награждения Тиграна

всеми атрибутами чемпиона мира. Но поедем не с пустыми руками... С помощью нашего приятеля Альфреда Мисиряна, работавшего на керамическом комбинате, изготавливается полуметровая форма шахматной ладьи. Когда отлили саму фигуру, форму уничтожили, чтоб подарок чемпиону остался раритетным. После долгой и кропотливой работы над уникальным изделием оно засияло перламутровым цветом, а в золотом окаймлении на ладье красовался портрет улыбающегося чемпиона. Внизу надпись: «Тиграну Вартановичу от шахматных болельщиков Авлабара».

До окончания поединка осталось всего два дня. Прямоком из аэропорта на такси отправляемся в Театр эстрады. Он окружен толпой болельщиков, которым не достались билеты... Что делать? Исподволь нас охватывает волнение. Как найти возможность, чтоб с достоинством окатиться в зале, найти подходящий момент для вручения подарка. Ведь мы неофициальные тут лица. Что делать, как быть

с громадиной-ладьей до момента ее вручения?.. И самое главное, разница то в пользу чемпиона всего 0,5 очка! Ведь может произойти всякая досадная случайность!.. И все-таки вера в силу Тиграна берет в нас верх. Кто-то из армян, чье внимание мы привлекли, посоветовал обратиться в федерацию шахмат... И вот мы в кабинете у ее председателя - гротмейстера А. Суетина. Он принял нас, глядя на наш сувенир из Авлабара, с таким радушием, с такой улыбкой, будто он предназначен ему самому. Прочитав нашу дарственную надпись, гротмейстер стал серьезным, нахмурил брови. «А вы не поспешили? - тихонько заметил председатель федерации, - ведь он еще не победил...» Я тут же взорвался и резко ответил: «Мы уверены в победе Тиграна!» Тот тут же замолк и, откинувшись в мягком кресле, перешел на официальный тон. Он сообщил о том, что в прошлый раз после встречи Петросяна с Ботвинником вручение подарков слишком затянулось, и на этот раз решением шахматной федерации чествование чемпиона будет ограничено одним только вручением лаврового венка! На официальной церемонии вручение подарков от частных лиц запрещено... Потом, немного подумав, Суетин добавил, что максимум, чем он может нам помочь, так это дать нам два служебных пропуска в зал и еще в пресс-центр. И на том спасибо! Просить чего-нибудь большего уже бессмысленно.

И вот уже последний раунд многодневной шахматной баталии. Театр эстрады и его окрестности осаждены толпой болельщиков. Подойти к дверям невозможно. Вокруг слышим армянскую речь. Кажется, что мы находимся в Тбилиси или же в Ереване. Наконец мы в фойе Театра. Узнаю дежурного гротмейстера с повязкой на руке. Это Юрий Авербах. Объясняя ему цель нашего приезда. Он молча выслушивает нас и, отрицательно покачивая головой, безучастно отходит в сторону... Там же обращаем внимание на смуглого мужчину крупного телосложения. Кто он? Весь зал охвачен драматизмом накала безмолвных шахматных страстей, кипящих в тиши сцены... Кого волнуют наши заботы?! Вспоминаем, что у нас есть пропуск в пресс-центр. Наверно, там есть много таких, кто дружит с Тиграном и, конечно же, помогут нам. И уже мы за дверями, на которых висит табличка: «Посторонним вход воспрещен!» Но кому здесь до нас? Смотрю и дивлюсь: Боже, сколько здесь знаменитостей! В тесноватой кабинке восседает известнейший спортивный комментатор, шупленький, худощавый Вадим Синявский. Узнаю еще многих других, известных мне по фотографиям из прессы, гротмейстеров. Это Давид Бронштейн, Василий Смыслов, Лев Полугаевский, Виктор Корчной, Марк Тайманов, Ефим Геллер, Сало Флор и ...

уже знакомый нам Суетин. На нас никто не обращает внимания - у всех головы склонились над шахматными досками. К нашему удивлению, обнаруживаем, что здесь продумывают варианты победы Бориса Спасского и, судя по мрачным лицам, по жаркому спору, у него положение не столь обнадеживающее. А Железный Тигран все сильнее и сильнее наращивает свое преимущество... И тут Суетин говорит нам, что тут мы напрасно теряем время... Вернулись в зал. И тут узнаем, что партия отложена с позиционным перевесом чемпиона мира.

Всю ночь в нанятой нами частной квартире мне снилось, как мы пытаемся вручить Тиграну свой подарок... А вдруг нам не удастся? Вдруг слова гроссмейстера Суетина оправдаются, и нас не пустят на сцену? А может, поехать к Тиграну домой, попросить помочь нам, ну, в крайнем случае, там и оставить ему подарок. Но ведь наша цель - вручить торжественно и публично. Но, так или иначе, нужно ехать к гроссмейстеру. Помнилось, что он живет где-то на Арбате. Там стали обходить все подъезды. Наконец на одной из лестничных площадок заметил надпись мелом, выведенную детской рукой: «Вартан». Не раздумывая, звоним в дверь, что рядом. И мы не ошиблись. Ее открыла та, с кем под руку, под аплодисменты болельщиков чемпион мира приезжает играть с претендентом на его корону. Ее взгляд сперва останавливается на том, что у нас в руках, завернутое в белый холст, и затем уже переходит на нас самих. «Вам кого?» Отвечаем: «Мы из Тбилиси». - «Он занят с гроссмейстером Болеславским, разбегают отложенную партию. Приходите завтра». Я развернул подарок и обнажил портрет ее супруга на фарфоре, окаймленный золотом. Лицо у супруги чемпиона засияло, и она воскликнула вглубь квартиры: «Тигран, к тебе из Тбилиси!» Через секунду мы приветствуем

друг друга на армянском. И вот мы в его кабинете. Несмотря на то, что ему дорога каждая секунда, он предлагает нам присесть. Не теряя времени, объясняем цель нашего визита. Чувствуется, что он плохо слышит, прикладывает ладонь к уху. «Родные мои, искренне хочу вам помочь, но на этот раз вручение подарков запрещено. Это касается всех. А мне ходатайствовать некорректно. Но думаю, что стоит обратиться к человеку, которого вы хорошо знаете. Он постоянно присутствует в зале, следит за порядком. Это Серго Амбарцумян, шангист, чемпион мира...» Тигран стал с умилением разглядывать нашу полуметровую ладью и с теплотой вспоминать о тех временах в городе своей юности, когда он начинал свои первые шаги... Мы засобирались идти, чтобы не отвлекать Тиграна от подготовки к вечернему поединку. Счастливые и довольные, спускаемся по лестнице и слышим вдогонку предостережение Роно: «Ребята, осторожно, не сломайте вазу!».

Так вот, оказывается, кто был тот крепкий в зале, стоявший рядом с гроссмейстером Авербахом!.. Теперь наши надежды связаны именно с ним! Последняя, 24-я партия, отложенная на 40-м ходу, принесла окончательный результат матча 12,5:11,5 в пользу Тиграна Петросяна, уже двукратного чемпиона мира. На другой день - торжественное награждение лавровым венком. Яблоку негде упасть. А вот и важно расхаживающий по залу Серго Амбарцумян. Все его поздравляют так, будто чемпионом стал он сам. Мы тоже приветствуем его и объясняем свои проблемы. «Парни, мы, армяне, должны рассчитывать в первую очередь на собственные силы! Проявлять настойчивость. Ведь первая же просьба о помощи всегда приносила нам неудачу, поэтому вы сами воспользуйтесь моментом, когда будут выносятся лавровый венок, и поднимитесь на сцену. Никто вас уже не остановит...».

Светом прожекторов залита вся сцена.

В центре главный арбитр матча О. Кейли. Вокруг него большая группа гроссмейстеров. И вот он, этот счастливый миг, ради которого проведено столько бессонных ночей. Президент ФИФА украшает лавровым венком тбилисского армянина, который вдали от своей исторической родины возвысил честь своих соотечественников. Рассеянные по всему миру армяне воспылали своей национальной гордостью, ощутили зов своей крови в сторону своих исторических, многовековых корней...

Зал оглушают аплодисменты. От волнения меня душат слезы. Кидаюсь к сцене. Ладья в моих руках сверкает под блеском ярких юпитеров. Тигран издала заметил меня, в глазах засверкал огонек. Он принимает от меня уже знакомый ему сувенир от армян Авлабара и приветствует меня... Гордый, счастливый возвращаюсь в зал. Дело сделано, и мы уже на улице, но люди еще не расходятся. Все ждут выхода чемпиона мира. Вокруг множество его соотечественников. Его появление вызывает наплыв фотокорреспондентов и любителей автографов. Народ провожает чемпиона до правительственной машины «ЗИС-130» с возгласами: «Тигран! Тигран!» С чувством исполненного долга мы возвратились в Тбилиси. Мое фотоателье осаждают множество знакомых и незнакомых. Всех их интересуют малейшие подробности. Выдержки из ереванской газеты «Коммунист» и спортивной газеты «Лело»: «Лавровый венок чемпиона мира доставлен в Москву и ожидает торжественной минуты. Но сегодня, скажем по секрету, из Тбилиси в столицу прибыл дорогостоящий подарок - полуметровая ладья, на которой изображен портрет улыбающегося чемпиона мира, а на другой стороне, на фоне земного шара, корона. Это подарок от тех, с кем он провел свое детство».

Азам МАНУКЯН.

Перевел с армянского Артэм ГРИГОРЕНЦ.

НЕЗАКОННЫМ МИГРАНТАМ УВЕЛИЧИЛИ ШТРАФ

Госдума России приняла поправки в Кодекс об административных правонарушениях, усиливающие ответственность за миграционные правонарушения. За законопроект «О внесении изменений и дополнений в Кодекс РФ об административных правонарушениях» при необходимых 226 голосов проголосовали «за» 392 депутата, «против» - четыре, воздержался один. Законопроект усиливает административную ответственность за миграционные правонарушения, а также устанавливает административную ответственность иностранных лиц и лиц без гражданства за незаконное нахождение на территории страны путем внесения соответствующих изменений в статью 18.8 Кодекса. «Под незаконным нахождением на территории РФ» законопроект устанавливается въезд иностранцев или лиц без гражданства на территорию страны с нарушением установленных правил либо без необходимых документов, подтверждающих право на пребывание в стране. Проект закона распространяет административные санкции и на лиц, утративших такие документы и не оповестивших об этом соответствующие органы исполнительной власти либо уклоняющихся от

выезда из страны по истечении установленного срока пребывания.

Проект закона, который без обсуждения был поддержан значительным количеством депутатов, устанавливает повышенный размер административного штрафа для граждан РФ, проживающих без удостоверения личности либо без регистрации по месту жительства. Принятые Госдумой в первом чтении поправки в административное законодательство увеличивают размер штрафов, налагаемых на работодателей за незаконное привлечение иностранной рабочей силы, а также на организации, содействующие перевозке нелегальных мигрантов.

Первый зампред думского комитета по конституционному законодательству и государственному строительству Александр Москалец подчеркнул, что законопроект усилит ответственность привлекающих иностранных граждан с нарушением закона работодателей. Кроме того, документ уменьшает срок рассмотрения судами дел об административных правонарушениях, которые влекут за собой административное выдворение за пределы РФ.

... И взору предстали иконописные лики - то были армяне

Это строки из стихотворения ирландской поэтессы Анн Хаверти в сборнике «Литературный ковчег. Европейские писатели об Армении», увидевшем свет в ереванском издательстве «Тигран Мец». Недавно в АОКСе состоялась презентация книги. Она и вышла под эгидой АОКСа с предисловием его зампреда Асмик Погосян.

У этой книги долгая предыстория, начало которой положил международный проект «Литературный экспресс-2000». Его инициатором и генеральным спонсором стал бундестаг Германии при содействии Евросовета и ЮНЕСКО. А в рамках программы 104 писателя из 40 стран Европы в течение полутора месяцев совершили поездку через весь континент, останавливаясь в различных городах. Там проходили литературные вечера и дискуссии, встречи с общественными деятелями. Это была первая акция такого масштаба в истории Европы, и она вылилась в диалог культур европейских стран, взаимное знакомство и сближение писателей, формирование общей литературной среды.

Путь экспресса пролегал от Лиссабона, через Париж, Берлин, Санкт-Петербург, до Москвы. В числе писателей находились и наши - Давид Мурадян, Левон Хечоян и переводчик Давид Матевосян.

Итогом путешествия стали два сборника эссе, очерков и рассказов участников поездки «Литературное расписание Европы», изданные на немецком языке в Бер-

лине и на русском - в Москве. В том же, 2001 году, отдельной книгой вышли путевые заметки «Поезда и станции» Давида Мурадяна (русский перевод книги «Европа на колесах» - в 2002г.), а через год было опубликовано эссе Левона Хечояна «На стальных магистралях Европы».

А почему бы не продолжить знакомство? И родилась счастливая идея пригласить европейских писателей в Армению, которая реализовалась в канун празднования 1700-летия христианства в Армении. Так «Литературный экспресс» трансформировался в «Литературный ковчег». Не все приглашенные гости согласились пересечь из «Экспресса» в «Ковчег» - после трагедии 11 сентября 2001 года в США немногие рискнули отправиться в наш «опасный» регион. Кто рискнул - не пожалел! Известно ведь, кому достается шампанское.

В составе делегации европейских писателей во главе с Томасом Вольфартом (Германия) находились Анн Хаверти (Ирландия), Леонид Дранко-Майсюк (Беларусь), Камил Вангол (Бельгия), Стеван Тонтич (Босния), Георгий Борисов (Болгария), Асли Эрдоган (Турция), Яцек Пацука (Польша), Штефан Шпренгер (Лихтенштейн), Петер Рац (Венгрия), Серж ван Дуйнховен (Нидерланды), Алексей Варламов (Россия), Эсад Бабачич (Словения). Вот такой «потоп»-наплыв писательской братии из тринадцати стран Европы в «орущих камнях государства» (выражение О. Мандельштама).

В течение двух недель где только ни побывали пассажиры «Ковчега». Эчмиадзин, Хор Вирип, Гарни, Гегард, Севан, Цахкадзор, Ошакан - вот пункты назначения. В цахкадзорском Доме творчества европейских писателей довелось и потрудиться, активно участвуя в различных тематических дискуссиях и обсуждениях. Одни их названия - свидетельство широкого круга охваченных проблем: «Армения - Европа: исторические и культурные связи»; «XXI век - век мира и разума»; «Новый век - новая Европа».

Как и в первом случае, эта акция в итоге обрела воплощение в сборнике «Литературный ковчег», запечатлевшем незабываемые переживания и чувства писателей от увиденного в стране у подножья Арарата.

Книга состоит из пяти частей. В первой, «Армения глазами европейских писателей», опубликованы стихотворения, очерки, эссе и рассказы - впечатления о пребывании в стране. Чудесные поэтические строки вышли из-под пера ирландки Анн Хаверти. Армении она посвятила цикл стихов.

В стихах поведали об увиденном и пережитом и болгарин Георгий Борисов, и венгр Петер Рац. С немалым интересом знакомимся и с прозаическими произведениями Томаса Вольфарта («Как я оказался в Армении»), Алексея Варламова («Доля ангелов»), Стевана Тонтича («История во славу Арарата») и др.

Вторая часть, щедро иллюстрированная фотографиями, - это «Дневник «Литературного ковчега», куда вошли и хроника поездки, и интервью ее участников. Третья часть, «Литературные визитные карточки писателей», состоит из произведений, наиболее характерных для их авторов. В четвертой части, «От экспресса до ковчега», обобщены впечатления армянских и европейских писателей от двух памятных акций. И наконец в пятой, последней, части приводятся биографические сведения об авторах.

Книга издана на армянском языке. И надо отметить благородный труд ее переводивших. Имен так много, что назвать всех нет возможности, а выборочно - было бы несправедливо.

Впрочем, в выходных данных выражена признательность всем, кто в той или иной степени способствовал изданию такой нужной и современной книги, несомненно, послужившей диалогу культур и наций, позволившей увидеть нас, армян, сторонним взглядом. И тепло на душе от этого доброжелательного взора.

Ида КАРАПЕТЯН.

СОЮЗ ДИАСПОР ПРЕДЛАГАЕТ СОЗДАТЬ ОБЩЕСТВЕННУЮ ПАЛАТУ НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ

«Многие национальные меньшинства не имеют возможности проявить себя на уровне органов законодательной и исполнительной власти, отсутствует защита их коллективных прав», - заявил на пресс-конференции в Москве президент Союза диаспор РФ Вартан Мушегян. По его словам, чтобы донести проблемы проживающих в России национальностей до сведения властей, Союз диаспор предлагает создать при Федеральном собрании РФ общественную палату национальностей - общественно-консультативный орган,

который в своих рекомендациях смог бы отразить проблемы и пожелания этой части населения страны.

Мушегян подчеркнул, что эта идея «находит понимание и в Государственной Думе, и в Совете Федерации, однако есть сомневающиеся, скептики, и те, кто считает, что у государства нет средств полноценно заниматься внутренней политикой, а потому не следует городить новые структуры. «Однако, - отметил он, - предполагается, что новый орган будет работать на общественных началах и помогать

государству в решении наболевших проблем, в том числе в области миграции. «Пока у нас нет миграционной политики - есть борьба с миграцией, - заявил президент Союза диаспор РФ. - В свою очередь, члены Союза уже сейчас готовы провести цикл семинаров для сотрудников органов государственной власти, посвященных проблемам межнациональных отношений», - сообщил он.

Храм Христа Спасителя

25 декабря 1812 года, когда последние солдаты наполеоновских войск переходили по льду Немана, покидая пределы России, Александр I издал манифест, в котором объявлял о своем намерении воздвигнуть в Москве храм во имя Христа Спасителя «в сохранение вечной памяти того беспримерного усердия, верности и любви к вере и Отечеству, какими в сии трудные времена превознес себя народ российский и в ознаменование благодарности нашей к Промыслу Божию, спасшему Россию от грозившей ей гибели».

Через пять лет после ухода французов из Москвы, 12 октября 1817 года, на Воробьевых горах состоялась торжественная закладка храма Христа Спасителя. По замыслу автора первого проекта храма, архитектора А. Л. Витберга, храм, расположенный на самом высоком месте Москвы, должен был быть виден из любой точки Москвы.

Проект храма Христа Спасителя, разработанный Витбергом, предусматривал возведение на Воробьевых горах монументального ансамбля, выдержанного в строгих, несколько тяжеловесных формах ампира. Ансамбль, кроме, собственно, храма, включал в себя гигантские колоннады, спуски к Москве-реке, каменную набережную. Но грандиозное сооружение, задуманное Витбергом, воплотить в жизнь оказалось невозможным - почва на склонах Воробьевых гор «плыла», грозя оползнями из-за близости грунтовых вод. А вскоре и сам архитектор отправился в ссылку в далекую Вятку...

10 апреля 1832 года император Николай I утвердил новый проект храма, составленный архитектором К. А. Тоном.

Константин Андреевич Тон, выходец из семьи обрусевших немцев, родился в Петербурге в 1794 году. Ученик А. Н. Воронихина, академик Петербургской и Римской академий художеств, он имел репутацию искусного строителя-техника. Тон осуществил коренную реконструкцию Большого Кремлевского дворца, построил ряд храмов в Петербурге, Новгороде, Воронеже, Ельце, Саратове, Царском Селе, Свеаборге. По его проекту были сооружены здания всех станций Николаевской железной дороги.

В последнее время на волне восстановления храма Христа Спасителя появились поверхностные суждения о том, что К. А. Тон якобы был «великим архитектором, основоположником стиля Русского Возрождения» и т. д. и т. п. Нет никаких оснований пересматривать место К. А. Тона в русской архитектуре. Это был, бесспорно, незаурядный инженер-строитель, мастер создания крупных архитектурных комплексов, некоторые из которых (Вознесенский собор в Ельце) явля-

ются шедеврами русской архитектуры XIX столетия. Вместе с тем, обратившись к образам древнерусского каменного зодчества, Тон воспринял от него лишь формы, не уловив живого духа этой архитектуры. «Подлинная связь с традицией оказалась полнее всего в тех случаях, когда русские художники решали новые задачи, поставленные новыми историческими условиями, но опирались при этом на всю совокупность художественного опыта Древней Руси. Истинными наследниками и продолжателями дела древнерусских мастеров были не стилизаторы, создатели «ложнорусского стиля» в архитектуре или церковных росписях XIX века, но такие творцы архитектурных форм, как Баженов и Захаров, такие живописцы, как Александр Иванов и Суриков», - пишет известный историк искусства М. В. Алпатов. Нельзя не признать, что между суховатыми произведениями Тона и живыми, теплыми храмами русских мастеров XII-XVII столетий зияет глубокая пропасть. Но храм Христа Спасителя отчасти является исключением - в нем глубокое внутреннее содержание явно преобладает над маловыразительностью архитектурных форм. Впрочем, эта маловыразительность частично компенсируется пышностью отделки.

10 сентября 1839 года состоялась торжественная закладка нового храма. Место для него избрал лично император Николай I. Алексеевский монастырь и церковь Всех Святых, стоявшие здесь, были сломаны, а монастырь переведен в Сокольники. На место закладки в знак преемственности был положен камень первого храма, который начал строить Витберг на Воробьевых горах, а Николай I собственноручно уложил закладную доску.

Храм Христа Спасителя строился почти сорок лет. В 1846 году был возведен свод главного купола. Три года спустя завершили работы по облицовке и начали устанавливать металлическую кровлю и главы. В 1860 году строительные леса были, наконец, разобраны, и храм явился перед москвичами во всем своем величии.

Еще двадцать лет шли работы по росписи и отделке храма. И только 26 мая 1883 года он был наконец освящен. В плане храм Христа Спасителя представлял собой равноконечный крест. Его высота составляла 103,5 метра, а диаметр главного купола - около 30 метров. Во время богослужения в нем одновременно могло находиться 7200 человек. Правый придел храма был посвящен Николаю-Чудотворцу, а левый - Александру Невскому. На четырех колокольнях, поставленных по углам храма, имелось 14 колоколов, самый большой из которых весил 1654 пуда.

Артур НАВАСАРДЯН.

Корабль под армянским флагом выйдет в открытое плавание

Впервые за последние 800 лет, начиная с 13-го века, корабль с армянским флагом на корме отправится в большое плавание. Армянские мореплаватели возьмут курс из Батуми на Сухуми - Сочи - Каффа - Бургас - Стамбул - Афины - Аяс - Бейрут - Хайфа - Александрия - Ираклион - Дубровник - Венеция - Мессина - Ла-Валлетта - Тунис - Рим - Генуя - Марсель - Барселона - Картахена - Гадиз - Лиссабон - Ла-Корунья - Сан-Себастьян - Ла-Рошель - Брест - Корк - Дублин - Портсмут - Амстердам. Именно так пролегал маршрут киликийских купцов, которые в 13-м веке поддерживали тесные торговые связи с вышеперечисленными портами.

Инициатором акции является армянский навигационный клуб морских исследований «Аяс» (по названию главного порта Киликийской Армении. - **Ред.**). «Клуб был создан 25 марта 1985 года, целью которого являлось частичное восстановление древнейшей истории Киликийской Армении», - заявил в беседе с корреспондентом **IA REGNUM** президент клуба «Аяс», капитан корабля «Киликия» **Карен Балалян**.

По его словам, программа путешествия предусматривает встречи с армянскими общинами и местными администрациями гаваней. «Это исторический эксперимент - мы откроем миру те страницы истории Армении, которые забыты. Наше плавание станет еще одним толчком к объединению армянской диаспоры вокруг Армении. Мы возьмем с собой товары, которые были приписаны 13-му веку, ковры, разного рода армянские специи и концентраты. Мы покажем современное лицо Армении с экскурсом в 13-й век», - отметил капитан корабля.

В свою очередь, член клуба, матрос **Рубен Карапетян** отметил, что акция создаст предпосылки для восстановления связи между Арменией и другими странами с выдающимися традициями мореплавания. «Этот проект, по нашему мнению, является очень важной попыткой восстановить баланс между Востоком и Западом», - считает он.

Начало плавания назначено на 28 мая - в День независимости Армении. Корабль «Киликия» строился членами клуба на протяжении 11 лет (1991 - 2002). Почти 6 лет было потрачено на изыскание научных данных, касающихся всех видов и типов судов, которые

с12

строились на территории исторической Армении, а также на восстановлении приблизительного внешнего вида кораблей посредством миниатюр, описаний и археологических материалов.

Осенью 1990 года появился первый благотворитель, который оплатил перевозку 30 кв дорогостоящего дуба из Северного Кавказа в Армению для постройки корабля. 1991 год ознаменовался началом строительных работ. 26 мая 1991 года был освящен киль корабля. После этого, в связи с политическим и экономическим положением в Армении, работы на время были прекращены. Активные работы начались с осени 1998 года. На корабле нет ни одного гвоздя - он собран из медных заклепок, которых насчитывается примерно 10000 штук.

Как отметили члены клуба, на данный момент им оказывается немалая поддержка со стороны президента Армении **Роберта Кочаряна** и министра обороны **Сержа Саркисяна**. В частности, была оказана помощь в приобретении дорогостоящих морских канатов. Есть также и российские спонсоры, которые предоставили штормовые костюмы и современную аппаратуру. Плавание предполагается совершить за два навигационных года и в два этапа. Первый этап - доплыть до Венеции, где есть договоренность оставить корабль под охраной. После этого экипаж возвратится в Армению, и на следующий год уже другой экипаж осуществит вторую часть экспедиции до Амстердама.

В издательстве Кавказского института СМИ вышел в свет сборник статей российских социологов «Кавказ - Россия: миграция легальная и нелегальная». Исследование было проведено Международной организацией по миграции. По мнению специалистов, в странах Южного Кавказа и России существует большое количество мифов, связанных с миграцией, распространяемых в СМИ и даже официальными лицами. Новая публикация содержит исследования реальной ситуации в России - стране, принимающей наибольшее количество мигрантов с Южного Кавказа.

Когда в середине 90-х годов миграция из Армении достигла своего пика, в стране всерьез заговорили о проблеме массовой утечки населения. Из Армении в поисках лучшей жизни люди потянулись в Россию, на Украину, в Белоруссию и другие страны Европы. Причины были серьезные: военные действия на армяно-азербайджанской границе, блокада транспортных коммуникаций, разрушительное Спитакское землетрясение и ряд других. Выезд в Россию оказался спасительным для многих жителей республики. По мнению проректора Кавказского института СМИ, политолога **Александра Искандаряна**, миграция в Россию составляет 90% от общего числа уехавших из Армении. К сожалению, россияне к прибывшим из Кавказа зачастую относятся настороженно, а подчас и просто враждебно.

«Мифов о миграции достаточно как в России, так и в самой Армении», - говорит **Александр Искандарян**. - Там они касаются того, что кавказцы составляют самую криминализированную часть общества, что приезжие отбирают рабочие места у местных жителей и вывозят деньги из России, тем самым ослабляя экономику страны. В Армении же свои

«ЕРЕВАН-МОСКВА-ТРАНЗИТ»: ЗВЕЗДЫ РОССИЙСКОЙ ЭСТРАДЫ ЗАПЕЛИ НА АРМЯНСКОМ ЯЗЫКЕ

«Ереван-Москва-Транзит» - уникальный проект, суть которого заключается в выпуске двух компакт-дисков, на которых в исполнении звезд российской эстрады будут звучать песни на армянском языке, а также в организации и проведении двух концертов в Ереване и Москве с участием звезд российской и армянской эстрады.

Проект является беспрецедентным, поскольку это первый совместный армяно-российский проект подобного масштаба - впервые слушатель сможет услышать, как звезды российской эстрады поют всем известные и давно любимые армянские песни на армянском языке! Отличительной особенностью является тот факт, что во всех композициях один куплет исполняется на русском. Особое место занимает песня о Ереване (слова Ваана Андреасяна, музыка Артура Григоряна), которую поют все участники проекта. А завершающий аккорд - это своеобразный подарок звезд армянской эстрады, участвовавших в записи диска: в их исполнении прозвучит популярный известный песен о Москве (шлягеры разных лет). Для записи по-

пурри был специально приглашен джаз-оркестр Армении под руководством известного композитора Армена Мартиросяна (музыка к песням исполнена в оригинальной аранжировке, с элементами армянской фолк-музыки). К тому же такого рода проект - новость не только для России и Армении, но и для всех стран СНГ. Проект рассчитан на самую широкую аудиторию слушателей не только Армении, России и стран СНГ (в равной степени как русскоязычных, так и армяноязычных), но и дальнего зарубежья. В то же время подготовка и запись песен в рамках проекта были осуществлены на лучших звукозаписывающих студиях России и Армении. Идея и реализация проекта - компания «Шарм Холдинг» (Армения).

Среди исполнителей такие известные певцы, как Н. Бабакина, И. Понаровская, ВИА «Сливки», С. Павлиашвили, В. Сюткин, А. Айвазов, И. Кобзон, С. Крылов, В. Сташевский, Янош, Ю. Началова, популярный телеведущий Д. Дибров и др. Ведутся переговоры с В. Токаревым насчет записи песни «Эй джан, Ереван» или «Ампи Такиц».

Анатомия миграции

степени адаптированности и удовлетворенности мигрантов в России весьма расплывчато, т. к. несколько сотен долларов, зарабатываемых приезжими, еще не говорит о том, что мигранты адаптированы вполне. «Я вам больше скажу, мы ведь не только страна-донор, но и мы приняли к себе беженцев. А они в своей же этнической среде не адаптированы».

До сих пор нет государственной политики для решения их культурной и трудовой адаптации. Теперь вы понимаете, как тяжело адаптироваться нашим соотечественникам в других странах».

Тем временем, как считают российские социологи, темпы миграции в Россию в ближайшем будущем значительно возрастут. Ведь трудовые ресурсы - одна из насущных проблем таких крупных государств, как Россия. Кроме того, как это ни парадоксально, по мнению экспертов из России, у миграции есть много и положительных сторон. По сути, на рынке занятости мигранты не составляют серьезной конкуренции местным жителям, работая в основном на малопрестижных и низкооплачиваемых работах.

Единственным способом смягчения негативного отношения к мигрантам присутствовавший на презентации книги член-корреспондент Российской академии наук, профессор **Сергей Арутюнов** считает изменение официальной пропаганды. «Только смена вектора официальной пропаганды и создание независимого канала, реально освещающего проблемы миграции, могут способствовать изменению негативного образа кавказца в российской общественности», - сказал он.

Гаяне МИРЗОЯН.

стереотипы. С одной стороны, называются несусветные цифры выехавших из Армении (к примеру, около 3 млн). С другой - здесь бытует мнение, что каждый, кто уехал на Запад или в Россию, хорошо живет и трудится». Создание подобного «мифотворчества», по мнению политолога, в основном дело рук СМИ, однако нередко искажению реальных фактов способствуют и официальные лица.

Рассматривая степень адаптированности мигрантов с Кавказа, российские исследователи считают, что если в период вынужденной миграции к беженцам с Кавказа относились с определенной степенью сочувствия, то уже с потоком трудовых мигрантов отношение к ним резко изменилось.

Известный этнограф и руководитель управления по вопросам нацменьшинств и религии при аппарате правительства РА Грануш Харатян высказала мнение, что мерило

«ПОРОЙ МОЖЕТ ПОКАЗАТЬСЯ, ЧТО ДИАСПОРЫ-ТО И НЕТ»

целым рядом проблем, в том числе с проблемой обеспечения легальности пребывания. Были случаи и депортации наших граждан. А все потому, что, приезжая сюда, они не регистрируются и даже после предупреждения не приводят в порядок свои документы. Единственный выход из ситуации такой: нам всем надо привыкнуть к четкому соблюдению требований правовых актов. В России существует серьезная проблема для обладателей паспортов советского образца. В Армении они давно уже не действуют, да и в РФ срок их легитимности скоро истечет. Известно, что сегодня в России временно проживает большое количество граждан Армении, имеющих именно такие паспорта, что порождает множество трудностей. Обмен паспортов затягивается, потому что мы обязаны все документы посылать в Ереван. Там очень много времени отнимает обработка и пересылка их обратно в Москву. Но мы делаем все возможное, чтобы как-то ускорить этот процесс.

- По поводу работы консульского отдела посольства есть нарекания: образуются большие очереди, вопросы решаются очень медленно, с людьми обращаются не совсем корректно...

- Это очень сложный вопрос. Когда я только приехал сюда, вокруг этой темы шло много разговоров. Действительно, подчас перед консульским отделом посольства выстраиваются очереди и не всегда деликатно относятся к посетителям, и не всегда сами посетители деликатно относятся к работникам консульства. Пока такие случаи бывают, но я считаю их недопустимыми. Не раз мы беседовали на эту тему с работниками консульства, и уверен, положение выправится. Конечно, и граждане, обращающиеся в консульский отдел, должны сознавать, что работа эта непростая. Посетители, наши соотечественники, обязательно хотят как-то договориться. И если им нужна какая-то справка, то желают ее получить немедленно. Никто не может понять, что любой документ должен иметь подтверждение из Армении, а это требует определенного времени. Однако ситуация заметно изменилась в лучшую сторону. Мы увеличили количество сотрудников, и, на мой взгляд, они справляются со своей работой. Надеюсь, скоро разговоры о

невнимательном отношении к посетителям исчезнут.

- В России всегда были две беды - дураки и плохие дороги. Теперь есть еще одна - лица кавказской национальности...

- Когда возникает проблема, надо зреть в корень... Формулировку «лица кавказской национальности», по моему глубокому убеждению, создали в конце 80-х годов, чтобы разрушить Союз. Я не могу понять, почему этот вопрос поднимают и сейчас. Уверен, это делается не против кавказцев, а против России. Это внутрироссийская проблема.

- В Москве выходит несколько армянских печатных изданий. Какова их роль в формировании объективного образа армян у русской читающей публики?

- Надо, чтобы изданий было как можно больше. Конечно, в Москве есть несколько армянских газет. И они стараются выполнять свою миссию, нацеленную на информирование не только нашей общины, но и россиян. И это действительно играет колоссальную роль, так как здесь много читающей публики. Кроме того, мы сами активно сотрудничаем с основными российскими СМИ. Не говоря уже о том, что телеканал «Культура» еженедельно при нашей поддержке дает в эфир информацию об Армении, ее культуре, знакомит зрителей с известными армянскими исполнителями. Все это формирует образ армянского народа.

- Вас в Армении знают как человека творческого, расскажите о планах культурного обмена между Россией и Арменией.

- Я вообще считаю, что высшее проявление дипломатии - это искусство и культура общения на межгосударственном уровне. А что касается культурного обмена между Арменией и Россией, то тут мы еще очень мало сделали, надо активнее работать в этой области. В этом году, к примеру, у нас будет много знаковых мероприятий. Мы планируем провести здесь выставку «Сокровища армянской церкви», чтобы еще раз показать нашу культуру, христианскую культуру. В Третьяковской галерее или в музее им. Пушкина пройдет выставка Мартироса Сарьяна, а также выставка «Древние рукописи Армении в Москве».

Элен МУСАЕЛЯН,
«Новое время».

Результаты экспертного опроса в Армении: Россия, США, Турция, СНГ, МВФ и ВБ ограничивают независимость и государственность республики

Россия, США, Турция, СНГ, МВФ и ВБ ограничивают независимость и государственность Армении, а Совет Европы и Европейский Союз - содействуют. К этому мнению склоняются участники экспертного опроса «Внешние ориентиры Армении, политика и отношения к мировым силовым центрам», проведенного центром стратегических и национальных исследований. В опросе приняли участие в общей сложности 50 специалистов, из которых 30% представляли государственные учреждения, а 70% - негосударственные.

Первоочередной задачей Армении, согласно мнению 56% опрошенных, является выполнение обязательств, взятых при вступлении в СЕ, в частности, по части защиты прав человека, свободы слова, совести и вероисповедания. 34% респондентов считают важнейшим из обязательств - реформирование Конституции. Процессом выполнения этих обязательств не удовлетворены 82%.

Страны-члены Всемирной организации здравоохранения заинтересовались армянским препаратом «Арменикум»

Страны-члены Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ) проявляют значительный интерес в отношении армянского препарата по лечению больных СПИДом «Арменикум». Об этом сообщил сегодня на пресс-конференции начальник управления организации медицинской помощи Минздрава Армении Ваан Погосян. Он также отметил, что с 1 апреля 2004 года лечение «Арменикумом» включено в рамки госзаказа по принципу софинансирования со стороны правительства. Представитель Минздрава также отметил, что продолжают испытания «Арменикума» по укреплению иммунной системы человека при туберкулезе.

В числе государств и структур, ограничивающих независимость и государственность Армении, Россию назвали 56% респондентов, правительство самой Армении - 12%, США, СНГ, МВФ и Всемирный банк - 6%. 4% считают, что это Турция, и 10% заявили, что ничто не ограничивает развитие независимости и государственности Армении.

72% опрошенных заявили, что независимости и государственности Армении содействуют СЕ и Евросоюз, 6% - США, 22% считают, что развитию Армении ничто не содействует. Кроме того, 66% респондентов считают, что в течение 10-12 лет Армения должна стать членом НАТО, 28% высказали противоположную точку зрения. 76% считают, что дислоцированная в Армении российская военная база не является основным гарантом безопасности республики. 18% не разделяют эту точку зрения. Половина участников опроса считает актуальным вопрос нормализации отношений с Турцией и открытия армяно-турецкой границы.

Отметим, что препарат официально впервые был представлен международной общественности министром здравоохранения Армении Норайр Давидянц в ходе проведенной 16-23 мая в Швейцарии 57-ой конференции ВОЗ.

Напомним, 10 декабря 1999 года в Ереване открылась клиника по лечению заболеваний, вызванных вирусом иммунодефицита человека. Лечение больных СПИДом в больнице проводится препаратом «Арменикум», разработанным армянскими учеными. На сегодняшний день препарат закупают уже пять стран.

Совесь, Благородство и Достоинство нашей эпохи (Памяти Б. Ш. Окуджавы)

Вот уже 7 лет, как нет с нами знаменитого «поющего поэта» Булата Шалвовича Окуджавы.

Он родился в День Победы, а умер в День России - эта почти мистическая закономерность кажется неслучайной.

12 июня - День памяти не только прославленного поэта, но и прекрасного человека, честного, искреннего, на знамени которого написано: «Совесь, Благородство и Достоинство - вот оно, святое наше воинство!»

Его стихи проникнуты добротой, состраданием, готовностью к самопожертвованию.

Его «полночный троллейбус» не мчит, а плывет, как спасательное судно под парусами, «чтоб всех подобрать, потерпевших в ночи...»

А личное, неповторимое в поэзии Булата Окуджавы принадлежит одному человеку - самому автору:

У поэта соперников нету

Ни на улице и ни в судьбе.

И когда он кричит всему свету,

Это он не о Вас - о себе...

Недаром стихи Б. Окуджавы превратились в песни - они любимы, популярны и известны не только в России, но и далеко за ее пределами.

«Он соединил в самом себе две поэзии, которые когда-то любили друг друга, - русскую и грузинскую», - сказал Евгений Евтушенко о творчестве Б. Окуджавы.

И действительно, поэт-песенник мечтал о сплоченности, единстве, которых так не хватает в наше нелёгкое время:

Возьмёмся за руки, друзья,

Чтоб не пропасть поодиночке!

Б.Ш. Окуджава прожил нелёгкую, но интересную жизнь.

В 1942 году, не окончив школы, он ушёл добровольцем на фронт. Воевал. Был ранен.

После войны поэт работал учителем в школах Калужской области, редактором в издательстве «Молодая гвардия», в «Литературной газете».

Первые его песни появились в 1956 году. Вначале их запела Москва, а вскоре и вся страна. Именно песенное начало, лирика трудных военных лет стали источником, основой его стихов.

Окуджава написал и прозу: автобиографическую повесть о войне «Будь здоров, школяр», исторические романы о судьбах

декабристов, о жизни кругов русского общества в середине XIX века.

Сейчас имя Булата Окуджавы известно во всём мире.

В Москве, на Арбате, который был особенно дорог поэту, установлен бронзовый памятник Булату.

Помнят об Окуджаве и в Калуге.

13 мая 2004 года в старейшей средней школе № 5 произошло событие, значимое для всего города, - открытие бронзового барельефа Б. Окуджавы.

В 1952-1953гг. поэт работал учителем русского языка и литературы в этом учебном заведении.

Архитектор Валерий Васильев и скульптор Владимир Чупрун увековечили этот период жизни Б. Окуджавы.

Благодаря директору средней школы № 5 г. Калуги, депутату городской думы Зеленову С.В., попечительскому совету школы в лице Карапетяна С.С., ряду калужских предприятий, этот замысел создателей барельефа был осуществлён.

Теперь подрастающее поколение может гордиться тем, что учится в школе, где помнят и чтут великого поэта.

Всё, что было его, - ныне Ваше,

Всё для Вас,

Посвящается Вам.

Татьяна КУРОЕДОВА,
учитель средней школы № 5
г. Калуги.

Соцопрос: народ Армении не верит в будущее своей страны

Народ Армении не верит в будущее своей страны. Такое мнение высказали 64% граждан, принявших участие в социологическом опросе «Мой взгляд на будущее», проведенном армянским центром стратегических и национальных исследований. Всего в опросе приняли участие 50 человек, 30% которых представители различных государственных учреждений, 70% - негосударственных.

Согласно данным соцопроса, 80% опрошенных уверены в необходимости проведения глубоких структурных реформ государства и общества. При этом 54% не удовлетворены существующей социально-экономической ситуацией. 16% респондентов посчитали, что содействуют реформам, а нынешнюю ситуацию оценили как прогресс. 10% сообщили, что стараются смириться с действительностью, а 70% заявили о своей непримиримости и намерении бороться.

Решение (в течение 10 лет) многочисленных проблем страны респонденты также видят по-разному: 68% считают, что удастся остановить миграцию, 56% высказали мнение о том, что будет урегулирован нагорно-карабахский конфликт, по 52% считают, что будет решен вопрос всемирного признания геноцида армян

и будет преодолена бедность. В то же время, причину нерешенности многочисленных проблем 24% респондентов видят в недостатке политической воли у властей, по 12% - в равнодушии властей, равнодушии самого общества и непоследовательности в решении проблем.

86% заявили, что Армения выбирает свой идеал и движется к нему стихийно, без ориентиров. Половина респондентов заявила, что считает Армению частично свободной или несвободной, 36% - несвободной и лишь 14% - свободной. Одновременно 24% заявили, что больше всего боятся своеволия властей. 12% боятся войны с Турцией, 6% - войны с Азербайджаном.

При этом никто не боится налаживания отношений с Турцией, смерти или ухудшения отношений с Россией. Ничего не боятся 6%. По мнению половины респондентов, через 10 лет Армения превратится в среднее государство, 46% - в слабое государство и лишь 4% верят, что Армения станет сильным государством. По мнению подавляющего большинства - 80% - перспектива становления Армении как демократичного, правового и развитого государства находится под угрозой. Тем не менее, 74% уверены, что Армения преодолет все нынешние трудности.

Президенту Армении переданы приветствия главы России

Как сообщили в пресс-службе главы армянского государства, во время встречи президента Армении с полномочным представителем президента России в Центральном Федеральном округе Георгием Полтавченко последний передал главе Армении приветствия президента РФ Владимира Путина. В ходе беседы, констатируя высокий уровень армяно-российских отношений, стороны подчеркнули, что достаточно велик также потенциал в сфере экономического сотрудничества. Глава Армении особо подчеркнул необходимость активизации контактов между отдельными административными единицами двух стран. Он представил те отрасли экономики, которые сегодня успешно развиваются и могут представлять интерес с точки зрения партнерства.

ИА REGNUM.

«НЕУМОЛКАЮЩИЕ КОЛОКОЛА»

(Анлрели зангакатун)

А можем ли мы жить порознь, ежели у нас так много общего — язык, вера, история, культура?

В этом году в г. Калуге в рамках Всероссийского регионального фестиваля интернациональных искусств пройдет детский фестиваль армянской диаспоры, основным организатором которого стал Калужский музыкальный театр Оксаны Соколовой - Набойченко.

В преддверии фестиваля, идею которого долго вынашивали люди, неравнодушные к жизни, люди мужественные и оптимистичные, воспитанные и образованные, готовые делиться сво-

листы филармонии и танцевальный коллектив «Колорит» городского управления культуры под руководством Т. М. Зуевой. Поражает своей яркостью и разнообразием репертуар, в который входит и исполнение армянских песен детьми из вокальной школы заслуженного работника культуры РФ Юрия Набойченко. И, конечно, будет звучать музыка, в том числе и армянская, будут исполняться танцы и песни разных лет, записанные в студии Сергея Соколова.

им духовным и творческим потенциалом, был создан творческий союз.

В одном из своих выступлений В.В.Путин сказал: «Времена меняются, создаются новые условия, для мысли открываются новые горизонты, завоевываются новые космические и духовные пространства, и земной шар сжимается, следовательно, народы, призванные жить, должны соответствующими шагами встретить новые развития, чтобы обеспечить своё место в настоящих условиях».

Огромная подготовительная работа по фестивалю объединила нас, детей и родителей, педагогов и музыкантов, артистов и постановщиков, художников и бизнесменов. В процессе работы были выявлены проживающие на территории г. Калуги самые одарённые и талантливые армянские дети по номинациям, заявленным на фестивале: образование, искусство, спорт.

Организаторам фестиваля пришлось много «обработать» информации по общеобразовательным школам, школам искусств, художественным и спортивным школам, а также по учреждениям дополнительного образования города, где учатся дети-армяне, проявившие незаурядные способности. Среди этих детей, которых подарила Армения Калуге, есть и лауреаты, и чемпионы, и победители олимпиад. Это поистине теперь наша общая гордость.

Однако цель фестиваля не только выявление одарённых детей среди армянского подрастающего поколения, но и их воспитание. Ведь не секрет, что есть много армян, не знающих своего языка, культуры, но духом чувствующих себя армянами, живущими идеями и проблемами своей нации. И они более достойны своего народа, чем тот, кто пожертвовал миллион в фонд пострадавшим или на строительство церкви, но не знающий, что это за день - 24 апреля или когда Армения стала независимым государством...

Воспитание патриотических чувств и нравственной человеческой позиции легли в основу нашей концепции-трактовки хода фестиваля. Мы, постановщики, окунулись в истоки армянской духовности и великой культуры, что и способствовало названию фестиваля - «НЕУМОЛКАЮЩИЕ КОЛОКОЛА», созданию его эмблемы.

В фестивальной программе примут участие не только дети-армяне, но и взрослые. Это артисты музыкального театра, со-

Нельзя не сказать о той огромной поддержке, которую оказал фестивалю Председатель Калужского регионального отделения «Союза армян России» Самвел Саркисович Карапетян. Все расходы по организации и проведению фестиваля, по его оформлению и по изготовлению национальных костюмов взяла на себя промышленная корпорация «Ташир» и непосредственно Вазпур Вагинакович Погосян. Дорогие друзья-единомышленники, мы благодарим вас за поддержку и понимание. Ведь вы даже не можете представить, что творите историю... Историю рождения и становления всероссийского, а в будущем, может быть, и международного фестиваля «Неумолкающие колокола» среди армянских диаспор.

Оксана СОКОЛОВА-НАБОЙЧЕНКО,
заслуженный работник культуры РФ,
кандидат педагогических наук, композитор и режиссёр фестиваля.

Шарль Азнавур и Кирк Кркорян - Национальные Герои Армении

Как сообщили в пресс-службе главы армянского государства, за исключительные заслуги общенационального характера, деятельность, направленную на обустройство и процветание Армении, звания Национального Героя удостоен выдающийся благотворитель Кирк Кркорян, которому вручен орден Отечества.

За заслуги в деле представления Армении миру и исключительные заслуги перед страной и в честь 80-летия со дня рождения звания Национального Героя Армении и ордена Отечества удостоен выдающийся шансонье Шарль Азнавур.

ИА REGNUM.

А. ДЖИГАРХАНИЯ: В ШАШЛЫКЕ ГЛАВНОЕ - ОБЩЕНИЕ!

У одного из наших любимейших актеров Армена Джигарханяна много званий: народный артист СССР, лауреат Государственных премий России, руководитель известного московского театра. Но мало кто знает, что, кроме других обязанностей, у Армена Борисовича есть еще одна общественная нагрузка: он почетный председатель Русского общества барбекю.

Русское общество барбекю объединяет всех заядлых шашлыковедов и любителей приготовить что-нибудь на раскаленных углях. Избрать знаменитого артиста своим председателем поклонники барбекю решили, вспомнив его роль в фильме «Когда наступает сентябрь». Герой Армена Джигарханяна жарит шашлык на балконе обычной московской квартиры и при этом очень красиво, вкусно объясняет, каким должен быть огонь и как нужно насаживать на шампур мясо...

Сам Джигарханян признается сразу и честно: «Не умею и не люблю готовить. Я только потребитель. Но я - за барбекю! Ведь это не просто шашлык, это общение. Отдельно взятое мясо можно съесть где угодно. Важна компания».

- Но в фильме вы готовите шашлык очень убедительно и со знанием дела!

- В этом фильме интересен человек, а не шашлык. Я просто играю человека, у которого такая привычка. Это колоритный эпизод, и слава Богу. Значит, кто-то рассмеялся и стал добрее. Важно, чтобы у нас было хорошее, душевное состояние когда мы готовим, чтобы душа этого требовала.

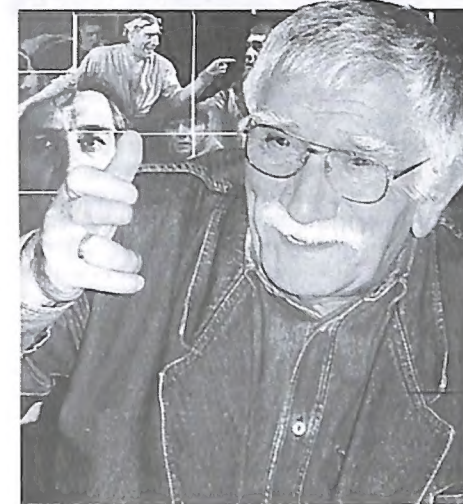
ЕРЕВАН: ЛУЧШИЙ ОБЕД - ЛАВАШ И СЫР

- Моя мама была чудо-поваром, - вспоминает Армен Борисович. - А мой отчим - вообще я никого лучше не видел: он мог из ничего что-то сделать. Я жил в Ереване около крытого рынка, мой балкон нависал прямо над ним. А я летом спал на балконе. До сих пор помню эти запахи! В 6 часов приезжали машины: помидоры, виноград... Летом мой завтрак, обед и ужин был такой: лаваш, виноград и сыр... А ты знаешь, что есть варенье из баклажанов? Они там такие маленькие, как мышки. Ох, какое вкусное!

- Когда вы окончательно переехали из Еревана в Москву, скучали по армянской кухне?

- Пока была жива моя мама (она переехала вместе со мной), я не чувствовал этого. Она летом ездила в Ереван, даже привозила в банках виноградные листья, чтобы потом сделать толму. Потом, когда мамы не стало - как все бывает, когда что-то кончается, - и это тоже закончилось...

Вообще-то у меня нет культа еды, я очень мало ем. Я уже в таком возрасте, когда мне говорят: кофе мало пей, мясо мало ешь. Когда приезжаю в Америку, то 4 месяца ем овощи. И великолепно себя чувствую.

ТЕХАС: ПОЧТИ КАК АРМЕНИЯ

В Америку Армен Джигарханян последние годы летает регулярно. Там, в тexasском городке Гарланд, у него есть дом, где живут жена Татьяна и кот Фил.

- Армен Борисович, вы сейчас фактически живете на два дома...

- Нет! Я живу здесь. Туда я езжу погостить, отдохнуть, немножко там полечиться. Большую часть времени я провожу здесь, потому что здесь театр, заработок.

- Часто там бываете?

- Вот летом туда поеду, месяца на два. И вырываюсь, если удастся, на Рождество и Новый год. Тем более, что у меня кот родился 3 января, а жена - 5 января. Поэтому я за раз делаю такую вылазку. Вообще, я очень люблю ездить. Путешествовать надо много: ездить и смотреть. Нужно посмотреть, как люди живут.

- И как живут американцы?

- Примитивно просто. Америка - очень богатая страна, этим все сказано. Это мораль, образ жизни, недостатки богатого государства. Говорить о каких-то более глубоких вещах я не берусь - не имею права. В этой стране надо жить много лет, чтобы ее понять. А я языка не знаю, чтобы с ними общаться.

- Почему вы решили купить дом именно в Америке?

- Там хорошо! Для меня в Америке самое высокое - это культура быта. Мне там нравится. Тот штат, куда я приезжаю, - Техас очень похож на Армению. Сухой жаркий климат. Я там в каком-то пакистанском магазине увидел варенье из орехов. Ереванское! В баночках. Я его взял и угощал приятелей американцев. Они умирали - как вкусно.

МОСКВА: РЕСТОРАНЫ НЕ ЛЮБЛЮ...

- А кто вам готовит здесь, в Москве?

- Я ем в основном в театре. Могу в микроволновке себе что-то вроде сосисок приготовить. Есть друзья, которые мне зво-

нят и говорят: приходи, вкусно покушай.

- В рестораны, наверное, часто ходите...

- Рестораны не люблю. Однажды пошел в армянский ресторан - там одного олигарха надо было ублажать, он обещал театру дать денег. Я ушел оттуда с головной болью. Более того, меня часто упрекают: не ходишь на тусовки, а в основном все проблемы решаются на тусовках. Но, честно говоря, я, правда, устаю.

Появляюсь где-то только в случае острой необходимости... Год или два назад в Москве проходила встреча Владимира Путина и президента Армении Роберта Кочаряна. Мне позвонили и сказали: «Будет завтрак двух президентов в узком кругу, всего 35 человек приглашенных, вы в списке. Армен Борисович, учтите, сейчас вопрос армяно-русских взаимоотношений стоит очень серьезно». Обычно я на такие мероприятия не хожу, обязательно что-нибудь говорю, что у меня там... желудок слабый. Но здесь как-то вроде нужно: народ стоит за моей спиной! Приехал к Кремлю, встал. Ко мне подошел молодой парень из охраны: «Вы - Джигарханян?! Я вас первый раз вживую вижу...» Прямо национальный герой двух народов. Перед нами проехала одна машина, другая... Я стою. И этот же юноша, который на меня смотрел так влюбленно, подошел и говорит: «Извините, но вас нет в списке». Я говорю: «Сынок, ты знаешь, у меня трудная фамилия, может быть, не ту букву поставили?» А он с такой тоской говорит: «Нет, мы звонили...» Знаете, я тогда поблагодарил своего Бога, это он меня не пустил туда, потому что это не мое, я это не люблю. И мой Бог мне сказал: «Повернись и иди домой...»

Наталья ТУБОЛЬЦЕВА.

АРМЕН ДЖИГАРХАНИЯ НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ «ЗА СЛУЖБУ ОТЕЧЕСТВУ»

За большой вклад в развитие советского и русского артистического искусства народный артист бывшего СССР Армен Джигарханян награжден российским орденом «За службу Отечеству». Церемония награждения состоялась в Московском драматическом театре, которым руководит Армен Джигарханян. Отметим, что 68-летний артист до сих пор играет в театре и кино. Снялся более чем в 200 фильмах. На церемонию награждения Джигарханян прибыл со съемок многосерийного телефильма, где он играет роль Сталина.

451-2010

МИРОТВОРЧЕСКАЯ МИССИЯ СЕРГЕЯ МАРТИРОСЯНА

Имя нашего соотечественника, известного путешественника Сергея Мартиросяна знают многие. Начав 16 августа 1993 года своеобразие паломничества, Сергей Мартиросян попытался оказать свое содействие справедливому решению карабахской проблемы. Более десяти лет он путешествует по миру с флагом, на одной стороне которого изображен триколор Республики Армения, на другой - государственный флаг Нагорно-Карабахской Республики. Этот флаг сшили для него представители армянской общины города Лион.

В прошлом году известному путешественнику исполнилось 70 лет, и в связи с юбилеем он был награжден властями НКР медалью «Благодарность», что, по его словам, наложило на него еще большую ответственность. «Я буду путешествовать еще пять лет, - сказал он. - Во-первых, медаль обязывает, во-вторых, пока Карабах де-юре не признан, я не могу считать свою миссию завершенной...».

В конце апреля сего года Сергей Самсонович прибыл в Краснодар, где 2 мая в Армянской Апостольской церкви Св. Ованнеса Аветарянича и произошла наша встреча.

- Сергей Самсонович, расскажите о себе.

- Я родился 2 мая 1933 года в селе Хцаберд Гадрутского района Карабаха. Сегодня мой дом разрушен азербайджанцами. В 1957 году я окончил факультет журналистики Бакинского государственного университета. 20 лет занимался журналистикой, имею звание профессора. В 1988 году с семьей переехал в Ереван, где стал работать в Союзе журналистов, но связи с Карабахом не прервал и активно участвовал в карабахском движении с первых дней, а также был участником боевых действий.

- Что заставило вас, человека немолодого, взять на себя такую сложную миссию?

- Идея возникла в годы карабахской войны. Я хотел, чтобы весь мир узнал нас: мы не агрессоры, как об этом говорят наши враги, а освободители своих земель, мирный и работающий народ. Когда я выступил с этим предложением, мне, в свою очередь, предложили самому возглавить эту миссию... Шествие мое началось из Карабаха. 16 августа 1993 года я вышел из Степанакерта, направился пешком в Москву, потом - в Брест, откуда попал в Польшу. Путешествуя более 10 лет пешком, прошел 47 тысяч километров. В день обычно прохожу 30-35 км.

- Для человека вашего возраста это геройство...

- Какое геройство, просто я крепкий. В молодости занимался легкой атлетикой. Не курю, не употребляю спиртных напитков. И, кстати, в 2001 году одна из московских газет провела конкурс «Здоровый человек», и меня признали самым здоровым человеком планеты, а мэром Москвы Юрий Лужков наградил специальной грамотой.

- В скольких странах вы уже побывали?

- Я был в 68 государствах мира, в том числе в странах Скандинавии и Южной Америки, на Среднем Востоке. Где бы я ни был, рассказывал об армянах, о Карабахе. В Страсбурге, Нью-Йорке и ряде других крупных городов я проводил пресс-конференции и, отвечая на вопросы журналистов, пы-

тался представить историческое прошлое армянского народа, начиная с 1918-1920 гг. По моему, нас уже многие понимают. Не считайте за нескромность, но избранный мною путь далеко не легкий. В частности, в плане моей безопасности. Я бывал и в мусульманских странах, но, как ни странно, моя жизнь подверглась опасности в Польше. В 1995 году под Варшавой встретил в небольшом кафе своих бывших сограждан. Это была туристическая группа азербайджанцев. Узнав меня, они попытались отнять флаг и убить...

Я намеревался побывать и в Баку, но все пришлось отложить - никто не взялся гарантировать мою безопасность.

- Как вас принимают в странах, которые вы посещаете по ходу своего путешествия?

- Как правило, повсюду меня как неофициального посланника Армении встречают дружелюбно. 15 декабря 1993 г. я вошел в

здание ООН в Нью-Йорке, хотя знал, что входить туда с флагом запрещено (это считается демонстрацией). Но мое упрямство победило: ООН выдало мне специальную справку, позволяющую беспрепятственно переходить границы всех стран мира. Такую справку в мире имеют всего 4-5 путешественников...

А вообще во всех странах меня принимали тепло и с любовью, в особенности армяне. Я встречался с людьми, читал лекции в высших учебных заведениях различных стран. С большой теплотой встречают за рубежом и члены комиссии Ай Дата.

- Как вы считаете, почему вас принимают как посланника Армении, а не Карабаха, стало быть, в мире осознают, что вы один народ?

- Не совсем так. За десять лет мне довелось встретиться со многими делегациями и дипломатами. Пропаганда карабахского вопроса проводится не на соответствующем уровне. Я заметил, что даже дипломаты в ряде стран не знают, как выглядит флаг Арцаха. В отличие от турок, мы не проявляем профессионализма в таких вопросах.

- Что наиболее запомнилось вам из путешествий?

- Много чего, но самое незабываемое это похороны принцессы Дианы. Так вышло, что в это время я находился там. А в 2001 году в Иерусалиме был на месте рождения Иисуса Христа, зажег две свечи - за свободу и безопасность Армении и Арцаха. Из Иерусалима пошел в Армению, в Эчмиадзин, как это сделали когда-то апостолы Христа - Фаддей и Варфоломей.

- Читала в одной из армянских газет, что вы истоптали 45-46 кроссовок и т.д. Наверняка, в вашем деле необходимы спонсоры, разумеется, не на кроссовки. Вряд ли такое путешествие возможно без материального содействия?

- Я сталкиваюсь в этом вопросе с трудностями, но у меня есть спонсоры из Армении. Это в основном бизнесмены, среди которых арцахцы Эдуард Вердян и Самвел Аюбян. Я надеюсь на дальнейшее содействие спонсоров.

- С чем связано ваше нынешнее путешествие?

- Я собирался в Индию, но потом изменил свои планы и решил отправиться в Афины, где в августе пройдут Олимпийские игры. Если в Афинах меня с флагом в руках сфотографируют и напишут об этом 10-20 журналистов, это уже будет результат. Флаг Арцаха должен быть среди флагов других государств во время Олимпийских игр. Ведь мы должны всячески бороться за справедливость и окончательную победу и признание Арцаха. В этом смысле я считаю большим завоеванием недавно проведенный в Арцахе международный шахматный турнир.

- Долго вы добирались до Краснодара?

- Я вышел из Армении 10 апреля, шел через Грузию, Осетию и 28 числа уже был в Краснодаре. Здесь меня встречали не армяне. В городской администрации меня приняли заместитель главы города Леонид Хлевной и другие руководители. Они предложили мне график встреч в школах и вузах Краснодара с учащимися, но я был вынужден извиниться, сказав, что в первую очередь должен встретиться с руководителями армянской диаспоры, которые организуют встречи с армянским населением города.

- Вы встречались с руководителями армянской диаспоры города?

- Нет. Я был в здании армянской общины на Красноармейской, 53. Работник общины позвонил в какое-то место, которое называется САР, а оттуда сказали, что руководитель САР Н.Оганисян находится в Москве, в связи с чем они не могут организовать мне встречу с армянами Краснодара, а могут только предоставить журналиста. В этом здании, в коридоре 1-ого этажа, я и встретился с журналистом САР... У меня и в мыслях не могло пройти, что я выйду из армянской общины с чувством такого разочарования.

Попробовал сам организовать встречу с армянами и направился в армянскую церковь, где, слава Богу, священнослужители и работники церкви устроили добросердечный и теплый прием. Я подумал, что еще не все потеряно. Осенью буду опять в Краснодаре. А теперь, собираюсь в путь в Афины.

- Ну что ж, как говорится, в добрый путь! Беседовала Амалия МОСИНЯН.

Մերուման Տեր-Գոհալույսյան

Երբ Հայաստանում մի բան այնպես չէ, ես սարսափով մտածում եմ քո մասին, իմ մոռացված Ջավախք երկիր: Ու մտածում եմ, թե ում վրա է հույսը: Եվ, ելնելով քո հարյուրամյա մենության խորքից, ուզում եմ հասկանալ, ընթերցել, թե ինչ է կատարվում մեզ հետ և արդեն որտեղ անգամ...

Թեև, կարծես թե բոլորս գիտենք, որ ճակատագրի հետ չի կարելի ամպերը խաղալ, քանի որ դա կարող է մի օր ծանրացնել նրան, սակայն անգիտակից անհոգությանը շարունակում ենք մեր անհասկանալի ընթացքը: Այնինչ մեր պատմությունը մի քանի հազար տարի է արդեն հուշում է, որ միասին լինենք և չհրավիրենք մեր երկիր օտարի առողջ ցուլը, որի առողջությունը, ինչպես գիտենք, արդեն իսկ վնաս է մեր ազգի և երկրի համար:

Ես երջանիկ կլինեի վաղը գնալ Նախիջևան՝ Մոկվան Վարդանյանենց Գեմուր գյուղը (եթե Մոկվան ինձ իհարկե հրավիրեր): Բայց, ափսոս, Մոկվան այսօր ինձ չի կարող հրավիրել, որովհետև այդ գյուղը չկա այլևս: Գուցե կա, բայց այսուհետև Մոկվան գյուղը չէ: Թուրքերն են ապրում այդտեղ: Մտածում եմ ու սարսափում, որ վաղը կամ վաղը չէ մյուս օրը, պարոնայք, ես էլ չեմ կարողանա մեզ մեր գյուղ հրավիրել... Ինչպիսի սահմանեցուցիչ հեռանկար, երբ սարերը կլացնեն ձորի արցունքով: Ուստի մի պահ սթափվեմք և հասկանանք.

Մենք ընտրած ճանապարհով ենք գնում, թե՛ պարտադրված: Պարտադրում են դրսից, ընտրում՝ ներսից: Իսկ պարտադրված ճանապարհը երբեք չի տանի այն հանգրվանը, որ գեղի երազն էր և երբևիցե մեր ազգի շահի համար չի արժևորվի, քանի որ մի ազգած ընդունված պարտադրանքն իր հետևից պարտադրանքներ է բերում, և այդպես շարունակ... Այնինչ, մենք տարածաշրջանի միակ պետությունն ենք, որը չունի տարածքային ամբողջականության խնդիր: Մերը ճիշտ հակառակն է՝ մենք ունենք Հայաստանի տարածքն ամբողջացնելու սրբազան խնդիր:

Հիմա ի՞նչ անենք, երբ որ երևանի փողոցները լցվում են միտինգավորներով, երբ ընդդիմությունը ասելիք չունի, իսկ իշխանությունները՝ պատասխան... Ո՞վ իր լավ իշխանությունը մեզ կտա և ո՞վ մեր իշխանություններին կտա իր լավ ժողովուրդը: Ուրեմն մենք ենք ու մեր իշխանությունը: Եվ մեր իշխանության դեմ կանգնած է մեր ընդդիմությունը:

Հիմա ի՞նչ անենք. օրումեք կարգախոսե՛ք: Քոչարյան, հեռացի՛ր, բայց, պարոնայք, դա ասելիք չէ, դա ընդամենը բացականչություն է: Եվ մի՛ մոռացեք, որ խոսքի ազատությունը միայն խոսքի ազատությունը չէ, այլ նաև լսողի ազատությունը: Ու մի՛ կասկածեք, որ մարդիկ կան, որոնք չեն ուզում պարզապես լսել մեզ: Քանզի որտեղ սկսվում է մեր իրավունքը, այնտեղ վերջանում է ուրիշինը: Եվ մեզանից յուրաքանչյուրը պարտավոր է հարգել այդ սահմանագիծը:

Եվ, ընդհանրապես, թվում է, թե շատ

ԵՐԲ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԷԺԱՆ Ե, ԵՎ ՕՐԿԱՈՒՏԵԼԻՔԸ ԹԱՆԿ

հեշտ է սեփական նախագահին հեռացնել: Հարց.- Ինչու: Ենթադրենք հեռացրինք... Հետո՞, հետո ի՞նչ ենք անելու... Նոր նախագահ ենք ընտրելու, որ էլի վանկարկե՛նք՝ հեռացի՛ր, ինչպես ժամանակների մեջ արդեն արել ենք:

Կար ժամանակ, Տե՛ր Աստված, ինչե՛ր չի տեսել այս ժողովուրդը, որ թագավորից դժգոհ մեր նախարարները գնում էին Տիգրան, հետո՞ Հռոմ, հետո՞ Պոլիս... ավելի ուշ արդեն՝ Մոսկվա, իսկ հիմա՝ Եվրոպա-հուրը:

Անկեղծ ասած, ես վախենում եմ, որ մենք սեփական թագավոր, սեփական նախագահ չենք կարող հանդուրժել: Այնինչ, մեր հարևան թուրքերը հպարտանում են, որ իրենց պետությունը ստեղծող ազգ են: Հիմա ի՞նչ ենք կիրք ենք, թուրքը հետամնաց: Թուրքը կարողանում է ստեղծել հզոր պետություն, մենք անընդհատ կասկածում ենք մեր իշխանություններին և պետականությանը: Ափսոս, շատ հեշտ սովորեցինք օտար տիրակալ հարգել, որը, որպես կանոն, հետո է լինում, ու չենք ճանաչում: Եվ որից վախենում ենք: Եվ երբ մերն է ու ճանաչում ենք, չենք ընդունում:

Այնինչ, յուրաքանչյուր ազգի մշակույթի բարձրագույն արտահայտությունը անկախ պետականությունն է: Իսկ մենք, ինչպես սիրում ենք անվերջ կրկնել, մշակույթային ազգ ենք և ազատասեր: Բայց չի՛ որ ազգին ազատություն կարող է տալ միայն սեփական հայրենիքի անկախ պետականությունը:

Վերջերս մի տեսակ շատ ոգևորվեցինք մեր վրաց հարևանի «արտիստիկ» վարդով մոռանալով, որ մեր վարդ չէ, այլ ընդհանրապես ծիրան ու ծիրանի ծաղիկ, որը հաճախ ավար է անսպասելի ցրտերին: Եվ տմարույս չէ: Այսինքն թե՛ ընդամենը պիտի սթափվենք, հասկանանք, ընթերցենք, որ երբ իշխանություններից դժգոհում են ոչ միայն աղքատները, այլ նաև փողը և միջին ձեռնարկատերերը, ուրեմն մտահոգվելու բան կա: Եթե բողոքում են նաև հաց ունեցողները, ուրեմն ինչ-որ բան խաթար է երկրի ներսում: Սակայն ժամանակավորապես աղքատ ապրող ժողովրդի հաց ունենալու ազնիվ ցանկությունը չի կարելի ուղղորդել սեփական երկրի պետականության դեմ:

Հիմա ի՞նչ անենք, որ դժվար ենք ապրում: Ի՞նչ անենք, որ այսօր հայրենիքը, ցավոք, էժան է, օրվա ուտելիքը թանկ: Բայց այդ ո՞ր ժողովուրդն է աշխարհում հասել հեշտ հացի և լիության: Այդ ո՞ր պետությունն է, որ պատերազմից հետո աղքատ չի ապրել: Եթե օրվա ուտելիքն այսօր թանկ է, ուրեմն հայրենիքը պիտի էժանանա... այնքան, որ լքենք-հեռանանք, և վերջապես մեր ետ նվաճած սահմանները թողնենք օտարի աչքին հասնելու: Ու շարունակե՛նք օր-օրի ստեղծել կուսակցություններ՝ որպես բիզնես և օր-օրի այդ պատեհապաշտ կուսակցությունների անուցի պառակտե՛նք ժողովրդին, սպիպենք, որ դեմ կան կո ու լինի: Բայց ինչի՞նք դեմ է ինչի՞նք կողմ, երբ ոչ մի որոշակի ասելիք չունենք: Երբ թվում է, թե նպատակը նույնն է, բայց, ափսոս, նպատակադրվածությունն է տարբեր:

Ձեզանից ո՞վ է կարդացել միջնադարյան գրիչների ձեռագրերի հիշատակարանները, որտեղ սովորաբար գրվում է, որ հացը, պանիրը, ծուռ ավելի բանակցաման է, քան հացը, քանի որ այն կյանքում մեր բոլոր հաղթանակները մնալու են երկրին, իսկ մեզ կմնան ընդամենը մեր մարդկային պարզ պարտությունները:

կարանները մնացել են հիշատակողներին, մեզ մնացել են պատմության արձանագրած նվաճումներն ու պարտությունները: Վաղը ոչ ոք չի հիշելու, որ մենք այսօր դժվար ենք ապրել: Պատմությունը մեզ հիշելու է մեր հաղթանակներով: Իսկ այդ հաղթանակները մենք ունենք: Տխուր է այն ժողովուրդը, որ չի հարգում իր հաղթանակը: Առավել տխուր է այն ընդդիմությունը, որը ժողովրդին հուշում է միայն նրա դժվար կենսակերպը: Եվ այսօր մեր ընդդիմությունը, ցավոք, ապացուցեց, որ ինքը հարց լուծողը չէ, ինքը հարցն է, որի հետևից գնացող մարդկանց խնդիրները, սակայն, իշխանությունները պարտավոր են լուծել:

Հիմա ի՞նչ անենք, որ հայ մարդու թերություններից մեկը, գուցե դա, սակայն, բարձրագույն առավելություն է, այն է, որ աշխարհը զգում ենք ոչ թե մտքով, այլ հոգով: Ինչպես ուղղորդել այդ հոգին, որը կիսված է, ունի և չունի Արարատ, որը սիրում է հայրենիքը՝ մե՛ծ, ամբողջական, ծովից ծով: Ժողովուրդը, որ սիրում է իր տեղիքը, բայց դժգոհ է իրական հայրենիքից, ժողովուրդը, որ մոռանում է իր հաղթանակները և անվերջ խոսում է իր պարտությունների մասին, ժողովուրդը, որ սիրում է իր չունեցածը, բայց չի փայլախոսում այն, ինչ ունի... Այդպիսի ժողովրդին ղեկավարելը դժվար է: Ուստի մի՛ շահագործեք այդ ժողովրդի անպաշտպան հոգին, պարոնայք, և մի՛ ստիպեք, որ նա իր կյանքի հացը փոխի օրվա ուտելիքի հետ:

Եվ, ընդհանրապես, մի՛ քաջքեք մեր երկրի դեռևս բարակ և անհաստատ վերնախոր, որը կարող է մի օր պատռվել՝ մատուցողու գառնա մորթու նման: Ու պայքար-պայքար մինչև վերջ իր ծրագրերը պայքար-պայքար մինչև վերջերս..., որն, ըստ էության, մի հեծնելու կոչ է: Այն ժամանակ, ճակատին խալ ունեցող ծին, որը հայոց թագավորը թաքցրեց պարսից շահից, և որի պատճառով պատերազմ սկսեց:

Այսօր ինչի՞ համար է կռիվը, պարոնայք: Եթե դուք ծիպվող եք, ծիպող կարող է ընդամենը ծին փոխվել, դուք էլի ծիպվող կմնաք: Իսկ ինչո՞վ է վատ ընդդիմության ծին, որն ավելի անսանձ է ու ավերասան: Եթե դուք ծիպվող եք, ինչո՞ւ եք այդպես հիվանդագին շտապում հեծնել արդեն թամբած իշխանության ծին: Երբեք հաշտ չենք լինել իրավունքի դեմ, ինչպես ծին փոխելը վտանգավոր է ոչ միայն ծին, այլ նաև ծիպվողի համար...

Այնինչ, հայրենիքի այդ ծերմակ ծին ես եմ ու իմ նմանները: Իսկ այդ ծին նստելու համար, ինչպես կասեր մեծն Նազարեթյանը, միայն հետույք ունենալը բավական չէ: Ձին ղեկավարելու համար հարկավոր է նաև գլուխ: Եվ ամենակարևորը՝ մի նստելուց ավետք չէ Աստծուն մոռանալ, ծիպուց իջնելուց՝ ծիպում:

Ու չմոռանանք նաև, որ աշխարհը այլևս թափանցիկ է, և մենք նրա աչքի առաջ ենք: Այսինքն թե՛ մեր տան պատերը ապակյա են: Իսկ ապակե տան մեջ ապրողը քար նետելու իրավունքը չունի, որովհետև առաջինը իր տան պատը կքանդի:

Եվ վերջապես չմոռանանք նաև, որ կա բարձրագույն շահ՝ մեզանից յուրաքանչյուրով պայմանավորված, բայց մեզանից շատ ավելի բարձր հայրենիքի շահն է: Ու ինչե՛ր, չմոռանանք, որ այս կյանքում մեր բոլոր հաղթանակները մնալու են երկրին, իսկ մեզ կմնան ընդամենը մեր մարդկային պարզ պարտությունները:

ԳԻԳԱՆՏ, ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՄԻՐՏ, ՌԻԺ, ՄԵՔՍ

Գիգանտը առաջին հերթին հայտնի է, որ մի տան մեջ երկու կին ունի՝ Մարգարիտը ու Անուշը։ Կանայք երկու թույրեր են, որոնց, Գիգանտը ասում է, փախցրել է 86-87 թվերին. «Գմացի ուզելու՝ հերը չտվեց, որ սենց փոքր-մոքր եմ։ Ես էլ ասի, որ տենց ա՝ երկու աղջկան էլ կփախցնեմ, սկզբից մեկին, մի տարի հետո մյուսին»։

Կանայք ասում են, որ իրենց կամքով են փախել Գիգանտի հետ, որ չուզեին՝ չէին գնա։ Նաև կարծիք կա, որ Գիգանտը միայն առաջինին է փախցրել, մյուսի հետ հետո է կապվել։ Ընտանիքը 8 տարի առաջ Արթիկից տեղափոխվել է Միջնավան (աղբբեռանական նախկին Մնջևան քաղաքը՝ Արաքսի ափին), որ բնակավայր է Կովսական (նախկին Ջանգելան) քաղաքի մոտ, Ղարաբաղի վերաբնակեցվող Քաշաթաղի շրջանում։ Նրա իսկական անունը Ռուբեն Ղուկասյանն է, բայց թուրք, չգիտես ինչու, Գիգանտ են ասում։ Արտաքինից Գիգանտի որևէ հատկանիշ չունի, հակառակը՝ բոլոր ամենաշատը 145 սանտիմետր կլինի. երբ մեքենա է ըջում՝ մեջը չի երևում, մարդկանց թվում է, որ մեքենան ինքն իրեն է գնում։ «Անունս Գիգանտ ա ոչ թե գաբարիտով, այլ սրտի մոմենտով», - բացատրում է նա. այսինքն, որ բարի է, մեծ սիրտ ունի, բոլորին օգնում է։ Մի ուրիշ անգամ այլ բացատրություն է տալիս, ցույց է տալիս բազուկի ուռեցրած մկանը ու ասում՝ տես ինչ ուժեղ եմ, իսկական Գիգանտ։ Եվ մի բացատրություն է շրջում, որ նրա անունը Գիգանտ է երկու կին պահելու համար ու ինչպես մի ֆիլմի վերնագրում է՝ «Մալինկի Գիգանտ բալշոփ սեքսա»։ Բայց երևի բոլոր բացատրություններն էլ ճիշտ են։ «սրտի մոմենտով» կա բնակիչներին առաջին հասնողը է։ Եթե մեկին օձը կծել է, կամ՝ մեկ ուրիշը հիվանդ է, կամ՝ հոդ, որ պետք է ծննդաբերի, Գիգանտը նստեցնում է իր եռանդով մոտոցիկետի «կայսական» ու ըջում Կովսականի հիվանդանոց։ Բակ է մտնում գորանոցի բժշկուհին. «Գիգանտ, մի հատ ռադիոս նայի, չի աշխատում»։ «Բեր տենամ ինչ ա էլել»։ Ամեն ինչ Գիգանտի ձեռքից զալիս է, ցանկացած էլեկտրասարք, որ փչացել է՝ լինի հեռուստացույց, սառնարան, ռադիո, սարքում է, ավտոմեքենայի ամեն թերություն շարժիչից սկսած վերացնում է։ Պատուհանի գոգին լցված են ռադիոյի ու հեռուստացույցի, բակում՝ ավտոմեքենայի մասեր։ Գիգանտի ամենահայտնի շնորհքը ատամ բաշելն է։ Տարածքում եթե մեկի ատամը ցավում է՝ գալիս է Գիգանտի մոտ։ Ամենամոտիկ ատամնաբուժարանը Կապանում է՝ 50 կիլոմետր հեռու, և շատերը չեն կարող տանջող ատամնաքայի պահին հասնել Կապան։ «Վերջին անգամ կողքի գլուղից մի կնիկ էկավ՝ երկու ատամը բաշեցի։ Երկու հազար դրամ էր տալի՝ չվերցրի, քայսիբ կնիկ էր», - ասում է Գիգանտը։ Ատամ բաշելու ընդամենը մի գործիք ունի, պահում է իր քաշած օղու մեջ։ Պացիենտին նստեցնում է փոքրիկ, գետնին կպած աթոռին, մի բաժակ օդի խմացնում որպես ցավազրկող, օղու միջից հանում գործիքը ու քաշում ատամը, հետո գործիքը կրկին դնում օղու բանկայի մեջ ու մի բաժակ էլ՝ քաշելուց հետո խմացնում։ Եթե պացիենտը իր հետ օդի է բերում, նեղանում է, չի թողնում որ իր բերածից խմի, պարտադիր պիտի իր քաշած օդիով ցավազրկի։

Գիգանտը մի քանի տարի առաջ համել է նաև Միջնավանի քաղաքապետի՝ Արմեն Սարգսյանի ատամը։ «Երեք օր ատամնաքայից ջքեցի, - պատմում է քաղաքապետը, - վերջը գմացի Գիգանտի մոտ, ասի՝ պիտի հանես, արաղը՝ բերեց՝ երեք բաժակ խմեցի, քաշեց-քաշեց՝ դուրս չեկավ, աթոռից վեր թռա, չորրորդ բաժակն էլ խմեցի, նստեցի՝ ես անգամ հանեցի։ Մի հատ էլ հանելուց հետո խմեցի ու ոչ մի պրոբլեմ»։ Գիգանտի ուժն էլ է տեղը, երկհարկանի տունը կառուցել է իր ուժերով, որ բաղկացած է տախտակներից ու թիթեղներից։ Երկրորդ հարկում ննջապենյակն է, ուր մահակալներն են խիտ դասավորված՝ ինչպես հոսափտալի հիվանդասենյակում։ Առաջինում հյուրասենյակն է։ «Ինչ էլդի՝ կենեմ, բացի որսից։ Կապական մեր ցեղի մեջ համ ատամնաբուժ ա էղել, համ արհեստավոր, համ աշուղ։ Ես էլ սովորել եմ», - ասում է Գիգանտը։ Շրջապատում գլուխ է գովում իր սեքսուալ կարողություններից, ապում է, որ երկուշաբթի, երեք-

շաբթի, չորեքշաբթի մի կնոջ հետ է քնում, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ՝ մյուսի, իսկ կիրակի հանգստանում է։ 35-ամյա Գիգանտը ունի ութ երեխա՝ չորս աղջիկ, չորս տղա, վեցը Մարգարիտից, երկուսը Անուշից։ 2001 թվին երկու թույրերը գրեթե միաժամանակ են ծննդաբերել՝ երկու ամսվա տարբերությամբ. Մարգարիտը՝ Ալիկին, Անուշը՝ Թաթուլին։ Անուշը իր երկրորդ որդուն՝ Յայկին ունեցել է անցյալ տարի, որ տան ամենափոքրն է։ Երեխաները երկու կանանց էլ մամա են ասում։ Բայց ավելի շատ սիրում են Անուշին, որովհետև նա է իրենց պահողը։ «Երկու մամաներիցս մորաքրոջս են սիրում, մամաս միշտ գործի ա էղել, մորաքույրս ա իմն նայել», - ասում է մեծ որդին՝ տասնյոթամյա Փաշիկը, որի մայրը Մարգարիտն է։ Կանանց դերերը բաժանված են Անուշը պառադիմն է, Մարգարիտը՝ ռաբոչին։ Անուշը երեխաներին է պահում և Գիգանտի հետ հյուր գնում։ Մարգարիտը տան ծանր աշխատանքն է անում, վարում է հողը, խնամում այգին, լվացք անում և այլն։ Անցյալ տարի հողի վրա աշխատելիս օձը կծել է, բայց Գիգանտը արագ մոտոցիկետով հասցրել է նրան Կովսականի հիվանդանոց, ու Մարգարիտի կյանքը փրկվել է։ Կանայք իրար հետ համերաշխ են։ «Ինձ թևակներն են, ես գոհ եմ, իրենք էլ են գոհ», - ասում է Գիգանտը։ Կանայք իրար չեն խանդում, և Մարգարիտն էլ չի տխրում, որ երեխաները քրոջն ավելի են սիրում ուրիշ կին չի, իր հարազատ ու սիրելի թույրն է։ Գիգանտի արհեստով ու Մարգարիտի հողագործությամբ տունը կերակրվում է։ Այսուհանդերձ, հարևանները ասում են, որ Գիգանտը ամիսը մի հարյուր հազար դրամի էլ լավություն է անում։

Ավագ աղջկա՝ 16-ամյա Յայաստանի փեսացուն՝ Մրազը ապրում է Գիգանտի տանը։ Մրազի մտքին կա իր աներոջ օրինակով ևս մի կին ունենալ, սակայն Գիգանտը դեմ է, թող մեկով յուր գնա. «Տղես էլ կասի՝ պապա, երկու կնիկ պիտի առնեմ»։ Նախկինում քրեական հանցանք էր համարվում երկու կնոջ հետ կենակցելով ընդհանուր տնտեսություն վարելը, որի համար նախատեսվում էր մինչև երեք տարի ազատազրկում։ Անցյալ տարի ընդունված մոր քրեական օրենսգրքից հանվել է բազմակնությունը արգելող հոդվածը։ Այսուհանդերձ, օրենսդրությամբ չի տրվում իրավունք՝ մեկից ավել կանանց հետ ամուսնություն գրանցել։ Գիգանտինը վերաբնակեցվող տարածքներում երկկնության միակ օրինակը չի։ Քարվաճառում բնակվող 41-ամյա Գարուշ Մնացականյանը ևս երկու կին ունի՝ Ռուզանը և Կարինեն։ «Սաղ էլ երկու կնիկ ունեմ, մյուսները թաքցնում են, ես ափաշքարան եմ», - ասում է Գարուշը ու թվարկում այն մարդկանց անունները, որոնք տարբեր տեղեր երկու ընտանիք են պահում։ Նա էլ ութ երեխա ունի, վեցը առաջին կնոջից՝ Ռուզանից, երկուսը՝ Կարինեից։ Տեղափոխվել է Արագածից։ «Տան հարմարություններ չկար, մի սենյականոցում էինք ապրում», - ասում է Գարուշը։ Քարվաճառում երեք սենյականոց տուն ստացան։ Ինքը կանանց հետ քնում է մի սենյակում, երեխաները՝ մյուսում։ Գարուշը երկրորդ կնոջը հանդիպել է Ռուսաստանի Արմավիր քաղաքում, հավանել է և բերել։ Կարինեն իմացել է, որ Գարուշը կին ունի, սակայն դա նրան չի խանգարել։ Ռուզանը ուրախությամբ չի ընդունել երկրորդ կնոջը, սակայն որոշողը ինքը չի՝ Գարուշն է։ Այստեղ կանայք այնքան էլ համերաշխ չեն, ինչպես Գիգանտի ընտանիքում, և երեխաները երկրորդ մորը մամա չեն ասում, դիմում են անունով։ «Կարինեն իմ խորթ մաման է», - ասում է տասնմեկամյա Արմանը։ Մեծը՝ Մակիչը, Արմանի գլխին բամբում է. «Խորթ չի, հիմար, քո երկրորդ մաման է»։ Այսուհանդերձ, հարևանները ասում են, որ հինգ տարի տնից աղմուկ չի լսվել։ Ընտանիքը ապրում է մետաղի «թալանով»։ Գարուշը որդիների հետ քաղաքի ավերակների մեջ կվալտով քանդում է բետոնե շինարարական կոնստրուկցիաները, միջից մետաղե ձողերը (արմատուրա) հանում ու վաճառում։ Երեխաները դպրոց չեն հաճախում. ճիշտ է, վատ են ապրում, սակայն չհաճախելու պատճառն այլ է, ուսման անհրաժեշտություն չեն տեսնում։

Վահան ԻՇԽԱՆՅԱՆ

ԿԱՍՊԱՐՈՎԸ ԿԳԼԽԱՎՈՐԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՎԱՔԱԿԱՆԸ

Ինչպես հայտնի է, Ֆեդե-ն 2004 թ. հայտարարել է աշխարհի 9-րդ չեմպիոն Տիգրան Պետրոսյանի տարի։ Այդ առթիվ նախատեսվող միջոցառումներից մեկն էլ հունիսին Մոսկվայում շախմատի Յայաստանի հավաքականի և աշխարհի հավաքականի միջև մրցամարտի անցկացումն է։ Այն նվիրվելու է Տիգրան Պետրոսյանի ծննդյան 75-ամյա հոբելյանին։ Հատկա-

նշական է, որ Յայաստանի ուժեղագույն շախմատիստների հետ միևնույն թիմում հանդես է գալու աշխարհի 13-րդ չեմպիոն Գարի Կասպարովը։ Նա կզխավորի Յայաստանի հավաքականը՝ հանդես գալով առաջին խաղատախտակին։ ՀՀ հավաքական է հրավիրվել նաև հունգարացի գրոսմայստեր Պետեր Լեկոն, որն ինչպես հայտնի է հայ գրոսմայստեր Արշակ Պետ-

րոսյանի փեսան է։ Իսկ աշխարհի հավաքականը կզխավորի հնդիկ գրոսմայստեր, Ֆեդե-ի վարկածով աշխարհի նախկին չեմպիոն Վիշվանաթան Անանդը։ Նա հրաժարվել է Տիգրանի կայանալիք շախմատի աշխարհի առաջնության մասնակցությունից՝ նախընտրելով մոսկովյան մրցաշարը։

ՌԻԹ ՀԱՅ ԳՐՈՍՄԱՅՍՏԵՐՆԵՐ ՀԱՆԴԵՍ ԿԳԱՆ ՏՐԻՊՈԼԻՏԻՄ

Շախմատի աշխարհի տղամարդկանց առաջնությունն անցկացվելու է հունիսի 18-ից հուլիսի 13-ը Լիբիայի մայրաքաղաք Տրիպոլիում։ Մրցումներն անցկացվելու են նոկաուտ համակարգով։ Նման մրցակարգն առաջարկվել է Ֆեդե-ի նախագահ Կիսրան Իյունմիմովի կողմից և առաջին անգամ կիրառվել 1997 թ.։ Աշխարհի առաջնությանը մասնակցելու են 128 շախմատիստներ, որոնք վիճակահանությամբ բաժանվելու են զույգերի։ Մրցակիցներն անցկացնելու են 2-ական պարտիա։ Եթե հաղթողը չորոշվի, ապա կնշանակվի ևս երկու մրցախաղ՝ այս անգամ արդեն արագ շախմատի կանոններով, իսկ հարկ եղած դեպքում կանցկացվի նաև կայծակնային մրցաշար։

Վերջերս Ֆեդե-ն հրապարակել է այն 128 շախմատիստների ցանկը, որոնք իրա-

վումը էին ստացել մասնակցելու շախմատի աշխարհի առաջնությանը։ Նրանք ժամանակին հաստատել էին իրենց մասնակցությունը։ Սակայն այժմ նրանցից 14-ը տարբեր պատճառներով հրաժարվել են առաջնությունից։ Նրանցից 7-ը տեղ են զբաղեցնում Ֆեդե-ի վարկանիշային ցուցակի լավագույն տասնյակում։ Տրիպոլիում հանդես չեն գա Գարի Կասպարովը, Վլադիմիր Կրամնիկը, Պետեր Լեկոն, Ֆեդե-ի վարկածով աշխարհի ներկայիս չեմպիոն Ռուսլան Պոնոմարյովը, Վիշվանաթան Անանդը, Պյոտր Սվիդլերը և Հուդիթ Պոլգարը։ Գարի Կասպարովի բացակայությունը բացատրվում է նրանով, որ, համաձայն Չեխիայում ձեռք բերված պայմանավորվածության, պետք է մրցախաղ անցկացնի նոկաուտ համակարգով կայանալիք աշխարհի հերթական առաջնության հաղթողի հետ, ուստի իմաստ չունի նրա մասնակցությունն այս մրցաշարին։

Լեկոն ու Կրամնիկը այս տարվա սեպտեմբեր-հոկտեմբերին վիճարկելու են դասական շախմատի վարկածով աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսը։ Իսկ ահա, աշխարհի ներկայիս չեմպիոն Ռուսլան Պոնոմարյովը սկզբունքորեն դեմ է, որ ինքը մյուսների հետ հավասար պետք է պայքարի տիտղոսը պաշտպանելու համար, մինչդեռ Կասպարովը աշխարհի բացառական չեմպիոնի կոչման համար մղվող

պայքարին ներգրավվելու է 2-րդ փուլից։ Պոնոմարյովը բաց նամակով դիմել էր պրոֆեսիոնալ շախմատիստների ընկերակցությանը՝ առաջնությունը բոլորտելու կոչով։ Այդ կոչին արձագանքեցին Վիշվանաթան Անանդը, Պյոտր Սվիդլերը, Հուդիթ Պոլգարը, Բորիս Գելֆանդը, Ալեքսեյ Շիրոկովը, Եվգենի Բարեկը, Անատոլի Կարպովը, Ալեքսանդր Խալիֆմանը, Գրիգորի Կայդանովը և ժոյել Բենջամինը։ Փաստորեն ստացվում է, որ Տրիպոլիում հանդես չեն գա Ֆեդե-ի վարկածով նոկաուտ համակարգով անցկացված առաջնությունների հաղթողները՝ Կարպովը (1997, 1998 թթ.), Խալիֆմանը (1999 թ.), Անանդը (2000 թ.) ու Պոնոմարյովը (2002 թ.)։

Աշխարհի առաջնությունից հրաժարված 14 շախմատիստներին կփոխարինեն Ֆեդե-ի պահեստայինների ցուցակում տեղ զբաղեցրածները։ Նրանց թվում են նաև Ռաֆայել Վահանյանը և Սլովակիայում բնակվող Սերգեյ Մովսիսյանը։ Մինչ այդ, աշխարհի առաջնությանը մասնակցելու իրավունք էին ստացել հայ գրոսմայստերներ Լևոն Արոնյանը, Վլադիմիր Հակոբյանը, Գաբրիել Սարգսյանը, Աշոտ Ամաստայանը, Սմբատ Լալուսյանը, Կարեն Ասրյանը։ Այսպիսով, Տրիպոլիում հանդես կգան ութ հայ գրոսմայստերներ, որոնցից վեցը կներկայացնեն Յայաստանը։

ԱՐԱ ԱՔՐԱՀԱՄՅԱՆԸ «ՄՈՆԴԻ» ԷՋԵՐՈՒՄ

ՀՀ ԳԱԱ-ում մեկնարկեց «Ցեղասպանության գործունը հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման գործում» միջազգային գիտագործնական կոնֆերանսը, որը նախաձեռնել և ֆինանսավորել է Համաշխարհային հայկական կոնգրեսի նախագահ Արա Աբրահամյանը։ Հալաքի նպատակներից մեկը Ցեղասպանության և ողջ հայության հետաքրքրությունների պաշտպանությանն ուղղված 5-ամյա և 10-ամյա ծրագրերի ու պահանջների ընդունումն է։ Ցեղասպանության վերաբերյալ «համահայկական դիրքորոշու-

մը» սեղանին կդրվի մեկ տարի հետո։ Կատեղծվի Հայոց ցեղասպանության հարցերի փորձագիտական խումբ, որում ներգրավված կլինեն հեղինակավոր և բարձրակարգ մասնագետներ։ Մասնավորաբար, պրոֆեսորներ Յուրի Բարսեղովը, Ռիչարդ Հովհաննիսյանը, Անդրանիկ Միհրանյանը և այլք։ Մասնագետներ կներգրավվեն նաև ԱՄՆ-ից և Իսրայելից։ Ըստ Յուրի Բարսեղովի, ճիշտ է, երբ ՀՀ նախագահը Ցեղասպանության հարցը օրակարգում է պահում։ Միայն է, երբ նա այդ մասին բարձրաձայնում է ՄԱԿ-ի գլխավոր ասան-

բելայի ամբիոնից։ Կոնֆերանսի նախաձեռնողները նախապատրաստական աշխատանքներ էլ են արել։ Աշխարհի 11 հեղինակավոր թերթերում («Նյու Յորք թայմս», «Մոնդ», «Դեյլի թեյեգրաֆ» և այլն) հրապարակվել է Արա Աբրահամյանի հոդվածը Ցեղասպանության վերաբերյալ և հրատարակվել է «Հայերի ցեղասպանությունը» երկհատորյակը, որում օգտագործված են ռուսական արխիվներից վերցված տվյալներ։ Շուտով կիրառական կլի գրքի երրորդ հատորը։

Արամ ԶԱՔԱՐՅԱՆ

ՄԱՍՈՒԼԻ ՕՐԸ ՉԿՏՐՎԻ

Որոշ ՄԱՍՈՒԿՅԱԼ

Ձանգվածային լրատվամիջոցների՝ սենսացիայի հայթայթման միջոցով ավելի մեծ լսարան գրավելու ավանդական եղանակները նույնքան իրեն են, որքան ինքը՝ մամուլը։ ՁԼՄ մեծ ընտանիքի այդ իրեն անդամը։ Եվ իրեն իրենց անունով կոչելու սովորության համաձայն, մարդկությունը հասցրել է պայմանական անունով բնորոշել նաև սույն երևույթը, որ բոլորիս հայտնի է «դեղին մամուլ» անունով։ Թե ինչ է «դեղին մամուլը», գիտեն բոլորը։ Եվ չգիտի ոչ ոք։ Զգիտի, քանի որ այս կամ այն պարբերականի «դեղնության» աստիճանը սահմանելու համար հստակ չափանիշներ կարծես թե չկան։ Չկան, քանի որ ամեն ինչ հարաբերական է։ Ընդ որում պետք է նշել, որ «բուլվարային մամուլը» հաճախ շփոթում են «դեղին մամուլի» հետ և ընկալում որպես «դեղին մամուլի» հոմանիշ։ Մինչդեռ «բուլվարային մամուլը» (որը շուտով 200 տարեկան կլինի) դասական իմաստով (անունն էլ է հուշում) նախատեսված է հենց բուլվարի մարդու համար, որը ցանկանում է փոքր-ինչ կտրվել քաղաքականությունից և լիցքաթափվել՝ զանազան հրեշների ու մոտանտների և այլ անուշալ երևույթների մասին պատմություններ կարդալով։ ԱՊՊՅ երկրներ-

րում և հատկապես Ռուսաստանում «դեղին մամուլը», ըստ իս, ավելի շուտ ծախսողված «տուսովկաների» ցինիկ լուսաբանումն է և վաղուց հեռացել է բուն «կոչումից»։ Ի վերջո, խնդիրն անունները չեն. դրանք շատ պայմանական են։ Օրինակ, ամերիկյան մամուլը հաճախ բնութագրում են որպես «պահապան շուն» («Watch dog»)։ Դա ամենևին չի նսեմացնում ամերիկյան մամուլի անունն ու խոչընդոտ չէ նրա ազատ գործունեության համար։

Ավելին, ընդգծում է նրա ազդեցիկ լինելու փաստն ու ենթադրում, որ լրագրությունը պետք է լինի աշխարհի հզորների (օրենսդիր, գործադիր և դատական) իշխանությունը վերահսկող մարմին։ Ըստ ամերիկյան լրագրագետ, պրոֆեսոր Թեդ Սմիթի՝ այն ստիպում է զգաստ լինել, չափավորել արտոժակը և խուսափել անագնիվ բարքերի դրսևորումից. մի չափանիշ, որը բարձրացնում է լրատվամիջոցների դերն իբրև չորրորդ իշխանության։

«Դեղին մամուլին» այս կամ այն կերպ առնչվող խնդիրների մասին իրենց տեսակետն են արտահայտում հանրապետության ծանաչված թերթերի խմբագիրները։

ՀԱԿՈՐ ԱԿԵՏԻՔՅԱԼ
«Ազգ» օրաթերթի գլխ. խմբագիր

ցիաներից։ Ինչ վերաբերում է դրական իմաստ կրող սենսացիային, ապա արդյո՞ք սենսացիա չէ, օրինակ, մեզ հայերիս համար շուրջօրյա էներգամատակարարումը։
Ահա այսպես՝ փոքրիկ, դրական «սենսացիաներով» էլ, երևի, դուրս կգանք այն փոսից, ուր մի ժամանակ գլորել էին մեզ...

ԼԵՎՈՆ ՂԱՆՈՐՅԱՆ
(«Голос Армении» թերթի գլխ. խմբագրի տեղակալ)

- Կա՞ն, արդյոք, այնպիսի անձինք կամ թեմաներ, որոնք անընդունելի են ձեր թերթի համար։
- Մենք ձգտում ենք մեր թերթում հավասարաչափ տեղ հատկացնել բոլորին, այսպես ասած՝ բոլոր շահագրգիռ կողմերին։ Այնուամենայնիվ, ելնելով որոշ բարոյական (եթե կուզեք՝ նույնիսկ դաստիարակչական) նկատառումներից՝ որոշ անձանք համար ստիպված ենք սահմանափակել մեր թերթը խոսափող դարձնելու հնարավորությունը։ Ինչ վե-

րաբերում է արգելված թեմաներին, ապա ջանում ենք արժանի կյանքին առնչվող ցանկացած թեմա։ Ավելին, գոհունակությամբ պիտի նշեմ, որ երբեմն շոշափում ենք այնպիսի թեմաներ, որոնք շատ թերթերի համար «մոդայիկ» չեն։

ՄՐԱՍ ՍԲՐԱՅԱՍՅԱՆ
«Առավոտ» օրաթերթի գլխ. խմբագիր

- Հանուն սենսացիայի՝ փաստերի խեղաթյուրման ո՞ր նշանդից այն կողմ չի անցնի ձեր թերթը (կամ լրագրողը)։
- Կարծում եմ, որ փաստերի միտումնավոր խեղաթյուրումն թերթում ընդհանրապես չպիտի լինի։ Ուրիշ բան՝ եթե ձգտում են սենսացիայի, ապա փաստը ստուգում են մի աղբյուրից։ Եթե ձգտում են «սոլիդության», ապա այն ստուգում են 2-3 աղբյուրից։ Եաշակի, նախասիրությունների հարց է։

Պատմական տեղեկանք թիվ 1 ԴԵՂԻՆ ՄԱՍՈՒԼԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

«Դեղին մամուլ» արտահայտությունը գոյություն ունի ավելի քան 110 տարի։ Ձավեշտական այն է, որ այդ հասկացությունը ծնվել է «Դեղին հրեշի քաղաքում»՝ Նյու Յորքում։ Այդուհանդերձ, «Դեղին մամուլ» հասկացությունը կապված է ոչ այնքան «դեղին հրեշի քաղաքի», որքան «դեղին պատանու» հետ։
Ամեն ինչ սկսվեց այն բանից հետո, երբ 1895թ. գծանկարիչ Ռիչարդ Աուբրուքը մյուլդորթյան «The World» օրաթերթում սկսեց գետնից ծաղրանկարների իր շարքը, որի գլխավոր հերոսը դեղին վերնաշափիկով ոմն պատանի, բավական համարձակ, ամենևին ոչ մանկապատանեկան կատակներ էր անում։ Շատ չանցած այդ նույն պատանու կատակներով սկսեց ծաղրանկարների շարք տպագրել մեկ ուրիշ թերթ՝ և՛ «New York Journal»-ը։ Օրաթերթերի միջև «դեղին պատանու» ծաղրանկարները տպագրելու հեղինակային իրավունքի շուրջ վիճաբանություն ծագեց։ Այս քաշքշուկին կողքից հետևելով՝ 1896թ. «New York Press» թերթի գլխավոր խմբագիր Էրվին Ռուդոլֆենը իր հոդվածում «իրար միս ուտող» մրցակից երկու թերթին արհամարհանքով անվանեց «դեղին թերթեր»։ Արտահայտությունը տեղի ունեցող դարձավ թևավոր և մինչ օրս շրջանառության մեջ է։

ՈՌԻԲԵՆ ՍԱՅՅԱՆ
«Новое время» թերթի գլխ. խմբագիր

- Սահմանեք «սենսացիա» հասկացությունն ընդհանրապես և «սենսացիան» հայ իրականության մեջ մասնավորապես։
- Սենսացիան ընկալում են իբրև չափազանց արտառոց ու անսպասելի մի բան, ընդ որում դրա՝ ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական իմաստով։ Իհարկե, Աստված մեզ հեռու պահի բացասական կարգի սենսա-

ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Կարիկ Պասմաճյանի «Անավարտ խաղ»-ը

1989 թ. Մոսկվայում անհայտ հանգամանքներում ընդհատվեց Կարիկ Պասմաճյանի կյանքը։ Եղբրական «դիպլոմ» այսքան տարի լռության մեջ շրջափակել էր բանաստեղծի, արվեստագետի, նկարչի անսովոր հետաքրքրական նրա կերպարը։ Հայ գրասերին քիչ ծանոթ Կարիկ Պասմաճյանը բանաստեղծական թախծի ու խոհի աշխարհով, հայրենասերի իր նուրբ զգացողություններով այս օրերին ընթերցողին է ներկայանում «Անավարտ խաղ» ժողովածուով («Նաիրի» հրատ., 2004 թ., 166 էջ), որ վերատպույուն է 1980 թ. Փարիզում լույս տեսած համանուն գրքի։ Կ. Պասմաճյան արվեստագետ-բա-

նաստեղծին և մարդուն ներկայացրել է գրականագետ Յուրի Խաչատրյանը։ Ժողովածուն ամբողջանում է գիրքը եզրափակող Պ. Սևակի, Յ. Սահյանի, Վ. Դավթյանի, Յու. Խաչատրյանի, Ատրինե Տատրյանի կարծիքներով և Սեյրանուհի Գեղամյանի «Կարիկ Պասմաճյանի առեղծված» գրությամբ։

Ժողովածուն ընթերցողի առաջ բացում է գեղեցիկ ու միայնակ հոգու բանաստեղծական դրաման։ Գրքի մասին ավելի ընդարձակ թերթի հաջորդ համարներից մեկում։

Ս. Բ.

«ԽԱՂԱՂ ԱՌՅՈՒԾԸ», «ԼԱՍ ՎԵԳԱՍԻ ՀԱՅՐԸ» Ամերիկյան մամուլն անդրադարձել է Քրրք Քրրքորյանին

«Ո՞վ է ամերիկահայ միլիարդատեր, բարեգործ և առևտրական Քրրք Քրրքորյանը», հարց է տալիս «Լաս Վեգաս ռեյնյու ջոննըլ» թերթի լրագրող Բ. Ժ. Իվլընը, նրան անվանելով «խաղաղ առյուծ», «Լաս Վեգասի հայր»։

Հողվածում, որն արտատպել են սփյուռքահայ տարբեր պարբերականներ, հեղինակը անդրադառնում է նրա կենսագրական հանգամանքներին, ծնողների՝ Ահարոն և Լիլի Գրիգորյանների հայկական ընտանիքին, առևտրական գործերում ունեցած հաջողություններին։ Հատկապես հիշատակվում են ամերիկյան երկու նշանավոր կինոընկերությունների կրկնակի գնումն ու վերավաճառքը, «Քրայսլեր» հայտնի ընկերության բաժնետոմսերի ձեռքբերումը։

Իր անցյալի երազը՝ աշխարհում ամենամեծ հյուրանոցը կառուցելու գաղափարը միշտ հալածել է նրան, մինչև որ երկու

տարի կառուցվելուց հետո 1993 թվականի դեկտեմբերի 18-ին Լաս Վեգասում հանդիսավորապես բացվեց «Էմ Ջի Էմ Գրանդ» հյուրանոցը՝ 5 հազար համարով, 60 հազար քառակուսի մետր խաղասրահներով, մեծ այգիով։

Հողվածում անդրադարձ կա նրա հայրենասիրական գործունեությանը, մասնավորապես «Լինսի» հիմնադրամի բարեսիրական ներդրմանը, որի շնորհիվ 2003 թվականին Հայաստանում հսկայական շինարարական աշխատանք է կատարվել։

«Քրրք Քրրքորյանը 87 տարեկան է, գրել է թերթ, բայց դեռ շատ աշխույժ է տնտեսական հարցերում և նոր գարծարքներ է նախատեսում։ Հասարակական վայրերում երևալ չի սիրում և չի խառնվում իր գործերի տնօրենների գործունեությանը, թողնելով, որ դրանց նրանք տնօրենեն»։

ԼԱՍ ՎԵԳԱՍ, 27 ԱՊՐԻԼ, ՄՐՍԵՆՊՐԵՍ:

Պատմական տեղեկանք թիվ 2

«ԲԱ ԴԱ ԲԱԴ ԱՐ»

Աշխարհի խմբագրությունների պատերից օրական դուրս հորդող հազարավոր ամսագրային ու թերթային հորինվածքները՝ «yтка»-ները, հաճախ այնքան ճշմարտանման են սարքվում ու մատուցվում, որ ամենաաչքաբաց ընթերցողն անգամ դրանք հազիվ թե տարբերի իրական փաստերից։ Ընդ որում, գերմանական միջնադարից սերված այդ «բադիկներն», ի տարբերություն Հռոմը կործանած սագերի, իբրև կանոն, չեն վտանգում անհատի հեղինակությունն ու պետության հիմքերը։ «Սենսացիա, սենսացիա» կոնցացող այդ «ջրասուզակ թռչնակներն» ամենուր հայտնվում են՝ ուշադրություն գրավելու միջոցով ավելի մեծ լսարան ձեռք բերելու և լա-

բորատոր պայմաններում իրենց «բուծող» թերթերի ու ամսագրերի տպագրակը բարձրացնելու նպատակով։
Մնում է պարզել, թե ինչու են դրանք հատկապես «բադիկ» («yтка») կոչվում և ոչ թե, ասենք, կոլիբրի կամ «ճայիկ»...

Ամեն ինչում «մեղավոր են» միջնադարի գերմանացի հրատարակիչները, որոնք այդ հեռավոր ժամանակներում համատեղում էին նաև խմբագրի պաշտոնը։ Աշխատանքի բերումով լինելով զգուշավոր ու բժախնդիր՝ նրանք, երևի, ավելի շատ մտահոգված էին իրենց պարբերականների հեղինակությամբ, քան իրենց ընտանիքի բարեկեցությամբ։ Զարմանալի չէր, որ երբ ամենատաղանդավոր թղթակիցն անգամ ինչ-որ սենսացիոն բնույթի հետա-

«ՌՈՒՍԱՍԱՆԵՆԵՎ ՌՈՒՍԱՍԱՆԵՆԵՎ ԻՄ ԿՅԱՆՔՈՒՄ»

ՄՐՅՈՒՅԹՆ ԱՎԱՐՏՎԵՑ

ԱՊՊ և բալթյան երկրների հանրակրթական դպրոցների ավարտական դասարանների միջև կայացած ռուսաց լեզվի երրորդ միջազգային մրցույթը, որի նշանաբանն էր «Ռուսաստանը և ռուսաց լեզուն իմ կյանքում», կայացավ ապրիլի 25-30-ը «Ռուսաստանի տարի» շրջանակներում՝ Ղազախստանում։ Մրցույթի հիմնական նպատակն է աջակցել և ամրացնել երիտասարդների բարեկամական կապերը ԱՊՊ և բալթյան երկրներում, ընդլայնել ռուսաց լեզվի գործունեության շրջանակը։ Մրցույթին մասնակցել են 12 երկրների ներկայացուցիչներ՝ Հայաստանից, Վրաստանից, Ղազախստանից, Բելառուսից, Ղրղզստանից, Լատվիայից, Լիտվայից, Սլովակիայից, Տաջիկստանից, Ուզբեկստանից, Ուկրաինայից և Եստոնիայից, 75 մասնակիցներ, 21 պատվիրակությունների ղեկավարներ։

Մրցույթի հաղթողները (20 մասնակիցներ) ստացան հատուկ վկայագրեր, որոնցով նրանց իրավունք է վերապահվում առանց ընդունելության քննությունների ընդունվել ռուսաստանյան մասնագիտական բուհերի բանասիրական, ժուռնալիստիկայի և հասարակական կապերի բաժիններ։ Հայաստանից մրցույթի հաղթողներ են դարձել Հայկ Թորոսյանը, Լուիզա Գալանտերյանը և Նարինե Տոնոյանը։ Իսկ Տիգրան Ղադարյանը դարձավ «Մեզ մտերմացրեց Ալմաթին» անվանակարգի մրցանակակիր։

Միջազգային մրցույթի պաշտոնական փակման արարողությանը մասնակցել են Ռուսաստանի առաջին տիկին Լյուդմիլա Պուտինան, Ղազախստանի առաջին տիկին Սառա Նազարբաևան, մրցույթի պատվավոր համամախազահ, «Ռուսաստանի հայերի միության» նախագահ Արա Աբրահամյանը և արդի քաղաքականության միջազգային ինստիտուտի դիտորդական խորհրդի նախագահ Դարգա Նազարբաևան։

Մարիետա ՄԱԿԱՐՅԱՆ

բրքերաշարժ նյութ էր բերում, հրատարակիչը չէր շտապում այն տպագրել և կարողալուց հետո նյութի տակ խզեզում էր Ն.Դ. տառակապակցությունը, որը վերծանվում է՝ «նոն տեստատուր», այսինքն «ենթակա է ճշտման»։ Եվ թղթակիցը ստիպված էր լինում ապացույցներ հայթայթել իր նյութի համար, հակառակ դեպքում այն դատապարտված էր հրատարակչի դարակում շաբաթներով դեղնելու։ Իսկ Ն.Դ. («Են-տես»)՝ գերմաներեն հնչում է «die Ente», այսինքն՝ «բադիկ» («yтка»)...

Այդ ժամանակվանից ի վեր ամեն տեսակ չստուգված ու ճշտման ենթակա տեղեկություններն սկսեցին կոչվել «yтка»։

ԳՐԻ ԾԱԳՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՆԱԽԱՓՈՒԼԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀՈՒՄ ՆԱԽԱՄԱՇՏՈՑՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱՎՈՐ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

(սկզբը՝ թիվ 3,4,5-ում)

ՎԱՆԻ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՅԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Արձանագրությունների քանակն ու տեսակները: Այսօր մեր ունեցած բոլոր մեծ ու փոքր արձանագրությունների (ավելի ճիշտ՝ գրակիր առարկաների) թիվն անցնում է 1500-ից: Այս թիվը մոտ ապագայում անընդհատ կարող է փոխվել, քանի որ օրըստօրե ի հայտ են գալիս նոր հուշարձաններ, գանձագողության հետևանքով աշխարհով մեկ սփռվող և տարբեր թանգարաններում ու հավաքածուներում հայտնվող ու հրապարակվող նորանոր նյութեր:

Մեր ունեցած արձանագրությունները կարելի է դասակարգել ըստ ծավալի և բովանդակային բնույթի: Տեսակավորման համար կարևոր չափանիշ է նաև արձանագրությունների կառուցվածքը, բայց քանի որ մեր ունեցած բնագրերը սակավաճիճ են և հիմնականում չվերծանված, այդ հատկանիշով բխյանա-ուրարտական մեհենագրության բնութագրումը մնում է ապագայի գործ:

Ըստ ծավալի, արձանագրությունները կարելի է բաժանել երկու հիմնական խմբի՝ միանիշ (հիմնականում վարպետի նշաններ, մի քանիսը տեսն. 1) և բազմանիշ: Բազմանիշ արձանագրությունները նույնպես բաժանելի են երկու խմբի՝ միատող և բազմատող (տես, օրինակ, նկ. 2): Մեծամասնություն են կազմում միատող արձանագրությունները, որոնց շարքն ենք դասում նաև խեցեղեն ամանների վարպետի նշանից կամ դաջից և տարողության նշաններից բաղկացած նշանախմբերը:

Քանի որ բնագրերի մեծ մասը վերծանված չէ և հնարավոր չէ դրանք դասակարգել ըստ բովանդակության, մենք այդ խմբի ուղղությամբ անում ենք միայն նախնական քայլեր՝ ելնելով բնագրակիր առարկայի նպատակադրումից: Ըստ նշված հատկանիշի, մեր ունեցած արձանագրությունները բաժանվում են հետևյալ խմբերի.

ա) արքայական իշխանության ուղորտին վերաբերող բնագրեր, որոնց մեջ են մտնում մի խումբ կնիքների, ռազմական հանդերձանքի, արքայաների անունով սեպագիր ամանագրություններ կրող և այլ իրերի գրությունները,

բ) արձանագրություններ պաշտամունքային նշանակություն ունեցող առարկաների (բրոնզե թիթեղներ, մեդալիոններ, կնիքների մի խումբ և այլն) վրա. ի դեպ, միշտ չէ, որ կարելի է հստակ սահման դնել այս երկու խմբերի միջև, քանի որ Վանի թագավորությունում հոգևոր քարծրագույն իշխանությունը ևս պատկանում էր արքային,

գ) աստեոսական և կենցաղային նշանա-

կության առարկաների վրա հանդիպող գրություններ, որոնց մեջ մեծ թիվ են կազմում խեցեղեն ամանները,

դ) արձանագրություններ, որոնց բովանդակային բնույթն առայժմ անհայտ է մնում լրացուցիչ տեղեկությունների բացակայության պատճառով:

Գրության ուղղությունները: Առկա նյութերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ բխյանական մեհենագրության մեջ կիրառվել է գրության երկու ուղղություն՝ աջից ձախ (հորիզոնական գրության դեպքում) և վերից վար (ուղղահայաց դասավորության պարագայում), իսկ շրջանաձև կամ պարուրաձև (բուստրոֆեդոն) ուղղություն ենթադրելու համար որևէ հիմնավոր փաստարկ չունենք:

Նշանների թիվն ու գրային համակարգի տեսակն ըստ այդմ: Բխյանական մեհենագրերը, մեր կատարած նախնական հաշվումներով, 300-ից ավելի են: Այդ թիվը հետագայում կարող է փոփոխություն կրել՝ կապված նոր բնագրերի հայտնաբերման հետ: Նշանների նման քանակը ցույց է տալիս, որ մեզ հետաքրքրող գրային համակարգ գաղափարագրերի կիրառմամբ վանկային՝ բառա-վանկային (գաղափարահնչյունագրային) է: Գրային համակարգի նույնափոխ բնութագիր ունի նաև Վանի թագավորությունում կիրառված սեպագիրը:

Նշանների խմբային դասակարգումն ըստ արտաքին տեսքի: Ուրարտական մեհենագրերի՝ ըստ արտաքին տեսքի խմբային դասակարգման առաջին փորձը կատարել է Ռ. Դ. Բարսեղը: Նա իր հավաքած 102 նշանները բաժանում է 8 խմբի՝ բուսական, երկնային, ճարտարապետական, մարդկային, կենդանական, առարկաների, թվերի և անորոշ տեսքով հիերոգլիֆների: Մեր կարծիքով, այս խմբերին պետք է ավելացնել ևս երկուսը՝ դիցաբանական եակների պատկերներ և օժանդակ նշաններ:

Թվանշանները: Մեր ունեցած հիերոգլիֆակիր առարկաների մեջ մեծ թիվ են կազմում տարողության նշաններով խեցեղեն ամանները, որոնց վրա բազմաթիվ տարբերակներով հանդիպում են մեկից մինչև ինը թվերի նշանները՝ կետերով: Տարողության նշաններում կետերի կողքին հանդիպում են որոշ առարկաների (տիկ, սափոր, գավաթ, թաս և այլն) գծապատկերներ, որոնք չափի միավորների ցույց տվող հիերոգլիֆներ են: Կարասների վրա,

առարկաների պատկեր-նշաններից բացի, հանդիպում են ևս չորս հիերոգլիֆներ, որոնցից երկուսը, մեր կարծիքով, կարող էին նշանակել «ակարկի (ահարկու)», մյուս երկուսը՝ «տերուսի (տուրուզա)» չափման միավորները, նաև համապատասխանաբար ցույց տալ 10 և 100 թվերը:

1-9 թվերի համար, կետային նշաններից բացի, ունենք նաև ուղղահայաց գծիկներով նշաններ, որոնք հանդիպում են թուրքա կալեում, Արին-բերդում և Այանիսում: Միայն երեք հուշարձաններում հանդիպելուց զատ, հատկանշական է նաև, որ այդ նշաններն արված են շատ անարվեստ, այսինքն՝ դրանք պատկանել են ստորին խավի: Մյուս կողմից, ակնհայտ է դրանց ընդհանրությունը խեթա-լուվիական հիերոգլիֆ-թվանշանների հետ: Ուստի մեծ հավանականությամբ կարելի է ենթադրել, որ այդ նշանները գործածել են բխյանական արքաների՝ արևմտյան արշավանքներից բերված ռազմագերիները, որոնց մասին կա գրավոր հիշատակություն:

Թվերի կետային նշումը հին առաջավորասիական տարածաշրջանում բնորոշ է միայն Հայաստանին: Ի տարբերություն եգիպտոսի, Փոքր Ասիայի, սեպագիրը գործածող Միջագետքի և հարակից երկրների, Հայկական լեռնաշխարհում թվերի նշումները կատարել են ոչ թե գծիկներով, սեպերով կամ այլ սինվոլիկ նշաններով, այլ կետ-շրջանակներով (տեսն. աղ. 1): Թվերի կետային նշումը, լինելով հայաստանյան երևույթ, գալիս է դեռևս ժայռապատկերներից. բխյանական մեհենագրության մեջ վերջինիս լայն կիրառումը այդ գրային համակարգի տեղական ծագման ապացույցներից մեկն է:

Օժանդակ նշանների կիրառությունը: Այսօրվա մեր ունեցած գիտելիքները թույլ են տալիս խոսելու բխյանական մեհենագրության մեջ երեք օժանդակ նշանների կիրառության մասին: Դրանցից ամենա-

տարածվածը դեպի վեր ուղղված անկյունաձև նշանն է, որը դրվում է այլ մեհենա-

գրերի վրա: Այս օժանդակ նշանի ստույգ բովանդակությունն առայժմ հայտնի չէ. նշենք միայն, որ այսօր հայտնի է տվյալ հիերոգլիֆի կիրառության մեկ տասնյակից ավելի դեպք:

Մյուս օժանդակ նշանը հանդիպում է թուրքա կալեի տողագծած սալիկի (նկ. 1) առաջին և երրորդ տողերի վերջում: Նման դիրքում հանդես գալը ցույց է տալիս, որ այն, հավանաբար, կիրառվել է իբրև ավարտանշան: Նման մի նշանով է ավարտվում երևանի բխյանական դամբարանի տարածքից հայտնաբերված երկտող արձանագրությունը (նկ. 2):

Երրորդ նշանը, որը մենք ենթադրաբար ենք համարում օժանդակ, քանի որ ունենք դրա կիրառման մեկ դեպք (եթե դա կցագրում չէ), հանդիպում է Բուդինի թիթեղի վրա (նկ. 3), երկրպագող չորրորդ անձի գլխավերևում: Այս հիերոգլիֆի նշանակությունը ևս մեզ անհայտ է:

Ծավալուն բնագրերի բացակայությունը ներկայումս թույլ չի տալիս պարզելու՝ կիրառվել են, արդյոք, բառանջատիչներ և կետադրական այլ նշաններ, թե՞ ոչ:

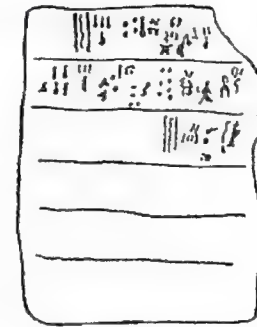
Որոշիչներ (ցուցիչներ, դետերմինատիվներ): Հին գրային համակարգերում լայն տարածում ունեն մեկ բառը, երևույթ մեկ նշանով արտահայտելու, գաղափարագրելու սկզբունքը: Գրային մտածողության զարգացմանը՝ զուգընթաց նշանները, կապված իրենց իմաստային և գործառնության բազմանշանական հետ, ծեռք էին բերում բազմիմաստություն: Դա բավական լայնացրեց գրային հաղորդակցության հնարավորությունները, և որպեսզի ստեղծված բազմիմաստությունը առաջ չբերեր խառնաշփոթ, հին դպիրները սկսեցին կիրառել որոշիչներ (դետերմինատիվներ):

Կիրառության սկզբունքը հետևյալն էր. բազմիմաստ նշանը գործածելիս, ճշգրտության նպատակով, նրանից առաջ դրվում էր մեկ այլ որոշիչ-նշան, որը որոշակիացնում էր այդ գրանշանի իմաստը: Նույն սկզբունքով հատուկ անուններից առաջ դրվող որոշիչը ցույց էր տալիս անվան տիրոջ ով կամ ինչ (աստված, տղամարդ, կին, թագավոր, երկիր, քաղաք և այլն) լինելը:

Վանի թագավորության մեհենագրության մեջ ևս լայն տարածում ունի որոշիչների գործածությունը: Ամենաշատը կիրառվել են «արքա» և «աստված» որոշիչները: Վերծանության ուղղությամբ հետագայում տարվելիք աշխատանքները, կարծես ենք, ի հայտ կբերեն նոր որոշիչներ:

Կցագրում: Որոշիչ-գաղափարագրության մի դրսևորում է կցագրումը: Տարբերությունն այն է, որ առաջին դեպքում որոշիչ և որոշյալ նշանները գրվում են առանձին, իսկ երկրորդի դեպքում կցագրվում և հանդես են գալիս որպես մեկ բաղադրյալ գրանիշ:

Ուրարտական մեհենագրության մեջ ամենից շատ կցագրեր են կազմվել աշտարակատեսք հիերոգլիֆով: Վերջինս, թերևս, նշանակել է «մեծ կառույց, շինություն» և համապատասխանել սեպագրերի լ. GAL-ին («մեծ տուն/շինություն», նաև՝ «ամրոց, պալատ»): Այսօր հայտնի են այդ նշանով կազմված առնվազն հինգ կցագրեր (նկ. 4), որոնք ցույց են տվել կառույցների, շինությունների զանազան տեսակ-

ներ:

Կան մի քանի մեհենագրեր, որոնց կցագրեր լինելու մասին կարելի է խոսել մեծ հավանականությամբ:

Կցագրերի մի հետաքրքիր խումբ է հանդիպում խեցեղեն անոթների վրա: Այս նշանների առանձնահատկությունն այն է, որ կցագրի բաղադրիչները ոչ թե դասավորվում են մեկը մյուսի վրա, այլ «մըտմուն» են իրար մեջ (նկ. 5):

Համաժամանակյա գրավոր աղբյուրներից ստացվող տեղեկությունները: Վերծանության խնդրի լուծման համար առանձնակի կարևորություն ունեն Վանի թագավորության ժամանակաշրջանից մեզ հասած զուգահեռ գրավոր հուշարձանները: Այսօր ունենք այդպիսի գրավոր աղբյուրների չորս խումբ.

ա) Վանի թագավորության սեպագիր արձանագրությունները, որոնք կիրառվում են իշպուրիների ժամանակաշրջանից, բ) ասուրա-բաբելական սեպագիր արձանագրությունները, որոնք բաժանվում են երկու խմբի՝ Ասորեստանում և Բխյանիլիում կիրառված,

գ) խեթա-լուվիական հիերոգլիֆ արձանագրությունները, որոնք վերաբերվում են մինչև Ք.ա. VIII դարն ընկած ժամանակահատվածին,

դ) Աստվածաշնչի Հին Կտակարանի գրքերը, որոնցում Արարատի թագավո-

ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ
ԱՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ԵՐԵՄԱՆՈՒՄ	ՆՈՒՄԱՆՈՒՄ	ՎԵՐԵՄԱՆՈՒՄ

ությունը հիշատակվում է՝ կապված Ք.ա. VII-VI դարերի իրադարձությունների հետ:

Այլ գրային համակարգերի հետ ունեցած առնչությունները: Հայտնաբերման և հետազոտության սկզբից ևեթ բխյանական մեհենագրերը համաժամանակյա գրային համակարգերի մեջ ամենից ավելի նմանեցվել են խեթա-լուվիականին: Հետազոտությունները ճշգրտեցին, հստակեցրին արտահայտված կարծիքները, սակայն երկու հարևան երկրներում կիրառված հիերոգլիֆային նշանների նմանությունը մնաց անհերքելի: Մեր ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ այդ նմանությունը ոչ միայն պատահական չէ, այլև երկու գրային համակարգերի միջև առկա են

փոխառնչություններ, որոնք պայմանավորված են նաև ժամանակաշրջանի պատմական անցուղարձով (նշանների համեմատությունը տես աղ. 1):

Վերծանության ներկա վիճակը: Վերծանության ասպարեզում կատարված աշխատանքները կարելի է բաժանել երկու հիմնական խմբի: Առաջին խմբի հեղինակները (Վ.Ֆ.Լեհման-Յաուպտ, Բ.Բ.Պիոտրովսկի, Ջ.Մ.Ղասաբյան, Ջ.Բարսեղ, Ա.Ֆոն Շուլեր, Ռ.Դ.Բարսեղ, Փ.Քալմայեր, Ա.Ա. Վայման, Ի.Ս.Դյակոնով, Ա.Գ.Յմայակյան և ուրիշներ) փորձել են մեկնաբանել միայն առանձին նշաններ, երկրորդինը՝ վերծանել ամբողջական բնագրեր: Նման փորձեր են կատարել Լ.Ա.Բարսեղյանը, Ա.Ա.Վայմանը, Յ.Յ.Կարապոյանը, տողերիս հեղինակը և Ա.Գ.Յմայակյանը:

Լ.Ա.Բարսեղյանի, Ա.Ա.Վայմանի, Յ.Յ.Կարապոյանի և Ա.Գ.Յմայակյանի փորձերին անդրադարձել ենք 2003թ. լույս տեսած մեր երկու մեհենագրություններում: Վերծանության ուղղությամբ 1995 և 1997թթ. մեր կատարած աշխատանքների ընթացքում ընթերցվել և մեկնաբանվել են շուրջ հինգ տասնյակ մեհենագրեր, այդ թվում՝ բառային և վանկային գործածություն ունեցող հիերոգլիֆներ, թվանշաններ և մեկ օժանդակ նշան: Ընթերցվեցին հնչյունային գրությամբ երեք հատուկ անուններ (Իշպուրի, Մեմուա, Ինուլանի), որոնցում գործածված էին 11 վանկեր: Եվս վեց հատուկ անուններ (Խալդի, Թեյշեբա, Շիվինի, Սարդի, Ռուսա, Սարդուրի) գրված են գաղափարագրերով: Գաղափարագիր գրությամբ վերծանված է երկու քաղաքանուն (մայրաքաղաք)՝ «Ռուսախինիլի» և «Ռուսայի փոքր քաղաք»: Հաջողվեց բացահայտել առաջին երկլեզու արձանագրությունները:

Ընդհանուր առմամբ, այսօր վերծանված և մեկնաբանված են ընդամենը շուրջ վեց տասնյակ մեհենագրեր, որը կազմում է գրանշանների ընդհանուր թվի մոտ 20 %-ը: Կարելի է ասել, որ գրային համակարգի վերծանությունը ներկայումս գտնվում է միայն սկզբնական փուլում:

Ընթերցված գրություններն ու նշանները իրենց բնույթով յոթ տեսակի են.

ա) ցույց են տալիս պատկանելությունն այն իրի, որի վրա նշված են,

բ) մատնանշում են պատկերվողի ինքնությունը,

գ) ունեն միտաբանական բովանդակություն,

դ) իբրև վարպետի նշան՝ ցույց են տալիս տվյալ իրը պատրաստողին (վարպետի նշանները կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ պարզապես նշաններ և դաջվածքներ, տեսն. 1 և 2),

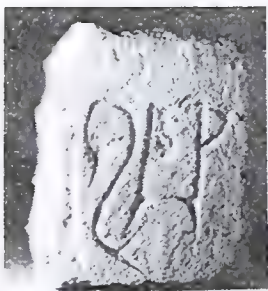
ե) բնորոշում են նշանակիր առարկայի որակական տվյալները (տարողության նշաններ և այլն),

զ) կապվում են տվյալ իրի նպատակադրման հետ,

է) բազմաթիվ հիերոգլիֆ գրությունների բնույթը մնում է դեռևս չպարզաբանված:

Այստեղ զետեղում ենք վերծանված ու մեկնաբանվելի մեհենագրերի ցանկը (աղ. 2), որում մեր վերծանածներից բացի տեղ են գտել նաև մեզմիջ առաջ մեկնաբանված նշանները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵՋԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՆԻ ԹԱԳԱԿՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՈՒՄԻՑ ՄԻՆՉԵՎ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՈՆ ՀՈԶԱԿԵԼԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հայկական մեհենագրության բիանա- ուրարտական փուլը վերաբերում է վանի թագավորության ժամանակաշրջանին: Դեռևս չուսումնասիրված է մնում Բ.ա. VI դա- րից մինչև քրիստոնեության պետականա- ցումն ընկած ժամանակամիջոցում մեր մե- հենագրության ճակատագրի հարցը: Ըստ Հ.Ա.Մարտիրոսյանի, «այն չի բավարարում զարգացող երիտասարդ պետականության և համապատասխան գաղափարաբանու- րյան պահանջները: Այդ պատճառով հեթա- մոսական Հայաստանում լայնորեն օգտա- գործվում են օտարազգի հնչյունային գրեր...

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ» Հեղինակ Ռուբեն Պոլ Աղայան

Հայկական ազգային ինստիտուտից ստացված հաղորդագրությունն ընթեր- ցողների ուշադրությանն է հանձնում անց- յալ ղեկավարող լույս ընծայված Ռուբեն Պոլ Աղայանի «Պատմական բառարան Հայաստանի» հատորի մասին «Միջին- արևելյան ուսումնասիրությունների ասո- ցիացիայի տեղեկագրում» տպագրված Պոլիտեղի պետական համալսարանի վաստակաշատ դասախոսներից Լեդիս Քրիստոֆի գրախոսականը:

Հինգ հարյուր հիսուն էջանոց հատորը բացվում է երկու քարտեզներով, մեկը պատմական, մյուսը ժամանակակից: Այ- նուհետև 37 էջերում տրվում է նախաքրի- ստոնեական շրջանից մինչև մեր օրերն ըն- կած Հայաստանի ժամանակագրական պատմությունը, որից հետո միայն սկսում է բուն բառարանն իր ամենատարբեր բա- ժիններով՝ «Ընդհանուր ակնարկ», «Հա- յոց ցեղասպանություն», «Աշակույթ», «Սփյուռք», «Կրոն և եկեղեցի», «Վերապ- րողների հիշողություններ», «Քաղաքա- կանություն», «Տնտեսություն» և այլն:

«Ընդհանուր առմամբ հատորը մեծապես հաջողված է: Այն մեզ ընդարձակ և արժա- նահավատ սոցիալ-պատմական տեղե- կություն է տալիս քաղաքականապես դեռևս ոչ ամբողջովին կայուն ներկա Հա- յաստանի մասին, որը վերջերս է միայն անկախություն ձեռք բերել երկար պարեր Պարսկաստանի, Օսմանյան կայսրության և Ռուսաստանի լծից տանջվելուց հետո», գրված է գրախոսականում, որը նաև հոր- դորում է գրադարաններին, քոլեջներին և ընդհանրապես անգլիախոս հասարակու- թյանը՝ անպայման ձեռք բերել այդ բառա- րանը:

Հ. Ց.

Գաղափարագրությունը շարունակում է հա- րատել մասնավորապես մեհենագրու- մի իբրև կրոնական-հմայական գրչության ձև: Դատելով մատենագրական տեղեկու- րություններից, սակայն, կարելի է եզրակացնել, որ հայալեզու մշակագրերը նախաքրիստո- նեական Հայաստանում ունեցել են ավելի լայն կիրառություն: Այդ են վկայում Հիպպոլի- տոսի 234-235թթ. գրված «ժամանակագրու- թյան» մեջ հայերի նշվելը սեփական դպրու- թյուն ունեցող ժողովուրդների շարքում, Ագաթանգեղոսի հաղորդումները նախա- քրիստոնեական Հայաստանում դպրության աստծո՝ Տիրի պաշտամունքի և կիրառված մշակագրության մասին, Մովսես Խորենա- ցու տեղեկությունը II-III դարերում Դարա- նադյաց Անի ամրոցում մեհենական պատ- մագրության արխիվի մասին, որից ասորի մատենագիր Բարդաժանը թարգմանու- թյուններ է կատարել՝ ասորերեն, հունարեն և այլն (նախամշտոցյան Հայաստանում գո- յություն ունեցած հայալեզու և օտարալեզու դպրությունների մասին մատենագրական տեղեկություններն ամբողջությամբ կներ- կայացնենք առաջիկա ակնարկներում):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵՋԵՆԱԳՐԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՈՆ ՀՈԶԱԿԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵՋԵՆԱԳՐԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՈՆ ՀՈԶԱԿԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵՋԵՆԱԳՐԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՈՆ ՀՈԶԱԿԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵՋԵՆԱԳՐԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՈՆ ՀՈԶԱԿԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈ

Քրիստոնեության ընդունումը աղետա- բեր եղավ հայկական մեհենագրության համար, որն ընկալվում էր իբրև նախա- քրիստոնեական պաշտամունքի հիմնա- կան կրողը, ուստի պատահական չէ, որ քրիստոնյաների կողմից կործանված տա- ճարներից առաջինը դպրության Տիր աստծո տաճարն էր: Դրանով, սակայն, մե- հենագրերն իսպառ դուրս չեկան գործա- ծությունից: Քրիստոնեությունը պետա- կան կրոն հռչակելուց հետո սկսվում է մե- հենագրության պատմության նոր՝ գաղտ- նի փուլը, որը տարբեր դրսևորումներով շարունակվում է մինչև մեր օրերը: Այդ դրսևորումից առանձնապես հիշատակե- լի են հետևյալները.

ա) Հմայագրեր: Հանդիպում են ժապա- վեմածև և գրքային հմայիլներում, որոնք բովանդակում են կախարդական և ծոգա- կան նշանակությամբ աղոթքներ, հմայան- քի, թովանքի բանաձևեր և նշանագրեր (նկ. 2): Սրանց զալիս են նախաքրիստո- նեական ժամանակներից, և պատահա-

Մատենագրական տեղեկություններից գատ, կարելի է ցույց տալ նաև նյութական վկայություններ նշված ժամանակաշրջա- նում մեհենագրության կիրառության մա- սին: Դրանցից է III-IV դարերով թվագրվող մշակագրված քարը (նկ. 1) հայտնաբերված Բաղաբերդի պեղումներից: Կան մեծ թվով հստակ չթվագրվող գրակիր հուշարձան- ներ, որոնց մի մասը կարող է վերաբերել քմնարկվող դարաշրջանին:

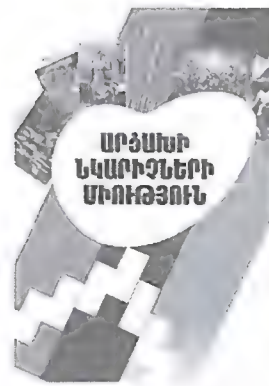
Մատենագրական տեղեկությունների և առկա այլ փաստերի քննությունը թույլ է տա- լիս եզրակացնելու, որ վանի թագավորու- թյան անկումից մինչև քրիստոնեության որ- պես պետական կրոն հռչակվելը Հայաստա- նում շարունակվել է կիրառվել հայկական մեհենագրությունը հայալեզու բնիկ գրահա- մակարգը: Օտար այբուբենների կիրառու- մով այն դուրս չի մղվել գործածությունից, այլ սրբազան ավանդույթի ուժով շարունա- կել է գործածվել մեհենագրություն, ինչն էլ, թերևս, ավելի է նպաստել, որ քրիստոնեա- կան դարաշրջանում մեհենագրերն ընկալ- վեն իբրև հմայագրեր՝ օժտված գերբնական հատկություններով:

կան չէ, որ հայ եկեղեցին իր գոյության ողջ ընթացքում եռանդազին պայքարել է հմա- յիլների և հմայագրության կիրառման դեմ, սակայն այդ երևույթն առկա է նաև մեր օրե- րում: Անցած և մեր դարերում Հայաստա- նում հմայագրության առկայության վերա- բերյալ կա մեծաքանակ ազգագրական գրականություն: Դրանում համոզվելու նպատակով մենք անձամբ այցելեցինք հմայագրերով «կախարդություն» կատա- րող երկու անձնավորության և ակամա- տես եղանք, թե ինչպես են այսօր ևս հա- վատում հմայագրերի գերբնական գորու- թյանը, որոնք տարբեր նպատակների հա- մար արտագրվում էին մեծ վախվորածու- թյամբ, թեպետ այդ նշանների իմաստը արտագրողներից և ոչ մեկը չէր հասկա- նում:

Հմայագրերը համապարփակ ուսումնա- սիրության դեռևս չեն ենթարկվել, սակայն Լ. Խաչիկյանի կողմից հրատարակված հմայական նշանագրերի ցանկի (որը կազ- մել է ընդամենը ութ ձեռագրերից քաղե- լով, իսկ դրանց թիվն անհամեմատ մեծ է. Լ. Խաչիկյանի բերած նյութերի հիման վրա կազմել ենք մեր աղ. 1-ը) ուսումնասի- րությունն իսկ ցույց է տալիս դրանց կապը հայկական մեհենագրության հետ (հմա- յագրերի համադրումը հայկական մեհե- նագրության մյուս փուլերի նշանների հետ տես աղ. 2): Հմայագրերը վերծանված չեն, սակայն դրանց մեկնաբանման օգնում են մենք պատահաբար հայտնվող գուգախեռ գրված աղոթքներն ու բացատրագրերը, որոնցից իմացվում է տվյալ հմայիլի բո- վանդակությունը: Ըստ այդմ հմայագրերի իմաստային մեկնաբանման փորձ, որքան մեզ հայտնի է, դեռևս չի կատարվել:

(Հարունակելի) Արտակ ՍՈՎՍԻՍՅԱՆ

ԱՐՑԱԽԻ ԳՈՒՅՆԵՐԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

«Արցախի ժամանակակից կերպարվես- տը». այս խորագրով մայիսի 7-18-ը Երևա- նի նկարչի տան սրահներում կայացած ցուցահանդեսը դարձավ մեր մշակութա- յին կյանքի ուշագրավ իրադարձություն- ներից մեկը: Միջոցառման կազմակեր- պիչները ՀՀ նկարիչների և Արցախի նկա- րիչների միություններն են: Ցուցահանդե- սում ներկայացված բոլոր աշխատանք- ների հեղինակներն ապրում և ստեղծա- գործում են Արցախում: Շատերը բազմա- վաստակ արվեստագետներ են՝ ճանաչ- ված ու սիրված նկարիչներ, որոնք անցել են հերոսամարտի դաժան բովոլ և մաքա- ռումի այդ ուղին արտացոլել իրենց կտավներում: Սրահներում իշխող ոգևո- րությունն ու հետաքրքրությունն ինքնին հիմնավորված են. բացառիկ աշիթ է ծա- նոթանալու Արցախ աշխարհում ստեղծա- գործող մեր հայրենակիցների արվեստի հետ, որն աչքի է ընկնում թեմատիկ յուրա- հատուկ ընդգրկումով, ասելիքի շիտա- կությամբ: Մասնագիտական վարպետու-

թյունը, բարձր ճաշակն առկա են շատ աշ- խատանքներում: Կան արվեստագետներ, որոնք հավասար հաջողությամբ ստեղ- ծագործում են կերպարվեստի ու քանդա- կագործության բնագավառում:

Սրահի վերնամասում տեղադրված է Ալ- բերտ Հարությունյանի կերտած Վազգեն Սարգսյանի քանդակը: Ներկայացված են նաև կանգնող հայրենիքի ազատագրությա- նը նվիրաբերած տաղանդաշատ քանդա- կագործ Արմեն Հակոբյանի ազդու աշխա- տանքները՝ «Սոււզայիթ», «Հրեշտակ», «Ծերունի»: Հոր գործը շարունակում է որ- դին՝ Միհրանը: Նրա աշխատանքները «Թեյ», «Միայնություն», երիտասարդ ար- վեստագետի բանաստեղծական նուրբ ներաշխարհի վկայությունն են:

Արցախցի քանդակագործների դպրոցը ներկայացնում են նաև Յուրա Հովհան- նիսյանը՝ «Հովհարով աղջիկը», «Քույ- րեր», Ալբերտ Սարգսյանը՝ «Պայքար», «Նիկա», Արամ Ծատրյանը՝ «Պողոթներու- թյուն», Աննուկ Մելիքսեյանը՝ «Նվիրում մորս», «Ցուլ», Ռոբերտ Պետրոսյանը՝ «Արցախի տատը» և այլք: Ինքնավարա- հորեն են ներկայացնել նաև Արցախի նկարչուհիները. Լիանա Քոչարյան՝ «Ձիեր», «Մեղեդի», Քնար Ավետիսյան՝ «Ժամանակ և նկարիչը», «Կարմեն», Գա- յանե Բաբայան՝ «Հարսնացուն», Գայանե Աթայան՝ «Գարուն», «Անկախություն»: Այդ կտավները նրանց կյանքի ու պայքարի ճանապարհի արտացոլումն են:

Մինչ այս ցուցահանդեսն էլ Արցախում նկարիչների արվեստանոցներում, աշիթ էի ունեցել դիտելու արցախցի նկարիչնե- րի աշխատանքները, որոնք երևանյան սրահներում նորովի են ընկալվում: Ներ-

շնչանքի անսպառ աղբյուր են Արցախի հարուստ ու գեղեցիկ բնությունը, պատ- մամշակութային հուշարձանները: Դրա վկայությունն են գեղանկարչական աշ- խատանքները. Լեւոնը Զաքարյան՝ «Աս- կերանի բերդը», «Իրիկնամուտ», Ռուբեն Վարդանյան՝ «Գոշավանք», Սամվել Գաբ- ռիելյան՝ «Գյուղական մոտիվ», Հրանտ Մնացականյան՝ «Բնանկարների շարք», Ալեքսանդր Աթայան՝ «Դադիվանք», Ռո- բերտ Ասկարյան՝ եռանկար «Արցախ», Ալ- բերտ Սարգսյան՝ «Դադիվանքի ավերակ- ները», «Հին կամուրջ»: Արցախցու կենցա- ղի, սովորույթների մասին պատմող դըր- վագներ են Գևորգ Սարգսյանի «Թթա- թափ», Ջորիկ Գալստյանի «Մեղեդի», Սեր- գեյ Առստամյանի «Կարոտ» և այլ կտավնե- րը: Ցուցադրված արվեստագետներից շա- տերը մասնագիտական կրթությունը ստացել են Երևանում, Հայաստանի նկա- րիչների միության անդամ են: Նշենք, որ նրանցից ոմանք՝ Արցախի նկարիչների միության նախագահ Լեւոնը Զաքարյանի գլխավորությամբ, ներկա էին ցուցահա- նդեսի բացմանը:

12 օր շարունակ մարդիկ կարող էին նկարչի տան ցուցասրահներում ընթռի- նել Արցախ աշխարհի գեղեցկությունն ու գույները: Ցուցահանդեսի կազմակերպ- ման, ինչպես նաև արցախցի գործընկեր- ների հետ սերտ համագործակցությունն հաստատելու հարցում մեծ է հատկապես ՀՀ նկարիչների միության նախագահ Կա- րեն Աղամյանի և ՀՆՄ քարտուղարներից քանդակագործ Գագիկ Ղազարյանի ներ- դրումը:

Կարինե ՍԱՄՎԵԼՅԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻՇԵՐԸ

Հայաստանի առաջին հանրա- պետությունը թեպետ կարճատև կյանք ունեցավ, սակայն հասցրեց թողարկել ոչ միայն սեփական դրա- մը, այլև հայկական մամականիշեր: Հանրապետության ծննդից ընդա- մենը մեկ ամիս անց՝ 1918թ. հունի- սին, ներքին գործերի նախարարու- թյան ենթակայության ճարտարա- գիտական վարչությունում ստեղծ- վեց փոստ-հեռագրատան բաժին: Օրակարգում էր հանրապետու- թյունը փոստային կապով ապահո- վելու խնդիրը: Թեպետ հանրապե- տությունում չկար արժեթղթերի

տպագրման համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական բազա, բայց պահանջվել էին 1909-17թթ. Ռու- սաստանում թողարկված զգալի թվով մամականիշեր: Ուստի որո- շում ընդունվեց դրանց վրա հավե- լատիպեր դնելով ռուսական մա- մականիշերին տալ պետական նոր պատկանելություն: Ռուսական մամականիշերի առաջին խմբա- քանակը կնքվեց 1919թ. հուլիսին. 1 կոպեկանոց մամականիշերը ստացան նոր անվանագին՝ 60 կո- պեկ: Այսպիսով հայաստանում մեծ մասն այլ հավելատիպեր «ՀՓ» (Հայաս- տանի փոստ) և «ՀՀ» (Հայաստանի Հանրապետություն) հապավում- ներով, որոնք դրվեցին ռուսական ցարական մամականիշերի վրա:

Ավելի ուշ ճանաչված նկարիչներ Արշակ Ֆեթվաճյանին և Հակոբ Կո- ջոյանին պատվիրեցին հայկական մամականիշերի էսքիզներ՝ երեք տարբեր պատկերով: Թուրք ճան- կերի մեջ արժի, Արարատ լեռան և Ճախարակ մամոլ կնոջ պատկե- րով մամականիշերը ունենալու էին դրամական տասը տարբեր անվա- նագներ: Նամականիշերը տպա-

գրվեցին Փարիզում, բայց մինչև Հայաստան հասնելը տեղի ունե- ցավ իշխանափոխություն, և դրանք այդպես էլ չըջանառություն մեջ չմտան:

սական), հանձնվեցին ՀԽՍՀ ֆին- ժողկոմին: Սովետական Հայաս- տանի գերբով կնքվելուց հետո դրանք սկսեցին գործածվել որպես զինանշանային դրոշմանիշեր:

Այսօր յուրաքանչյուր ֆիլատելիստ երագում է իր հավաքածուն հա- մալրել Հայաստանի առաջին հանրապետության թողարկված ար- դեն 85 տարվա պատմություն ունե- ցող մամականիշերով, ուսումնա- սիրել դրանք, հայտնաբերել նոր նրբություններ ու մանրամասներ:

Կարուժան ԱՆՏՈՆՅԱՆ

Լուսանկարներում՝ 1919թ. կիրառված 1-ին մամակա- նիշերը Հայաստանի առաջին հանրա- պետության թողարկված մամա- կանիշերը Երբված կենտրոնով մամականիշ (ֆիլատելիստները գիտեն, թե ինչ արժեք են ներկայացնում այսպիսի «վրիպակ»-մամականիշերը)

«ՇՏՐԻՒՆԵՐ ԴԻՄԱՆԿԱՐԻ ՀԱՄԱՐ»

Վլ. Սպիվակովը կերտեց Ձարեհ Սահակյանցի դիմանկարը

Աշխարհահռչակ ջութակահար, «Մոսկվայի վիրտուոզներ» կամերային նվագախմբի գեղարվեստական ղեկավար Վլադիմիր Սպիվակովը Ա. հաջատրյան համերգասրահում հանդես եկավ մենահամերգով՝ նվիրված հայ անվանի ջութակահար, ալտահար, դիրիժոր ու մանկավարժ Ձարեհ Սահակյանցի ծննդյան 70-ամյակին:

Վ. Սպիվակովը սիրով պատասխանեց մեր հարցին:

- Երբ անդրադառնում եմ Ձարեհ Սահակյանց արվեստագետին, ոչինչ չի ասվում Սահակյանց-մարդու մասին, որի նշանակությունն արվեստի համար, ոչ պակաս, գուցե և ավելի՝ կարևոր է:

- Իրավացի եք: Իմ համերգային ծրագրում ընդգրկել էի դասական այն կոմպոզիտորների ստեղծագործությունները, որոնց ապրած տարիները, իհարկե՝ հատվածաբար, կարելի է գուցա հեռել Ձարեհ Հայկովիչի կյանքին: Ընդհանրապես, լսելով ցանկացած կոմպոզիտորի երկ, ամբողջովին երևում է թե հեղինակի և թե կատարողի՝ որպես մարդու, նրանց էությունը, անգամ՝ մեզատիվ գծերը: Ծրագիրը կարելի էր խորագրել՝ «Ետիվներ դիմանկարի հա-

մար»: Ստեղծագործությունների հեղինակների անունները թվարկելուց ու փոքր-ինչ մեկնաբանելուց անգամ երևում է Սահակյանց մարդը: Այսպես.

Բրամս՝ էֆեկտներից հեռու, բայց ներքին հագեցվածություն ու բովանդակություն:

Շնիտկե՝ ժամանակի ոգու լիակատար զգացողություն: Նշեմ. հնչած ստեղծագործության հերոսը դառնում է կյանքի ցնցումի գոհ:

Արվո Պյարտով՝ հոգևորի անմախաղեպ խոր ընկալում:

Շտրաուս՝ կյանքը հիանալի է, ինքնին երջանկություն: Այն պես է սիրել ու ընդունել իբրև ճակատագրի նվեր:

Այսպիսին էին և Ձարեհ Սահակյանցի կյանքն ու ապրած տարիները: Նրա հետ ծանոթությունս կայացել է 60-ականների վերջին, երբ դեռ ուսանող էի: Հետագայում

դառնալով Սահակյանց ընտանիքի անդամ (Ձ. Սահակյանցի դուստրը՝ Սաթին, Վ. Սպիվակովի կինն է), համոզվեցի, որ ես զգացել ու ընդունել եմ Սահակյանց մարդուն այնպես, ինչպիսին նա կար:

Նրա մարդկային որակն ու հնչեցրած երաժշտությունը այնպես համահունչ էին: Իսկ ջութակը կհամեմատեի հզոր հնչողության ու արտասովոր լայն դիապազոնի նվագախմբի հետ: Ջութակահարի ձեռքերում այն հնչում էր ինտոնացիոն մաքրությամբ, հմայում շնչառության հավասարությամբ, արտահայտիչ ֆրազավորմամբ: Տեխնիկական դժվարություններ, թվում է, գոյություն չունեին նրա համար: Ձարեհ Հայկովիչի մեկնաբանմամբ, ստեղծագործությունը ունենալով եր մերկայանում ավարտուն ու, որ ամենակարևորն է, թվում էր, միայն այդպես, այդ ռիթմով, այդ հնչերանգով և տեմբրային այդ գունավորմամբ կարող էր այն կատարվել: Երաժշտի կողմից ստեղծագործությունների ոճի ու գեղարվեստական մտահղացման խոր ընկալումը, նրբաճաշակ գեղարվեստական մեկնաբանությունը, արտիստական խառնվածքը, ամենակարևորը՝ բարեկիրթ, ազնվական մարդու նրա տեսակը ապահովում էին Ձարեհ Հայկովիչի համերգների բարձր մակարդակը:

Իսկ բեմում, ինչպես կյանքում, կամ հակառակը՝ մշտապես տարբերքի մեջ, անսպառ էներգիա, ծայրասահման արտահայտչականություն, ինքնամիջոցներ:

Ս. ՂԱՆԻԵԼՅԱՆ

ՌՈՒՍՍՏՅԱՆՅԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԸՆԹՐԻՔ ՀՀ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆԸ

Վերջապես հաստատվեցին ՌԴ Դաշնային ժողովի և ՀՀ Ազգային ժողովի համագործակցության միջխորհրդարանական հանձնաժողովի կազմը և ղեկավարությունը: Երկու տասնյակ պատգամավորներից երկուսը կին են, երեքը՝ եթնիկ հայեր՝ Դաշնության խորհրդի տնտեսական քաղաքականության կոմիտեի նախագահ Հովհաննես Հովհաննիսյանը, ռուստովցի Ստեփան Շորշորովը և Դաշնության խորհրդի պաշտպանության և անվտանգության կոմիտեի անդամ Արկադի Սարգսյանը:

Հանձնաժողովի ղեկավար դարձավ Հայաստանում լավ հայտնի Նիկոլայ Ռիժկովը: Ինչպես ի պատիվ պատգամավորների տրված ընթերցի ժամանակ սասց դեսպան Արմեն Սմբատյանը, «Նիկոլայ Իվանովիչին Հայաստանում ճանաչում և սիրում են բոլորը՝ փոքր երեխայից մինչև ամենամեծները»: Սերգանի շուրջը մաս կատակում էին, թե հայ ընդդիմադիրների հաջողության և ժողովրդականության համար մնում է միայն առաջնորդ ունենալ:

հենց Ռիժկովին, որը Հայաստանում սիրված և ընդունելի քաղաքական գործիչ է:

Ռիժկովի տեղակալը դարձավ Հայաստանում լավ հայտնի Կոնստանտին Չատուկյանը: Ու թեև շարքային հայը նրա անունը լսելիս չի հուզվի, ինչպես խՍՀՄ Մախկին վարչապետի դեպքում, ուզում եմ հիշեցնել, որ պատգամավորական խմբում նա թերևս Հայաստանի առավել նվիրված և հուսալի բարեկամն է: Դա ստուգված է ժամանակի ընթացքում: Դեռ 90-ական թթ. սկզբներին հենց նրա մասնակցությամբ Պետդուման ընդունեց Օսմանյան կայսրությունում իրականացված Հայոց ցեղասպանությունը դատապարտող բանաձև (այն ժամանակ նա գլխավորում էր ԱԴՀ գործերի կոմիտեն): Այն ժամանակ հենց նա կազմակերպեց Լեռնային Ղարաբաղին նվիրված խորհրդարանական լուսններ, երբ Պետդումայում առաջին անգամ հնչեց Ղարաբաղի մերկայացուցչի՝ ԼԴՀ նախագահ Ռոբերտ Զոհարյանի ելույթը: Ի դեպ, նրա հայրը 1930-ական թթ. Հայրուրում ծառայած խորհրդային սպա էր:

Ձինվորականի որդի է մաս Սերգեյ Իվանովիչ Կոլեսնիկովը: Նա ընթերցի ժամանակ խոստովանեց, որ ծնվել է Գյումրիում, որտեղ էլ անցկացրել է մանկությունը (ի դեպ, ինչպես պարզվեց, սովորել է Կիրովի անվան թիվ 2 դպրոցում, ՀՀ դեսպանության մերկայիս խորհրդական Ռոբերտ Անանյանի հետ):

Իսկ Հյուսիսի և Հեռավոր արևելքի հարցերի կոմիտեի անդամ Իգոր Չեռնիշենկոն մերկաներին զարմացրեց իր հայ տատի մասին պատմելով:

Ելույթ ունենալով, Նիկոլայ Ռիժկովը հայտնեց, որ հունիսի սկզբներին պատգամավորական խումբը կմեկնի մասնակցելու միջխորհրդարանական հանձնաժողովի առաջին նիստին:

Ի դեպ, նորաստեղծ հանձնաժողովի անդամները հրավիրված են մասնակցելու «Ռուս-հայկական միջշրջանային համագործակցություն. վիճակը և հեռանկարները» խորհրդաժողովին, որը մայիսի կեսին կանգնի Երևանում:

ՀՅՈ

ՏՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Տրոյական պատերազմը համաշխարհային պատմության այն դրվագներից է, որի մասին քեզ կպատմի թե՛ երթուղային տաքսու վարորդը, թե՛ պետական չինովնիկը: Միակ մարդը, ով ոչինչ չի կարող ասել այդ պատմական անցքի մասին, մասնագետ պատմաբանն է: Բանն այն է, որ պատմաբանի տրամադրության տակ ոչ մի վավերական փաստաթուղթ չկա, որով հնարավոր լինի ապացուցել Տրոյական պատերազմի մասին, բացի Հոմերոսի «Իլիական» և «Ոդիսական» պոեմներից և աղբյուրիկ հնագիտական նյութերից, որոնք, ընդ որում, մասամբ փչացել են դիլետանտների «շնորհիվ»: Ավելի ուշ Տրոյական պատերազմը դարձել է նյութ Վերգիլիոսի «Էնեական» պոեմի և այլ հեղինակների տարբեր ստեղծագործությունների համար, որոնցում նույնպես պատմությունը միահյուսվել է մտացածրի հետ: Ինչպես հատին է առասպելներից, այդ պատերազմի առիթը եղել է Տրոյայի թագավոր Պրիամոսի որդու՝ Պարիսի կողմից Սպարտայի թագավոր Մենելայոսի կնոջ՝ գեղեցկուհի Հեղինեի առևանգումը: Ավելի ուշ ասերեն այս առասպելը լրացրել են Պելևսի ու Թետիսի հարսանիքի մասին պատմություններով: Այդ հարսանիքին հրավիրված են եղել բոլոր աստվածները, բացի երկպառակության աստվածուհի Էրիսից: Վրեժ լուծելու համար Էրիսը հրավիրյալների առաջ նետում է ոսկե խնձոր՝ «ամենագեղեցիկին» մակազրույթամբ: Արեմաս, Հերա և Ափրոդիտե աստվածուհիների միջև վեճ է ծագում, թե

ում է պատկանելու այդ խնձորը: Պարիսը լուծում է վեճը՝ կռվախնձորը տալով Ափրոդիտեին, որը իբրև խոստացել էր նրան աշխարհի ամենագեղեցիկ կնոջ՝ Հեղինեի սերը: Աստվածուհին օգնում է, որ Պարիսն առևանգի Հեղինեին: Այնժամ Հուստանանի գրեթե բոլոր մարզերից ու քաղաքներից իրենց զորքերով ժամանում են թագավորները, ովքեր մի ժամանակ հավակնել էին ստանալու Հեղինեի ձեռքը և միմյանց հետ կապվել երդումով, որ միշտ կօգնեն նրան, ում կինը կդառնա Հեղինեն: Ըստ Հոմերոսի, հույների բանակում եղել է հարյուր հազար ռազմիկ և 1186 նավ: Հույների զորքը գլխավորում էր Մենելայոսի եղբայրը՝ Միկենեի թագավոր Ագամեմնոնը: Տրոյայի դեմ հանդես են եկել հայտնի հերոսներ Նեստորը, Այաքս եղբայրները, Աքիլլեսը, Ոդիսևսը և ուրիշներ: Ըստ Մովսես Խորենացու, Տրոյական պատերազմին, Տրոյայի կողմում, մասնակցել է հայ մահապետ Ջարմայրը, որն առաջնորդել է հայկական և եթովպական զորքը, վիրավորվել ճակատամարտում և զոհվել:

Հետհոմերոսյան պատմությունները պատերազմի մասնակից դր հերոսների անուններ են հավելում...

Սա առասպելն է: Իսկ ի՞նչ են ասում փաստերը: Միանգամայն ստույգ հայտնի է, որ Տրոյան ոչ միայն գոյություն է ունեցել, այլև նույնիսկ կործանվել է: Պատերազմը տեղի է ունեցել մոտավորապես մ.թ.ա. 13-րդ դարում: Տրոյացիների հակառակորդն էին հույները, որոնք քաղաքի պարիսպների մոտ էին հայտնվել ոչ միայն մայրցամաքային Հուստանանից, այլև Էգեյան ծովի կղզիներից: Պահպանվել են մաս փաստաթղթեր մ.թ.ա. 13-րդ դարում գոյության վերջին տարիներն ապրող խեթական թագավորության արխիվներից, որոնցում հիշատակվում է ինչ-որ Աքիլլայոս պետության մասին, որն, իբր իր հզորությամբ

չի գիշել այն ժամանակների այնպիսի հզորագույն պետությունների, ինչպիսիք էին Եգիպտոսը, Բաբելոնը և Ասորեստանը: Այդ առեղծվածային պետության գտնվելու վայրն այնքան էլ հստակ չէ: Ենթադրաբար այն կարող էր գտնվել Հռոդոսում, Կիպրոսում, Կրետեի մոտ կամ Փոքր Ասիայում:

Իսկ ովքե՞ր են տրոյացիք: Ըստ պատմաբանների, Տրոյայի եթնիկ կազմը բավական խայտաբղետ էր. այն բնակեցված էր փոքրասիական տարբեր ցեղերով (խեթեր, փոյուզիացիներ, լիբիացիներ): Ենթադրում են նաև, որ նախքան պատերազմը Տրոյայի ազգաբնակչության զգալի մասը կազմել են հույները, որոնք իրենց հայրենակիցներից շուրջ հինգ հարյուր տարի շուտ էին հայտնվել Փոքր Ասիայում: Ինչևէ, նույնիսկ հստակ չեն ռազմական գործողությունների մասշտաբները: Փիտնականներից ոմանց կարծիքով, Տրոյական պատերազմը իրոք տեղի է ունեցել, բայց այնքան էլ ահասարսուռ ու վիթխարի չի եղել, ինչպես ներկայացնում է Հոմերոսը: Նույնիսկ Տրոյական պատերազմի մասին վկայող բուն ավանդազրույցում խառնված են տարբեր դարաշրջաններ: Հատկապես ո՞ր դարաշրջանին է վերաբերվում Աքիլլեսի վահանի նկարագրությունը դժվար է ասել:

ԻՆՉ Է ԳՏԵԼ ՇԼԻՄԱՆԸ

«Ոդիսական»-ից բացի ոչինչ ավելի չկար: Չկար նաև գիտարշավի համար պահանջվող գումարը: Ֆինանսական խնդիրը, կարելի է ասել, նա լուծեց առաջին հերթին. Հլիմանը ճիշտ ժամանակին մեկնեց Ամերիկա, ուր նրան ամեն քայլափոխի հաջողություն էր սպասում: Հայտնվելով «ոսկե տեղի»՝ Էպիկենտրոնում՝ Հլիմանը կարողացավ մեծ հարստություն դիզել և դառնալ իսկական միլիոնատեր: Դրանից հետո նա մեկնեց ամեն ինչ թողնել և ուղևորվեց Փոքր Ասիա, որտեղ 1870թ. ձեռնամուխ եղավ Հիսարիկ բլրի պեղմանը: Ընդ որում հետաքրքիր է, որ պեղումների վայրը ընտրելիս նա առաջնորդվել էր ընդամենը Հոմերոսի պոեմներով ու մեկ էլ սեփական կամխազագեցմամբ, և, որքան էլ որ տարօրինակ էր, Հլիմանը սկզբում չէր սխալվել: Այնուամենայնիվ, նա գերծննաց սխալներից: Հլիմանը համոզված

էր, որ իսկական՝ այսպես կոչված հոմերոսյան Տրոյան պիտի որ ամենախորքում լինի, ուստիև խլուրդի պես սկսեց փորել իր ու դուրս թափել այն ամենն, ինչ խոչընդոտ էր թվում նվիրական քաղաքին հասնելու ճանապարհին: Արդյունքում նա անդառնալիորեն վնասեց այն նույն Տրոյան, որն ականա շրջանցեց: Հլիմանի հայտնաբերած քաղաքը 1000 տարով հին էր Պրիամոսի քաղաքից: Փոխառենը այնտեղ լիքը ոսկի գտավ, և ամենախաղեպ հաջողությունից արբեցած Հլիմանը, վախճանվել իր վարձած բանվորների ազատությունից, գիշերվա քողի տակ հարուստ գտածոն լցրեց մի մեծ հակի մեջ և տեղափոխեց ավելի ապահով տեղ: Եվ մինչև մահ ու գերեզման Հլիմանը համոզված էր, որ իրականացրել է իր երազանքը: Այն, որ նա սխալ էր թույլ տվել, հայտնի դարձավ միայն 19-րդ դարի վերջին:

Ոմանց համար Հեմրիս Հլիմանը Տրոյան հայտնաբերած հանձարեղ հնագետ է, մինչդեռ մյուսների համար ընդամենը երջանիկ աստղի տակ ծնված գանձ որոնող է, ով հանուն գիտության քիչ մնաց ոչնչացնի այն ամենը, ինչը հրաշքով պահպանել էր պատմությունը: Անվիճելի է մի բան. Հլիմանը արկածախնդրի հակումներով հսկական էնտուզիաստ էր, որի տրամադրության տակ Հոմերոսի «Իլիական»-ից ու

ԱՐՏԵՄԻՍԻ ՏԱՃԱՐԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Հալիկարնաս քաղաքից 200կմ հեռավորության վրա, Փոքր Ասիայի ամենահարուստ նավահանգստային քաղաքներից մեկում Եփեսոսում մ. թ. ա. 550թ. Կրեսոս արքայի պատվերով սկսեց կառուցվել Արտեմիս աստվածուհու հսկայական տաճարը, որի ճարտարապետն էր ոմն Կերսիֆանոս: Ճիշտ է, նա ուներ կրոնական կառույցների նախագծման փորձ, այնուամենայնիվ, Արտեմիսի տաճարն իր մեծությամբ աննախադեպ էր. Կերսիֆանոսի մտահղացմամբ, Արտեմիսի տաճարը պետք է ամբողջովին մարմարապատ լիներ և ունենար 126 հսկայական սյուներ: Դրա համար շատ կարևոր էր, որ շինարարների տրամադրության տակ լինեին վիթխարի քարաբեկորներ: Իսկ քարահանքերը Արտեմիսի տաճարի կառուցման վայրից 14կմ հեռավորության վրա էին, և ամհրաժեշտ էր այդ ծանր քարաբեկորները (որոնց մեջ հանդիպում էին մինչև 40 տոննանոցներ) բերել-հասցնել շինարարական: Այդ ժամանակներում քարաբեկորների տեղափոխման Կերսիֆանոսի կիրառած եղանակներն առավել արդյունավետ էին, քան նրանք, որոնք օգտագործում էին հին եգիպտացիք: Կերսիֆանոսը հայտնագործեց կենդանաբաշի օգնությամբ քարերը տեղից հանելու համար եղանակը: Սյուների կլոր բեկորները կապակայուն էին տախտակներով և քարշ էին տալիս եզերի օգնությամբ: Իսկ ոչ կլոր քարաբեկորները (որոնց մեջ կային մինչև 9 մետր լայնության հասնողներ) ավելի բարդ էր տեղափոխել: Այնուամենայնիվ, գտնվեց նաև այդպիսի քարաբեկորների տեղափոխման ձևը. դրանք տեղադրվում էին զույգ անիվներով սայլերին, որոնք քարշ էին տալիս եզերից:

Արտեմիսի տաճարի չափերը 50x100 մետր էր, այսինքն՝ Կերսիֆանոսին ցնցած եգիպտական Պարթենոն տաճարից երկու անգամ մեծ: Այն շրջապատում էր 18 մետր բարձրության հասնող սյունաշարը: Գլխավոր խնդիրներից մեկն էլ 5-10-տոննանոց վիթխարի կամարները բարձրացնելն էր: Կերսիֆանոսը օգտագործեց ներկայիս գյուղական ջրհորների ամբարձիչ կռուկները հիշեցնող բարձրակները, որոնք, իհարկե, ավելի մեծ բեռնունակություն ունեին:

Արտեմիսի տաճարի կառուցման ժամանակ ի հայտ եկավ ևս մեկ, քվում է թե, անլուծելի խնդիր. հսկա սյուները պետք է տեղադրվեին համապատասխան տեղում, իսկ տեղադրելուց հետո էլ հաճախ անհրաժեշտություն էր լինում (կատարյալ ճշգրտություն անպահովելու համար) այս կամ այն կողմ «հրել»: Կերսիֆանոսը պետք է համոզված լիներ, որ 10-տոննանոց կամարները ճշգրտորեն են տեղադրված, հակառակ դեպքում ամբողջ կա-

ռույցը կարող էր լուցկու տուփի պես փլուզվել: Ճարտարապետը մի պահ նույնիսկ ուզում էր ինքնասպան լինել, երբ պարզեց, որ կառույցի մի հատվածը նստում է: Նման խնդրի հետ ժամանակին բախվել էին նաև հին եգիպտացիք, երբ պահանջվում էր 60-տոննանոց քարադամբան իջեցնել 30մ խորության հորը: Այդ ժամանակ եգիպտացիք պարզ լուծում գտան. նրանք հորը լցրեցին ավազով և քարադամբանը դրեցին ավազի մակերեսին: Այնուհետև սկսեցին ավազը դուրս հանել հորից. ավազի պակասելուն զուգընթաց դամբանն աստիճանաբար ցած էր իջնում: Կերսիֆանոսը կիրառեց եգիպտացիների այդ եղանակը Արտեմիսի տաճարի հիմքի վրա սյուները տեղադրելիս. այն տեղում, որտեղ պետք է տեղադրվեին ծանր քարաբեկորները, դրվում էին ավազով լի պարկեր, որոնց վրա էլ շարում էին քարաբեկորները: Այնուհետև պարկերը պատռելով՝ ավազը աստիճանաբար դատարկում էին, ինչը հնարավորություն էր տալիս, որ շինարարները առանց դժվարության գոլշորեն տեղաշարժեին քարաբեկորները ու միանգամայն ճշգրիտ տեղը դնեին: Արտեմիսի տաճարի շինարարությունը տևեց շուրջ 50 տարի, և Կերսիֆանոսին, ցավոք, բախտ չվիճակվեց ապրել մինչև տաճարի «շահագործման հանձնելը»: Աշխատանքները ավարտին հասցվեց Կերսիֆանոսի որդու՝ ղեկավարությամբ: Տաճարը դարձավ տեսարժան վայր, բայց երբ ծնվեց Ալեքսանդր Մակեդոնացին, ողբերգություն տեղի ունեցավ: Լեզենդի համաձայն, ապագա մեծ զորավարի ծննդյան գիշերը աստվածուհին լքեց տաճարը՝ Ալեքսանդրին ավելի մոտ լինելու համար: Եվ մինչ աստվածուհին հովանավորում էր նորածին Ալեքսանդրին, մ. թ. ա. 356թ. Յերոստատես անունով ինչ-որ մարդ, որն, ըստ գրական աղբյուրների, համակված էր իր անունը պատմության մեջ հավերժացնելու մոլի գաղափարով, հրկիզեց հռչակավոր տաճարը: Այն կայծակնային արագությամբ բոցավառվեց. քանի որ տանիքն ու աստիճանները փայտաշեն էին, և այրվող գերաններից մեկի հարվածը սյունաշարին անգամ բավական եղավ, որ Արտեմիսի հոյակերտ տաճարը մի քանի ժամում հիմնահատակ խորտակվեց: Այնուամենայնիվ, Արտեմիսի տաճարին վիճակված էր հառնել մոխիրներից: Մեծ հրդեհից հետո այն վերակառուցվեց, և տաճարը դարձավ երրորդ աշխարհի յոթ հրաշալիքների քվում: Ու թեև մոլահակ չարագործի անունը ջնջվեց բոլոր տարեգրություններից, այնուհանդերձ, նրա անունը հասավ մինչև մեր օրերը և դարձավ «անփառունակ» բառի հոմանիշը:

Հալիկարնաս քաղաքից 200կմ հեռավորության վրա, Փոքր Ասիայի ամենահարուստ նավահանգստային քաղաքներից մեկում Եփեսոսում մ. թ. ա. 550թ. Կրեսոս արքայի պատվերով սկսեց կառուցվել Արտեմիս աստվածուհու հսկայական տաճարը, որի ճարտարապետն էր ոմն Կերսիֆանոս: Ճիշտ է, նա ուներ կրոնական կառույցների նախագծման փորձ, այնուամենայնիվ, Արտեմիսի տաճարն իր մեծությամբ աննախադեպ էր. Կերսիֆանոսի մտահղացմամբ, Արտեմիսի տաճարը պետք է ամբողջովին մարմարապատ լիներ և ունենար 126 հսկայական սյուներ: Դրա համար շատ կարևոր էր, որ շինարարների տրամադրության տակ լինեին վիթխարի քարաբեկորներ: Իսկ քարահանքերը Արտեմիսի տաճարի կառուցման վայրից 14կմ հեռավորության վրա էին, և ամհրաժեշտ էր այդ ծանր քարաբեկորները (որոնց մեջ հանդիպում էին մինչև 40 տոննանոցներ) բերել-հասցնել շինարարական: Այդ ժամանակներում քարաբեկորների տեղափոխման Կերսիֆանոսի կիրառած եղանակներն առավել արդյունավետ էին, քան նրանք, որոնք օգտագործում էին հին եգիպտացիք: Կերսիֆանոսը հայտնագործեց կենդանաբաշի օգնությամբ քարերը տեղից հանելու համար եղանակը: Սյուների կլոր բեկորները կապակայուն էին տախտակներով և քարշ էին տալիս եզերի օգնությամբ: Իսկ ոչ կլոր քարաբեկորները (որոնց մեջ կային մինչև 9 մետր լայնության հասնողներ) ավելի բարդ էր տեղափոխել: Այնուամենայնիվ, գտնվեց նաև այդպիսի քարաբեկորների տեղափոխման ձևը. դրանք տեղադրվում էին զույգ անիվներով սայլերին, որոնք քարշ էին տալիս եզերից:

ՈՌԻՍԱՏԱՆՑԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԸՆԹՐԻՔ ՀՀ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆԸ

228

սերին Սամարայում կանցկացվի ՌԴ Դաշնության խորհրդի նախագահ Սերգեյ Միլոսեդովի և ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Արթուր Բաղդասարյանի մասնակցությամբ: Չեն կարող ճշել, որ Սամարայի քաղաքապետ Գեորգի Լիմանսկու մանկությունը և անցել է Դարաբաղում, ինչը նա հաճույքով վերհիշում է և պատմում:

Այսպիսով, արդեն հայտնի են ռուսաստանցի այն պատգամավորների անունները, որոնք կոչված են գտնել ի պաշտոնե սիրելու Հայաստանը: Ինչը, ավաղ, չի կարելի ասել ՌԴ և ՀՀ տնտեսական համագործակցության միջկառավարական հանձնաժողովի մասին:

Ինչպես հայտնի է, դրա ռուս համանախագահը՝ նախկին փոխվարչապետ Բորիս Ալյոշինը, կառավարության վերա-

կազմումից հետո, ըստ կարգի (նա դարձել է դաշնային գործակալության ղեկավար) այլևս չի կարող զբաղեցնել այդ պաշտոնը: Շատ ավտոս: Դա սակավաթիվ դեպքերից մեկն էր, երբ հայի բախտը բերել էր: Նրա պաշտոնի համար քննարկվում է տրանսպորտի և կապի նախարար Իգոր Լևիտինի թեկնածությունը:

Ի դեպ, Ադրբեջանի հետ համագործակցության համաձայնագրի անհրաժեշտ զբլխավորում է Վիկտոր Խրիստենկոն: Իսկ վրացիների գործերը մերինից էլ վատ են: Նրանք առանց համաձայնագրի են մնացել անհամեմատ շուտ՝ անցյալ աշնանը Կլեբանովի հրաժարականից հետո:

Եվ վերջինը: Վերոհիշյալ պատգամավոր Կոլեսնիկովը բաժակաճառ ասելիս նշեց, որ հայերեն բոլոր բառերից իրեն ամենա-

շատը դուր է գալիս «ցավը»՝ կայացավ, ամուսնացավ, ցավդ տանեմ...

Իմ նախընտրած բառերից մեջ «ցավը» չի մտնում, բայց կարող եմ ասել, որ այն հնարավորինս արտահայտիչ կերպով վերարտադրում է բազմաթիվ ռուսաստանցիների ներկայիս վերաբերմունքը Հայաստանի դեպքերի առթիվ: «Մեր մասին ի՞նչ են խոսում Մոսկվայում» հարցն այսքան հաճախ ինձ տալիս էին միայն դարաբաշյան շարժման սկզբնական շրջանում: Ի տարբերություն այն տարիների, հիմա Մոսկվայում «ձեր մասին շատ ավելի քիչ են խոսում»: Բայց երևանի այսօրվա դեպքերը, իրոք, ցավ են պատճառում նրանց, ովքեր Մոսկվայում ամուսնաբեր չեն Հայաստանի և հայերի հանդեպ:

Լուսիկ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ

Վահե ԱՎԵՏՅԱՆ

ԻՆՉՈՐ ՏԵՂ՝ ՎԱԼՀԱԼԼԱՅՈՒՄ

Ոստիկանական ուղղաթիռն իջնում է սահառ ղաշտում կծկված մի խումբ հայերի վրա: Խեղճերը, դեմքերը թաքցնելով պրոթեկտորից, կարծում են, որ չեն երևա: Սահամանի բերանին լույսերը հանգցրած մեքենայում նստած նայում են ուղղաթիռից դուրս թափվող գերմանացի մեմբերին ու շներին, որոնք մի ակնթարթում կծկված հայերին քարշ են տալիս թռչող վիշապի որովայնը: Հանկարծ գլխումս ծնվում է՝ պստիկը. սպորտային մեծ պայուսակի մեջ ախր մեկ օրական պստիկն է:

Մեկ օր ընդամենը առաջ ծնած, վտիտ այն աղջիկը, որի անունը չգիտեմ, չէր կարողանում երեխային տանել, այդ պատճառով պայուսակում անկողին էին սարքել ու փախել գերմանական հիվանդանոցից, որովհետև վճարել չէին կարող, իսկ փողոցում առաջին վաճառի ունենալ չէին համարձակվել: Փախչում էին գերմանացի մեմբերից դեպի Դանեմարք միացած մի քանի ուրիշ գաղթական հայերի մի հերթական խմբի: Սպասում էի, որ անցնեն սահմանը, տանեն Կոպենհագեն: Տեղ չհասան, վերջին հարյուր մետրը չկարողացան անցնել: Հիշում եմ պստիկի համագիտ ու ոչ մի բան չկասկածող դեմքն ու լակոտի նման գոռալը: Փոքրիկի ծնողները ոչ մի օտար լեզու չգիտեին: Դուրս եմ բռնում մեքենայից, որովհետև պայուսակը դեռ դաշտում է: Չհասցրի անգամ երկու քայլ վազել, չորս դանիացի եզի նման մեմբեր թևերս ուղրեցին ու տարան դեպի իրենց մեքենան: Աչքի պոչով նկատեցի, որ գերմանացու հետ մայրիկը վազեց, վերցրեց իր ծագին, ետ վազեցին, ու սպորտային պայուսակի մեջ հանգիստ պառկած հրեշտակը թռավ իր հայրիկի ու մայրիկի հետ: Թեթևություն իջավ վրաս, իսկ դանիացի քառակուսի գլխով և բռնցքներով ոստիկանը զարմացած զննում էր գոհունակ դեմքը:

Նստած եմ մի այնպիսի ծակում, միլիոն անգամ փորձես կռահել չի կռահվի: Դանիայի ու Գերմանիայի սահմանի վրա ինչ-որ կոլլապսի ոստիկանության մեկուսարանում եմ, որտեղ ինձից առաջ երկի մարդ չի նստել, որովհետև այդտեղ դժվար թե ինչ-որ մեկը գա: Նման անհույս չու անգամ Հայաստանում չեմ տեսել: Դանիացի մեմբերի քեֆին էլ քեֆ չի հասնում: Վերջապես հանցագործ են բռնել, հաստատ թերթեր են ուղում ընկնել, հերոս են, գործ են արել ու փքված, ինքնագոհ դեմքերով, հոգեբանորեն ինձ ճնշելով, սկսում են հարցաքննություն չի ստացվում հենց սկզբից: Իրենց հարգող դանիացիների նման չեղճերենից տրաբում են ու չեն ուզում խոսել, իրենց դաներենը ինչ-որ տեղական բարբառ է, բան չեն հասկանում, անգլերեն են գիտեմ, իրենց՝ ոչ, գերմաներեն իրենց գիտեմ, ես՝ ոչ: Մտանք փակուղի:

Տեղացի ոստիկաններն են, երկի վերջին անգամ մարդ են բռնել երբեք, ու հիմա էլ տմարող ոչ մի մարդկային լեզվով չի խոսում - ես, այսինքն: Օգնության եկավ ինչպես միշտ մայրենին - ես՝ հայերեն, իրենց

դաներեն, ամեն ինչ շատ լավ ընթացավ այդ պահից, ինչպես և պետք էր սպասել:

Տեղերը շատ «օպերատիվ գործ սարքեցին», և, քանի որ շվեդերենն ու դաներենը գրավոր նման են, հասկացա, որ ուզում են ինձ ծակը կոխել մի երեք - չորս տարով՝ մաքսաներգության սահմանները անօրինական մարդ անցկացնելու համար: Գրեցին, գրեցին, հազար տեղ ստորագրեցին, դրեցին դեմ, ու դաներեն մեկն ասում է՝ ստորագրի: Հո չե՞ք խփնվել, արա՛, էս ի՞նչ եք դեմ տվել, բան չեմ հասկանում:

«Translate, translate!»:

«Translate» - ք հասկացան ու խիստ տղխրեցին: Մի քիչ պաուզայից հետո սկսեցին խոսել իրար հետ իրենց աբորիգեններենով: Աչքս կապվ էմ պահին, որ խոսակցությունը բավականին տաքացավ ու աղոտ հիշեցնում էր մեր ավանդական «արա՛, էս ինչ կրակն ընկանք»-ը:

Ուսս հրելով զարթնացրին, առաջս անուշաբույր տաք սուրճ դրեցին, հարցրին՝ կա՞ք ու շաքար ուզո՞ւմ եմ, թե՞ ոչ: Ուզեցի: Դժվամությամբ գնացին՝ բերեցին: Հասկանում եմ տղերքին, ամեն մեկը մի հատ գութան կքաշի, արտ կվարի, ծանր են, դժվար են շարժվում: Ասացին «translate, translate» - զանգեցին մի տեղ, հեռախոսի բարձրախոսի մի հատ կայքադիկ ասում է, որ անունը Մորտեն է, Կոպենհագենից է խոսում, թարգմանիչ է, ու մենք ինչ հաշմեք՝ թարգմանելու է: Ասաց, որ բոլորովին չշտապեմ ու համգիստ ջերմիկ գրուցեմ, որովհետև յուրաքանչյուր վայրկյանի համար իրեն անագին վճարում են:

- Ուզո՞ւմ ես երեք օր հաշմեք, - հարցրի, - բայց փողի կեսը տա:

Մի տասը րոպե հռչառաց ու փող աշխատեց, հետո հարցրեց, թե ո՞նց եմ ընկել էս ծակը, առանց պատասխան լսելու մի տասը րոպե էլ հռչառաց, հանգստացավ ու սկսվեց: Անուն, ազգանուն, բլա, բլա բլա... Որտե՞ղ, հասցե, անձնական համար, բլա, բլա, բլա...

- Ի՞նչ էիր անում պետական սահմանի վրա:

- Հանգստանում էի:
- Ինչի՞ց էիր հանգստանում:
- Հոգեկոշոց:
- Ինչի՞ց էիր հոգեկոշոց:
- Մեքենա վարելուց:
- Որտեղի՞ց ես վարել:
- Սթրեյլմից:
- Ու՞ր ես գնում:
- Յարիս մոտ:
- Յարի որտե՞ղ է ապրում:
- Ես չեմ գիտում:
- Անուն ի՞նչ է:
- Ինչու՞:
- Անունացած կին է, չեմ կարող վարկաբեկել...
- Ինչպե՞ս ես գնում մոտը, որ ամուսնացած է:
- Անուսինը գիշերներն աշխատում է, հենց տնից գնում է, գնում եմ: Անուսինը ոստիկան է...
Ասա՛... «Ֆա՛ք, ֆա՛ք», եսին ինչ, շու-

խուր, այլալված դեմքով մենք ինչ-որ բան է գոռում, մյուսները մեղացած համարտեցնում են էլի ինչ-որ գոհ ձեն հանելով, Մորտենն էլ մեկ ինչ-որ բան է ծվծվում, մեկ հռչառաց ու ասում է, որ սենց պատմություն կյանքում չի լսել: Մի տասը րոպե էլ խոսեցին, բորբոքվեցին, Մորտենն ասաց հիմա դրանցից մեկը կտանի քեզ մեքենայի մոտ: Հաջողություն քեզ, մնում է միայն մի հատ թուղթ ստորագրես, ցույց կտան որտեղ...

- Չէ:

- Ի՞նչ է:

- Չեմ ստորագրի:

- Ինչու՞, հասարակ բան է, գործը չի, պարզապես՝ որ եկար, գնացիր, բողբոջումես...

- Չէ, չեմ կարող, կրոնս թույլ չի տալիս:

- Դու ի՞նչ կրոն ունես:

- Բուճի:

- Եղ ի՞նչ կրոն ա:

- Իմ կրոնն ա, պրոֆեստ էլ ես եմ:

Այստեղ միջամտեց մեմբերից մեկը, եմթադրում եմ, որ ասածը հայերեն կհնչեր. «Արա՛, շինիք գլուխներս, արի քեզ հասցնեք ավտոյի, շառք քաշի գնա»:

Ճանապարհին հանկարծ Սքոնեի բարբառով շվեդերեն ասաց.

- Ուշ է, արի մեր տանը քնիր, առավոտ կգնաս:

- Շվեդերեն որտեղի՞ց գիտես:

- Տաստ շվեդուհի է, անընդհատ գնում-գալիս եմ:

- Բա ինչու՞ ոստիկանատանը չէիր խոսում:

- Վատ եմ նայում շրջապատում:

- Հետաքրքիր մարդիկ եք, մեկը մյուսից թաքցնում եք ձեր ու, ինչ լինելը, բայց մեզ ու աղբեղանցիներին դասեր եք տալիս:

Դիմավորեց մեզ կիսաքուն ու կիսամերկ մի հյուսիսային ջքմաղ:

Ոստիկանը բնօրինակ ինձ էր նայում - տես, ես ինչ ունեմ, դու չունես...

Հարիֆ, դու իմ ջքմաղին չես տեսել, ու հեշ պարտադիր էլ չի, պարզապես բռնել էլ է ջքմաղ... Հյուսիսային գեղեցկուհին իրեն պահպանողականորեն կարգի բերեց մեծ մի խալաթի մեջ: Նա մեզ հայավարի պատաններ կերցրեց ու թեյեր խմացրեց, որովհետև որոշեց, որ անպայման մրսած կլինենք ու ենթարկեց մեզ ֆեմինիստական ծայրահեղ դոմինանտ թեյաբուժության: Պատշաճաբուն ծխում էի, ոստիկանը հարցրեց՝ իմ ինչն էին ձերբակալվածները:

- Իմ հայերը:

- Ազգականներ չէի՞ն:

- Ոչ:

- Որտեղի՞ց էիր ճանաչում բա:

- Չէի ճանաչում, պարզապես ինչ-որ մեկը պատմեց. - նորածին... ոտքով սահման անցնել... ծնեմ... - ես էլ եկա: Չհասա, ինչպես տեսնում եմ:

- Ծա՞նր է Հայաստանում:

- Թեթև չէ:

- Դուք իրար օգնում եք, հիմունք եմ ձեզ: Դանիացի չէր անի:

- Չես կարող վստահ լինել:

- Որ մենք օգնում ենք իրար, ու որ դա-
նիացին չէր անի: Համագամքներն են
որոշում: Դուք վերջին ժամանակներս
պարզապես երկի հանգամանքի դեֆիցիտ
ունեն, իսկ Հայերը մի հազար տարի է համ-
գամանքից հանգամանք են անընդհատ
ընկնում: Մի խառնվի իրար, եթե նույնիսկ
մենք ճամփորդին բերում է տուն գիշերե-
լու, նշանակում է ամեն ինչ կորած չէ դեռ:

Վալիալլայի արևն իմ անփոփոխ նշան
գույնի երազներից զարթնացրեց ինձ նո-
րից Կայի մեջ: Չյունների թագուհու երկ-
րում, ու իմ առած սրտի առաջին թելա-
դրանքը եղավ նայել կողքիս սեղանիկի
վրա թողած ժամացույցին: Լռության ու
լույսի համադրումից հասկացա, որ կես-
օրից անց է, ու մենակ եմ տանը: Ժամա-

ցույցը մեքենայիս բանալիների հետ դըր-
ված էր մի մեծ թղթի վրա: Կարմիր հաստ
ֆլումաստերով գրած երկտող էր. «Հայ, մե-
քենադ բերել եմ բալ: Լիքը բաք բենգին
են լցրել, չգիտե՞ի՞ դրամ ունես, թե ոչ:
Մինչև Արցախը կբավարարի: Բարի ծա-
նապարհ: Մենք:

7.4. Օրենքներ մի՛ խախտիր»:

ՄԻԵՍՏԱՅԻՑ ՄԻՆՉԵՎ ՖԻԵՍՏԱ

Խաղողի թառմեքի հովի տակ, հսկա,
օվալ սեղանի շուրջ հավաքված, խալա-
կան գերդաստանի անդամները տոմա-
տոտ երեսները միաժամանակ շուռ են
տալիս իմ կողմ: Նույնիսկ գերդաստանի
հոր գիրկը նստած սիրելի, երկու-երեք
տարեկան թոռնիկը վայնասունը կտրում
է: Բոլորի թթված դեմքերն արտահայտում
են միևնույն անգիջում զգվածը: Հետո կի-
մանան, իհարկե, թե ինչ ասել է խալալական
գերդաստանի սիեստա՝ ու նա, ով այդ ժա-
մերին ընտանիքի հետ չէ, անասուն է հա-
մարվում: Հիմա, դեռ ամեն ինչին անտեղ-
յակ, 1500 կմ անընդհատ մեքենա վարե-
լուց հետո, մտել եմ Խալալի և ուզում եմ
ճաշել. առաջին ռեստորանում կանգնել եմ
ու վայելում եմ առաջին կոնսուկտոս
առաջին խալալացիների հետ. սրանք՝ մի
ամբողջ գերդաստան, ինձ նայում են ոնց
որ խոզի ու լուռ սպասում են մինչև պա-
պան խոսի: Պապան չի խոսում: Լարունն
աճում է:

- Դուք կարող է խալալացի եք ու Կառ-
լենների հորքերի տղերքն ու Բերլուսկո-
նիի մորթուրի աղջկերպ եք, բայց ես էլ
հայ եմ, Միմո Միտի, խելոյի, խելոյի թաղի
Ավետանցից, ու մի հատ ընենց զգվածի
դեմք կարգեմ՝ ամբողջ ցեղով կցռեք,-
ասում եմ հայերեն:

Լավ տղերքի անուններ ու ոչ անգլերեն
լեզու լսելուց, թե դեմքիս հարգանք պար-
տադրող հայկական տարբերակով
զգված արտահայտությունը ազդված խա-
լենն հրավիրում է ներս: Գերդաստանի
շվարած դեմքերից դատելով՝ կատարվել
է բացառիկ մի բան: Օտարական՝ սիես-
տայի ժամանակ, չլսված բան է: Աստիճա-
նաբար առաջանում են գերդաստանի ան-
դամների ասոցիատիվ անունները: Նա-
յում եմ դեմքերին ու տեսնում, որ բոլորին
տեսել եմ Հայաստանի տարբեր գյուղե-
րում, իսկ մի երկուսին էլ՝ անգամ Վրաս-
տանում ու Ադրբեյջանում: Դոն «Վարու-
ժը» ձեռքի լայն շարժումով հրավիրեց
նստել իրենց հետ՝ ռեստորանում նոր սե-
ղան գցելուց խուսափելու համար: Հետո
կիմանա՞մ, որ ռեստորանները եւ մնացած
բիզնեսները բացվում են երեկոյան վեցից
հետո, երբ գերդաստաններն ավարտել են
իրենց անենօրյա հավաք, ժողով, խոր-
հուրդ, ճաշ, ընթրիք՝ սիեստա:

- Այ տղա՛, թե մի հատ աթոռ բեր:
- Ինչի՞ ես ամեն անգամ ինձ ասում, չե՞ս
կարող մեկ-մեկ էլ «Գագոյին» ասել,-
ասում է կողքը նստած, օրինակ, էջմիած-
նցի մի «Հրանդիկ»:

- Արա, դե, որ պապան ասում ա, զնա էլի՛
սուս փուս,- ասում է «Գագոյին» ստրկամիտ
ու մենց հայացքը գցելով մեկ պապային,
մեկ եղբորը:

- Տո սուս մնա, այ ճրպլի՛...,- ու առը հա-
ճալին:

Ճալը ճղում է կիսամորթ խոզի պես, ամ-
բողջ գերդաստանը ծվում է, «Հրանդի-
կին» հանդիմանում: «Հրանդիկը» հերթով
նայում է մարդաշատ գերդաստանի դեմ-
քերին: Ծվարում եմ կարճ ժամանակում
տղայի կառուցած անկեղծ դիմակների
հսկայաքանակ հավաքածուից ու հիշում
եմ, որ արտիստների երկրում եմ: Հավա-
նությունը մի վարպետությունն ըստ ար-
ժանվույն գնահատելով՝ անկախ ինձնից
տմբտմբացնում եմ գլուխս: Տմբտմբոցս
«Ես ի՞նչ անդաստիարակ լակոտ ա»-ի
տեղ դնելով՝ դոն «Վարուժը» ծլտացնում
է «Հրանդիկի» վզին: Տղան վեր է թռնում
ու վիզը շփելով վազում...

- Արա, դե ի՞նչ ես խախտում է...

- Հլը մի ձեններդ կտրե՛ք,-խապոտ
զոմում է մահապետը:

Քար լռություն է տիրում: Աչքս մի ակն-
թարթ դրսում է ներս սահող չքնաղին: Ան-
միջապես փախցնում եմ հայացքս այլևս
չնայելու հաստատ որոշումով:

- Հերթական սրտակեր է,- մտածում եմ,
բայց ալեկոծված եմ, որովհետև որսաց
հայացքս չքնաղն ու մի ակնթարթում
հասցրեց պատասխանի:

Հինգ րոպեից նստած եմ բոլորս: Ափսե-
ների ուրախ ջրիկոցը, կատակները, երե-
խաների ճաճպոցը, ծիծաղը, մինչև
ականջները տոմատոտ երջանիկ ու սիրե-
լի, հարազատ դեմքերը, հուշ անգամ չեն
թողել մի բանի րոպե առաջվա կովից: Ծա-
շում եմ շատ երկար: Խմում եմ տան գի-
նին: Կոկոս լավ տաքացել է, գերդաստա-
նին էլ:

- Ես «Քարահունջի» արադը առաջին ան-
գամ աշխարհում քաշել եմ մեր «Շորքու-
լախում», քաշողն էլ «Ներսիսանգայանն»
է եղել,- ասում է սրա մնան մի բան դոն
«Վարուժը»:

- Լավ, լավ, մի հնարի: Լավ գինի է, բայց
սա առաջինը քաշել է Վարդան Մամիկոն-
յանը, Շերի ու Շարլ Ազնավուրիի հետ, Արծ-
վաշենում, բայց որ գյուղը նվիրեցինք՝
«Ռեցեպտը» կորավ:

Ու այսպես խոսում ենք հայերեն ու իտա-
լերեն, ուտում, խմում:

Առաջին մի ժամը «Ռիփսիկը», «Հայ-
կուշը», «Սաթիկ մորթուրը», «Վարսիկ
հորթուրը», «Կառլեն ձաձան» և այդպես
շարունակ մինչև վերջին մարդը, պատ-
մում են իրենց անհանգստությունների
մասին: Նույնիսկ փոքրիկն ասում է, որ
պաղպաղակից զուրկ է մեծանում, որով-
հետև այսօր դեռ չի կերել: Այդ ընթացքում
ուտում ենք պաստուս ու սպանախով ու պո-
պրով ճաշիկով ու դոն «Վարուժի» հետ
հասցնում ենք կլլել մի կուժ գինի:

Դատարկում ենք երկրորդ կուժը: Էլ չեն
հիշում ինչ եմ կերել, բայց հաստատ բոլոր
ավանդական «հարիսաները, խաշերը,
քյաբաբ-խորովածներն ու ամեն տեսակի
թուներն ու բոլկերն ու բաստուրմենն ու
ջերմուկները» եղել են: Քննարկվում է
«Ռիփսիկի» փեսացուն: Գերդաստանը
ծիծաղում է, «Ռիփսիկը» կարմրում: «Սա-
թիկ մորթուրը» ծիծաղելով հարցնում է.

- Դու ի՞նչ կասես, օտարական...

- Եթե սիրում է, թող ամուսնանա:

Կարծիքս արժանանում է համընդհա-
նուր հավանության:

Ամբողջ գերդաստանը զնացել է սիես-
տան հանդիսավոր եզրափակող ինչ որ
վերջին բան բերելու: Կուշու, լիսկած,
ուղեղս հաված նստած եմ, ու ամեն ինչ
հրաշալի կլինեմ, եթե կողքս ամբողջ երե-
կո նստած փառահեղ «Հրանդը» մնացած
չլինեմ հետս մենակ: Մի վայրկյան չեմ նա-
յել վրան ամբողջ օրվա ընթացքում: Հիմա
նստել է մենակ՝ հետս, ինչպե՞ս չնայեմ: Ին-
չու՞ չնայեմ: Հապիկի «պատահաբար»
բացված կոճակների արանքից ինձ կան-
չում են երկու մարմարե ստինք: «Պատա-
հականորեն» վեր թռած փեշը մերկացրել
է երկու չքնաղ, մեկը մյուսի վրա զգված,
բոքիկ հետս մենակ: Թաթիկը քաշված է ետ,
աթոռի տակ կրունկն անհավանական ձևի
մեջ բարձրացրած, մյուս սրունքը նազե-
լիորեն շուրջը գալարված... Ինչպե՞ս է հար-
բած սիրտս ուզում գրկել այդ տոտոները:

- Եթե ուզում ես ինձ ավելի լավ տեսնել,
ուրիշ հետո արի Ֆիեստա,- անսպասելի
անգլերեն ասում է «Հրանդը»:

Գերդաստանն ուրախ գվարք վազում է
ետ, չուլուփալատվ, մի տաք մեջքը քլթթ-
թացող ինչ-որ լափով լեցուն, կնուն բռնած
ամեն կողմից: Վարժ շարժումով իջնում է
փեշը՝ մինչև իր պարկեշտության սահ-
մանը:

Համը սկսում է դուրս գալ:

- Ես զնամ: Շնորհակալություն, գրա-
սիսա, դոն «Վարուժ»...

- Ու՛ր ես գնում, դեռ «ղավորման» չենք
կերել:

- «Ղավորման» թողնենք մի ուրիշ առիթի,
դեռ վեց հարյուր կիլոմետր պետք է վարեմ:

- Ու՛ր ես գնում, ի՞նչ գործով:

- Վենետիկ, Եվրոպական ինտեգրա-
ցիայի վերաբերյալ կոնֆերանսի: Առա-
վոյան սկսում է:

- Հա՛, կոնֆերանս, լուրջ գործ է: Բայց
հարբած ես:

Հռնում է: Իսկապես հարբած եմ, անհան-
գրաստանում: Անխելի պես խմել եմ ու
վարորդական իրավունքս ավիտում եմ:

- Մի անհանգստացիր, սիեստա է դեռ,
տուրիստներից բացի ոչ ոք չկա դուրսը,
նույնիսկ ոստիկան:

Հարունակում է հռնալ ու ինձ հանգըս-
տացնում է: Կատակում է: Սրտապնդված
ու սիեստան օրհնելով նստում եմ մեքե-
նան: Հարժվում եմ:

- Քաղաքից դուրս գամ մայրուղի ու հուսի
կտամ: Բա չէ՞, հուսի կտամ...

Դիմացի խաչմերուկից քիչ անց, դա-
տարկ փողոցի ծախ կողմում կանգնած եմ
մենքերը: «Ինսպեկտոր Լենդրուշի» պես շո-
գից ծլորած ու ալարկոտ պատրաստվում
է տնկել ճիպոտը: Չի հասցնում: Արագ
կանգնում եմ, բացում պատուհանը.

- Բոնջոռն, տուրիստ եմ, կորել եմ: Ինչ-
պե՞ս կարող եմ գտնել...

Ի՞նչ եմ ուզում գտնել:

- Էն էլի, ո՞նց էր անումը...
Իսկի էս գեղի անունը չգիտեմ, ի՞նչ փչեմ
սրանց: «Վարուժ» էլ ասում էր սիեստա՛,
մենք չկա՞... Օրը՛ր նո՛... սիեստա՛, սիեստա՛...

- Ինչպե՞ս գտնեմ Ֆիեստա՛ն:

- Աջ կողմից կերևա, չես կարող չփոթել:
Ռիփսիկայի ծովափնյա ամենամեծ պարա-
սահն է: Ամեն տեղից երևում է, - տանելի
անգլերենով պատասխանում է ոստի-
կանը:

- Գրասիա՛ս:

- Բարի ճանապարհ և ուրախ ֆիեստա:
Ժպտում է: Ժպտում եմ ի պատասխան:

- Հաջող, Լենդրուշ:

- Ի՞նչ:

- Հե՛յ, իմ լեզվով է, նշանակում է՝ ցտեսու-
թյուն:

- Հաա՛, հաջողենդո՛ր, հաջողենդո՛ր...

- Հաջողենդո՛ր...

Լավ պրծանք: Առաջ՝ մինչև Վենետիկ,
առանց կանգնելու՛...

Աջից, ծովի ամհուն սևի մեջ շողշողում է
Ֆիեստան: Չալիս զնացել է թերթերիկ,
կոնֆերանսային ինտեգրացիայից: Ֆիես-
տայի պայծառ լույսերի միջից կանչում է
ինձ «Հրանդի» պայծառ դեմքը:

- Տո ... ձեր կոնֆերանսը ...

Առաջին խաչմերուկից թեքվում եմ աջ՝
դեպի լույսերը, «Հրանդը», արակտիկ ին-
տեգրացիան - դեպի Ֆիեստա՛...

Нет спасения

Весь последний месяц пенсионер Ха-
тур Погосян не выходил из квартиры.
Хлеб ему покупала сердобольная сосед-
ка, а сам пенсионер кое-как передвигал-
ся дома с помощью палки. А причина бы-
ла в том, что несколько недель назад,
пробираясь по тротуару к своему дому,
пенсионер больно стукнулся коленом о
бампер автомобиля, поставленного
впритык к подъезду. Пока колено зажива-
ло, Хачик-дя, как называли его соседи,
питался запасенными крупами и мака-
ронами. Но они кончились, и вот сегодня
Хачик-дя впервые решил выйти и кое-что
купить. Вызвав лифт и войдя в кабину,
Хачик-дя вздрогнул от неожиданности.
Там стоял наготове какой-то молодой че-
ловек с кофейником в руке.

«Садитесь», - предложил молодой че-
ловек, сделав в узкой кабине широкий
жест рукой и показав на табуретку у мини-
атюрного откидного столика на стенке
кабины. Пенсионер с удивлением сел.
«Что будете?» - спросил молодой человек,
- кофе, мороженое?» - «Нет, спасибо, -
прошептал Хачик-дя, - это что, новая фор-
ма обслуживания?» - «Нет, - последовал
ответ, - просто мой папа приватизировал
лифт вашего подъезда и открыл в нем
кафе на два места: представляет, дома
уже можете не пить кофе - садясь в лифт,
тут же заказываете и выпиваете чашечку
кофе, съедаете булочку и уже внизу с хо-
дом можете включаться в вашу дневную де-
ятельность! Вы что, не заметили на каби-
не вывеску: «Лифт-кафе?» - «О, Госпо-
ди!» - молвил пенсионер. Он вышел на

улицу и направился в ближайший сквер,
чтобы через него пройти к магазину. Соб-
ственно говоря, сквера уже и не было, от
него оставались всего три дерева, из коих
два уже высохли до пугающей черноты,
хотя третье, довольно раскидистое, кое-
где еще сохраняло чахлую листву.

И как раз на стволе этого дерева Хачик-
дя увидел вывеску: «Кафе «Тарзан».
Взглянув вверх, Хачик-дя увидел на вет-
вях «герл» в предельно облегченном
костюме Джейн, а рядом - мощного обна-
женного мужика с какой-то шкурой на
чреслах. Внезапно мужик, приставив ла-
донь ко рту, издал призывный вопль Тар-
зана, тем самым созывая посетителей
кафе к лестнице из лиан, свисающей с
ветки. На раскидистых ветвях кофе, моро-
женое и кексы подавала обезьяна Чита,
на пальцах и уморительной мимикой

поясняющая, сколько нужно платить за
заказ, и жестоко царапающая тех клиен-
тов, которые оставляли мало чаевых.
«Нет, нет, - промолвил Хачик-дя, помахав
рукой обворожительной Джейн, - я спешу
в магазин, нынче не до зова джунглей!»

И пенсионер поспешил к переходу, чтобы,
одолев его, попасть в магазин. Но маши-
ны мчались туда-сюда непрерывной че-
редой, не обращая внимания на красно-
желто-зеленое мигание светофора. Тут
к Хачик-дя подскочил лихой парень с те-
лежкой, на которой был сооружен столик
со стульчиком. «К вашим услугам пере-
движной бар-кафе «Переход», - крикнул
парень, - садитесь, папаша, закажите ча-
шечку кофе или мороженое - и я без по-
терь и травм переправлю вас на другую
сторону улицы! Обратный переход бес-
платный!»

Тут Хачик-дя не выдержал и взгромоз-
дился на «Переход», так как иначе не на-
деялся на безопасную переправу. Выпив
в пути три чашки бурды под названием
«кофе» и съев мини-булочку за макси-
цену, пенсионер Хачик-дя благополучно
перешел улицу туда и обратно и уже с по-
купками направился к своему дому. Про-
бравшись через бесчисленные кафе, за-

прудившие все тротуары, газоны и даже
части мостовой и подойдя к своему дому,
Хачик-дя вновь попробовал протиснуться
в подъезд через крыло пригнанного пря-
мо к дверям автомобиля и вновь ушиб
колено - в том же месте. «Черт знает что
творится!» - возмущенно крикнул пенсио-
нер, пнув колесо ногой и стукнув по двер-
це машины кулаком. Тут дверца автомо-
биля гостеприимно распахнулась, оттуда
выглянула физиономия хозяина, кото-
рый радостно возгласил: «Добро пожа-
ловать в наш передвижной кафе-бар
«Мерседес»! Сидя за столиком нашего
кафе, вы можете, попивая ароматный
кофе и заедая его блинчиком с мясом,
совершить увлекательную поездку по
улицам и площадям нашего Еревана!»

Хачик-дя ахнул и упал без сознания...

... Очнувшись он в «Кафе «Скорая по-
мощь». И первые его слова были: «Ради
Бога, все, что угодно, но только не с кафе!»
И ему сейчас же подали «Нескафе». За
особую, конечно, плату.

Роберт ОГАНЯН.

По случаю Дня Республики президент Армении награждает российских пограничников

Как сообщили в пресс-службе главы
армянского государства, в соответствии
с указом президента Республики Арме-
ния, медалями за проявленную самоот-
верженность и отвагу в деле защиты гра-
ниц Республики награждены командир
2501 в/ч пограничного управления ФСБ
РФ в Армении полковник Владимир Мол-
ков и командир 2012 в/ч пограничного
управления ФСБ РФ полковник Юрий
Усов.

Медалью «Мхитара Гераци» награжде-
на главный терапевт пограничного управ-
ления ФСБ РФ в Армении подполковник
медицинской службы Сирануш Харман-
дарян.

ИА REGNUM.

ЮМОР

Сердце в горах

В селе Агавнадзор (Котайкская область) к врачу пришел пожилой мужчина и жалуется:

- Доктор, вы знаете, когда я взбираюсь на гору, у меня просто дух захватывает, дышать нечем.

Врач посмотрел на пациента и говорит: - А какого... ты по горам лазишь? Сиди дома и дыши нормально.

Наблюдения

Порядочного человека можно легко узнать по тому, как неуклюже он делает подлости.

Роялистка

В Чаренцаванской музыкальной школе им. А. Хачатуряна проходил концерт фортепианной музыки.

После концерта тогдашний мэр города заявил:

- Особенно следует отметить высоко-профессиональное исполнение роялистки Светланы Навасардян.

Изображение и звук

У Вовочки заболела мама. У нее сильный насморк. Звонит подруга:

- Вовочка, как чувствует себя твоя мама? - Изображение неплохое, звук только неважный.

Совесь на трассе

Знакомый рассказал мне, как однажды на севанской трассе его иномарку остановил гаишник. Проверил документы - все в порядке. Смотрит на водителя - трезв. Аптечка с огнетушителем имеется...

- Скажите, я могу ехать дальше? Гаишник: - Ну езжай, если совесть не мучает...

Сено и кофе

На экзамене студент не знает ответа ни на один вопрос. Потерявший терпение

профессор начинает орать:

- Да ведь вы же осел!

И, обращаясь к одному из ассистентов, говорит:

- Принесите мне, пожалуйста, охапку сена!

Студент:

- А мне чашечку кофе, пожалуйста!

Не изменился

Два бывших одноклассника едут в Раздан.

- У тебя есть стакан? - спрашивает у водителя товарищ.

- Посмотри в бардачке.

Тот находит, наливает себе полный стакан. Пьет. Наливает второй. Пьет. Третий предлагает товарищу.

- Не пью, к тому же я за рулем...

- Понятно... Я помню, ты и в школе плохо учился.

Излюбленный вопрос

Историю музыки в консерватории преподавал профессор с большим чувством юмора. На экзаменах звучал его излюбленный вопрос:

- У Баха было 30 детей; он провел большую часть жизни в...?

Студенты-весельчаки заканчивали фразу так:

... в постели.

Более скромные отвечали:

... в Германии.

И только один студент, знавший по опыту, как живет многодетным семьям, ответил:

... в долгах.

Детский лепет

Малыш-внук спрашивает деда:

- Дедушка, а ты был раньше маленьким?

- Был, внучек, был...

- Ну и смешной же ты тогда был со своей лысиной и бородой.

Лев ОГАНЕЗОВ.

ли на дверь.

• Не будите во мне человека!

• Даже у пней есть свои корни.

• Ради Бога, не шепчите мне этих громких слов.

• Не оставляйте на завтра то, что можно потратить сегодня.

• Скажи мне, кто твой друг, и я скажу ему, кто ты.

• Пора бы расширить границы собственной ограниченности.

• В ежовых рукавицах все ходят, как шелковые.

• Во всех любовных историях три знака препинания: сначала - восклицательный, потом - вопросительный и, наконец, точка.

Яна ДЖАНГИРОВА.

«Горцарар»

Издается с июля 1999г.

Автор проекта -
Ваграм БЕКЧЯН

Зам. гл. редактора -
Роза Шаваршовна ГУЛЯН
Գլխ. խմբագրի տեղակալ
Ռոզա Շավարշի ԴՈՒԼՅԱՆ

ИЗДАТЕЛЬ

Издательский Дом

«ШАГАНЭ»

Лицензия серия ИД № 02313

Журнал зарегистрирован
в Министерстве Российской Федерации
по делам печати, телерадиовещания
и средств массовых коммуникаций
Регистрационный номер ПИ
№ 77-5015

Авторские материалы
не рецензируются и не возвращаются.
Переписку с читателями редакция
не ведет. Мнение авторов может
не совпадать с мнением редакции.

Материалы со знаком Գ публикуются
на правах рекламы.

Редакция не несет ответственности
за содержание рекламных объявлений.

ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫХОДА - ЕЖЕМЕСЯЧНО

Отпечатано

ОАО «Калужская типография стандартов»
Формат А3, объем 4,5 п.л.
тираж 1500 экз. Зак. № 1316

Благодарим за содействие в подготовке номера
Информационный центр
«Союза армян России»

Территория распространения
Российская Федерация, страны СНГ,
зарубежные страны

В номере использованы материалы
«АЗГ», «АРАВОТ», «ГА», «ЕТЕР»,
«ԿԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ»,
«ՉԻ», «ԻՐԱՎԱՆԿ», «ՎՈՅՆԻ».

Цена свободная.

Адрес редакции:

248001, г. Калуга,

ул. Суворова, 160.

тел.: (0842)-56-59-29,

E-Mail: gortsarar@kaluga.ru

факс: (0842) 565-929,

E-Mail: bshahanev@kaluga.ru

Ансамблю армянской песни и танца «Айордик» - 5 лет!

29 февраля 2004 год, г. Москва.

В конференц-зале ИТАР-ТАСС, любезно предоставленном руководством Союза армян России под юбилейный концерт, полный аншлаги. Желающих участвовать на празднике намного больше, чем вместимость зала.

Красиво оформленные залы, яркая декорация сцены, прекрасная музыка великого Комитаса, улыбающиеся лица, нескончаемый поток зрителей - всё говорит о грандиозном празднике.

Давно не помню такого.

Своими выступлениями юбиляров поздравляют известные коллективы - школа студии при Государственном академическом ансамбле народного танца под руководством Игоря Моисеева, грузинский танцевальный ансамбль «Арагви», ансамбль «Цветы Армении» при московской школе №1110, театральная студия «Я» при культурном центре посольства Республики Армения в РФ, певец Седрак Папианян.

Программа, представленная ансамблем, прошла на «ура», под бурные и нескончаемые аплодисменты. Особенно зрителям понравился танец «Шалахо», который исполнили самые маленькие участники ансамбля - 6 - 7-летние мальчики и девочки. А финальную песню концерта - гимн армянской народной армии «Ераз им еркир айрени» Роберта Амирян - все подпевали стоя.

Ведущий концерта - народный артист России Павел Борисович Винник отметил, что такие мероприятия укрепляют многовековую дружбу русского и армянского народов.

Интересуюсь у главного организатора юбилейного концерта, директора ансамбля «Айордик» Самвела Арояна, как

это всё им удается.

- Естественно, в нашей работе мы получаем моральную поддержку, но без серьезной материальной опоры всё это осуществить невозможно. И сейчас есть у нас большой друг, армянин с большой буквы, который помогает, спонсирует наши начинания. Это председатель совета директоров ОАО «Стройперлит» Левон Мкртчян.

Самвел прав, только энтузиазмом и самоотдачей многого добиться невозможно. Всегда наступает время, когда детское творчество из увлечения перерастает в настоящее искусство, которое является отражением духовности нации. И здесь первое и главное слово за теми, кто готов

и способен к благотворительности. Спасибо Левон.

А для тех редких армян, кто не слышал об ансамбле, расскажет создатель и художественный руководитель ансамбля Анаит Саргсян.

- Ансамбль армянской песни и танца «Айордик» был создан в Москве в 1998 году. В задачи ансамбля входит обучение детей и молодежи армянским народным песням и танцам, представление этих пе-

из разных городов и регионов. Это придает нам больше энергии. И педагоги ансамбля: хореограф Вардан Тадевосян и хормейстер Нунэ Ароян - как настоящие профессионалы, выкладываются полностью, передавая участникам свои умения и любовь.

Наш ансамбль базируется при культурном центре посольства Республики Армения в РФ. Мы благодарны уважаемому послу Армену Смбатяну за предоставленные возможности и заботу.

Да, за прошедшие годы «Айордик» достиг многого. Сцены, на которых выступал «Айордик» в Москве (Большой зал Государственного Кремлёвского дворца, Театр Российской армии, Московский дворец молодежи, Центральный дом культуры железнодорожников, конференц-зал ИТАР-ТАСС), лишней раз подтверждают популярность ансамбля. Анаит Саргсян прекрасно понимает, что на этом останавливаться нельзя. Надо работать и работать. Ее натура и жгучий темперамент в постоянном порыве.

Творчески одаренный человек, она считает, что в каждом ребенке заложена «изюминка», её только нужно раскрыть и развивать дальше.

«Мы обязаны сохранить жемчужины народного творчества, потому что они питают национальную культуру» - это слова Анаит. И вдали от родины она вместе с коллективом пропагандирует армянский народный фольклор, а через него - любовь и интерес к героической истории Армении, её традициям и культуре.

Сейчас «Айордик» готовится к общегосударственному фестивалю «Мек азг, мек мшакуйт» («Одна нация, одна культура»), который пройдет в Армении в августе этого года. По программе фестиваля выступления намечены в Ереване, Карабахе и в других регионах Армении. К этому всеармянскому празднику коллектив готовится с большой ответственностью и чувством долга.

В довершение, насколько своего названия.

В добрый путь! И хов, всеми нами

ՀՀ Ազգային Գրադարան

NL1220717

стр.16

